

DET 20. ÅRHUNDREDES FØRSTE FOLKEDRÅB

FOLKEDRÅBET I TYSK SYDVESTAFRIKA

Indhold

Abstract	2
Indledning.....	4
Problemformulering.....	7
Begrebsafklaring.....	7
Folkedrab.....	7
Tysk Sydvestafrika	8
Legitimere.....	9
Forskningsdiskussion	10
Metode	14
Kildepræsentation	16
Analyse	18
Konflikt og optrapning.....	18
Folkedrabstypologi	27
Folkedrabstypologi i Tysk Sydvestafrika.....	40
Legitimering af folkedrabet i Tysk Sydvestafrika.....	53
Konklusion	70
Kan der drages en parallel fra hændelserne i Tysk Sydvestafrika til hændelserne i Det Tredje Rige og Holocaust?	72
Litteraturliste.....	76

Abstract

When you talk about the word's genocide and Germany, most people will think about the Holocaust and the millions of Jews, who died. But the fact is, that Germany committed a genocide before the events of the Holocaust. Less than forty years before. Germany committed a genocide in their colony, German South West Africa against the tribal population, the Herero and the Nama tribe, who lived as cattle herders. This is also called the first genocide in the twentieth century and is the focal point of this project. The project analyzes the events, which led up to the actual genocide, that was committed between 1904 and 1908, and it shows, that a confrontation between the two sides was inevitable. To analyze the genocide, it is important to define genocide as a term, and to do that the project contains a chapter, in which the term is discussed and analyzed, to get an understanding of it.

The term was created by the Polish lawyer Raphael Lemkin in 1944, and four years later the UN genocide convention was created in the wake of Lemkin's definition. It's those two definitions, which play a major role, and the convention today is today, to define and to charge countries which commits genocide. But it's not the only definition, that exists, and today more than 20 versions of the term exist. The most relevant of these versions are also being mentioned and put into comparison against the two main definitions. Because the genocide term and the convention didn't exist at the time, the genocide took place in German South West Africa, the German colonialists could treat the tribal people, as they wanted to, and so they did. The question is also, if a convention could have prevented the genocide, while after the convention was created there are still being committed genocides, without the international community acting.

Until 1904 the colonialists were violent to the Herero and Nama, but when the Herero on a January day had enough and started a rebellion towards the German, the violence changed into a whole new level, why the Germans had a feeling of humiliation. They were successfully attacked by a people, they looked down upon – the Germans believed there was a difference between the two races. There are different opinions of what the beginning can be characterized as, for instance a small war, a conventional war or a war of extermination. But the fact is, that the Germans,

quickly lead by the military commander Lothar von Trotha, got control over the situation with the Herero. With his extermination order, which was proclaimed against the Herero, which prove the intention to exterminate and commit genocide, he began to exterminate the defenseless people. Unfortunately for the Germans the Nama were unhappy with the situation and like the Herero, they also started a revolt against them. But exactly like the Herero revolt the Germans got control over the situation, and they began to intern the two tribes in concentration camps, despite there were no longer a threat.

The genocide and the extreme brutality were in a way a result of the imperialism and the associated expansion, because it created a dominated relationship between the colonialists and the tribal population. The genocide was to a high degree legitimized through a racist point of view, which was influenced by Darwinism. The Herero and the Nama were devaluated as humans, due to the fact, that they had no value for the colonialists. They felt they had a right to exterminate them, because they were the strongest race and so they did. More than 50 % of the Herero tribe and 50 % of the Nama tribe were killed, which meant that the two death tolls were about 100.000 people. It's not the largest genocide committed in the history, but it was the first colonial genocide in history where it could be proved, that the intention was to exterminate a specific group, in this case two.

Indledning

Da Tyskland i 1871 blev samlet til et Kejserrige, var europæiske stormagter allerede i fuld gang med etableringen af oversøiske kolonier. Det var noget, der blev misundt i visse kredse i det tyske Kejserrige, specielt hos middelklassen. Kejserriget var bagud i forhold til de andre europæiske nationer, og det skulle der laves om på. Det handlede om at få en plads under solen (Ein Platz an der Sonne).¹ Det land, der især blev kigget imod, var England – det var englænderne, som de så op til og også misundte. Englændernes kolonieventyr havde givet dem status, og det var den status, som tyskerne også gerne ville opnå.² Heinrich Gotthard von Treitschke, der var erklæret nationalist og medlem af Kejserrigets første rigsdag, var en af de mest markante fortalere for kolonialisme og ekspansion. Han så en ekspansiv magtpolitik og dertil hørende erhvervelse af kolonier som nødvendig for det tyske riges fremtid. For ham gjaldt det også om en konfrontation med England, denne var ifølge Treitschke forudbestemt og uundgåelig.³

Det var dog langt fra alle i Kejserriget, der var lige positive omkring imperialismen og oprettelsen af kolonierne, og en af dem var Kansler Otto von Bismarck. Bismarck havde det fint med, at tyske handelsmænd kunne sælge deres varer i franske og engelske kolonier, og det var et af argumenterne for, at tyskerne ikke skulle blive en kolonination. Et andet argument var, at den tyske flåde langt fra var kompatibel nok, og hvis den skulle blive så stor, ville det kræve enorme summer og ressourcer for riget, noget som Bismarck ikke var interesseret i.⁴ Det, der var grundlæggende for Bismarcks modstand imod kolonierne, var, at Kejserriget var for ungt til at erhverve sig kolonierne, de var ikke gearet til det, hvilket Bismarcks argumentation omkring den nonkompatible flåde også er et bevis på.

Udover argumentet, at Tyskland skulle have en plads under solen, var nogle af hovedargumenterne overbefolkning og industri. Argumentet omkring førstnævnte handlede om, at landet var præget af overbefolkning, og dette kunne løses ved koloniale besiddelser. I perioden fra 1871 til 1905 steg befolkningstallet i Tyskland fra 41.1 mio. til 60.6 mio., og ved at få tyske

¹ Klaus Bachmann, *Genocidal Empires: German Colonialism in Africa and the Third Reich*. (Berlin: Peter Lang, 2018), s. 27.

² David Olusoga og Casper W. Erichsen, *The Kaiser's Holocaust: Germany's Forgotten Genocide and the Colonial Roots of Nazism*. (London: Faber & Faber, 2011), s. 30.

³ Peter Walkenhorst, *Nation - Volk - Rasse: Radikaler Nationalismus im Deutschen Kaiserreich 1890-1914*. (Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2007), s. 51.

⁴ Olusoga og Erichsen, *Kaiser's Holocaust*, s. 33.

borgere til at emigrere til tyske kolonier, kunne de samtidig fastholdes som en del af det tyske Kejserrige.⁵ Problemet var, at mange tyskere emigrerede til andre nationer, såsom Australien, Canada og USA, og dette problem kunne kolonierne løse.⁶ Angående industrien kunne kolonierne være med til at fremskaffe eksotiske og nye handelsvarer, og samtidig kunne der hentes billig arbejdskraft i kolonierne.⁷ Uden kansler Bismarcks billigelse blev Tyskland i 1884 en kolonimagt, men grundet Rigets svage position kunne de langt fra vælge frit, og det endte med, at de udover en koloni i Sydvestafrika erhvervede sig kolonier i Østafrika, Asien og Oceanien.

Dér, hvor Tysk Sydvestafrika skilte sig ud fra de andre tyske besættelser i Afrika, var, at det var den tyske koloni, hvor flest tyskere bosatte sig.⁸ Ifølge den tyske historiker Jürgen Zimmerer skyldtes det, at Tysk Sydvestafrika på trods af det barske klima var den eneste koloni, der var egnet til en bosættelse, hvor tyskere kunne bosætte sig og udbrede de tyske værdier.⁹ Det er blandt flere forskere blevet påpeget, at den tyske kolonialisme skulle ses som en tydelig form for globalisering og ikke så meget som kolonisering, fordi de anså, at den tyske kolonialisme var drevet af især handel og en intensivering af rivaliseringen imellem Kejserriget og især Frankrig og England.

¹⁰Historikeren Klaus Bachmann er uenig i dette, fordi det negligerer hele propaganda- og ideologiaspektet, som også fyldte i spørgsmålet om kolonierne. Det handlede ikke kun om handel, men i lige så høj grad om at udbrede den tyske identitet og kultur.¹¹

Ifølge den tyske historiker Dörte Lerp var diskussionen omkring imperialisme i Tyskland anderledes end i de andre imperialistiske lande i Europa, og det skyldtes ikke mindst landets korte levetid som nationalstat – de havde langt kortere tid til at udvikle sig til et kolonirige.¹² Tyskland blev aldrig noget stort koloniimperium, det var besiddelserne ganske enkelt for ubetydelige til. Tysk Sydvestafrika blev officielt en realitet 24.april 1884, men den tyske købmand Adolf Lüderitz havde 1.maj 1883 overtaget Angra Pequena fra Namastammen i den sydlige del af landet, og derved var

⁵ Bachmann, *Genocidal Empires*, s. 31.

⁶ Ibid, s. 30.

⁷ Ibid, s. 29.

⁸ Ibid, s. 33.

⁹ Jürgen Zimmerer, *Von Windhuk nach Auschwitz?: Beiträge zum Verhältnis von Kolonialismus und Holocaust*. (Berlin: LIT Verlag, 2011), e-bog, s. 45.

¹⁰ Bachmann, *Genocidal Empires*, s. 31.

¹¹ Ibid, s. 30-31

¹² Dörte Lerp, *Imperiale Grenzräume: Bevölkerungspolitik in Deutsch-Südwestafrika und den östlichen Provinzen Preußens 1884-1914*. (Frankfurt am Main: Campus Verlag, 2016), s. 47.

de første skridt taget imod en tysk koloni.¹³ Det tyske Kejserrige, havde forhåbninger om, at Tysk Sydvestafrika og deres andre kolonier skulle bringe dem op blandt de andre europæiske stormagter, men det skulle langt fra gå som håbet. Klaus Bachmann opsummerer det således: "German colonialism created more problems, than it ever solved; it was an irrational dream of a glorified and idealized world [...]. German colonialism was the attempt to escape from a menacing present to the idealized world of yesterday."¹⁴

Der skulle ikke gå længe, før de første konflikter kom op til overfladen i Tysk Sydvestafrika, for kolonien var langt fra ubeboet. Ved Tysk Sydvestafrikas begyndelse levede der stammefolk i forskellige dele af landet, og flere af disse stammer var nomadefolk. Dette gjaldt også for Hererostammen, som var bosat i den nordligere del af Tysk Sydvestafrika. I 1884 levede der omkring 80.000 Hereroer, fordelt på forskellige understammer, hvoraf langt de fleste var nomadiske kvæghyrder, og grundet at de var det, betød det, at de havde behov for plads – de flyttede sig hele tiden.¹⁵ Deres system bestod af et indflydelsesrigt aristokrati, der havde en karakter af, hvad historikeren Horst Drechsler betegner som "Nomadenfrühfeudalismus", en form for tidlig feudalisme.¹⁶

I den sydlige del af landet holdt Namastammen til, og de levede også som nomadiske kvæghyrder. Hereroerne havde dog større kvæghold end Namaerne, hvilket udover befolkningsantallet var den eneste forskel på de to stammer. Ved Tysk Sydvestafrikas begyndelse var der ca. 20.000 Namaer.¹⁷ Udover Hereroerne og Namaerne var de væsentligste stammer Ovamboerne (90-100.000), Bergdamaraerne (30-40.000) og Basters (3-4.000).¹⁸ Der opstod fra begyndelsen spændinger med de lokale stammer, hvilket skyldtes, at bosætterne krævede arealer, hvor de kunne bosætte sig og dyrke jord, og det stemte på ingen måde overens med stammefolkenes nomadiske tilværelse – de blev truet på deres levebrød af de tyske bosættere.¹⁹

¹³ Walter Nuhn, *Sturm über Südwest: der Hereroaufstand von 1904 – Ein düsteres Kapitel der deutschen kolonialen Vergangenheit Namibias*. (München: Bernard & Graefe Verlag, 1989), s. 28-30.

¹⁴ Bachmann, *Genocidal Empires*, s. 31.

¹⁵ Nuhn, *Sturm*, s. 28.

¹⁶ Horst Drechsler, *Südwestafrika unter deutscher Kolonialherrschaft: Der Kampf der Herero und Nama gegen den deutschen Imperialismus*. (Berlin: Akademie Verlag, 1966), s. 24.

¹⁷ Drechsler, *Südwestafrika*, s. 124-125.

¹⁸ Zimmerer, *Windhuk*, s. 123.

¹⁹ Bachmann, *Genocidal Empires*, s. 33.

Det står i stærk kontrast til, at anden halvdel af det 19. århundrede hos Hereroerne var præget af fremgang og stabilitet, fordi det lykkedes dem at opbygge store kvægflokke. Historikeren Gesine Krüger betegner det som Hereroernes "Goldenes Zeitalter", og denne fortsatte, indtil tyskerne overtog styringen, det var dér, at Hereroernes nedtur for alvor begyndte.²⁰ En nedtur, der fra 1904-1908 kulminerede i det, der bliver omtalt som det 20. århundredes første folkedrab. Folkedrabet kostede ca. 75 % af Hereroerne livet, men de var ikke de eneste ofre. Ca. 50 % af Namaerne mistede også livet.²¹ Tallene er dog præget af stor usikkerhed. Dette speciale vil forsøge at afdække, hvad det var, der skete i Tysk Sydvestafrika. Det vil give et indblik i folkedrabsbegrebet, og det vil ikke mindst fokusere på, hvad der fik de tyske kolonialister til at ville udrydde hele befolkningsgrupper. Derfor lyder problemformuleringen således.

Problemformulering

Hvilken type folkedrab blev der begået i Tysk Sydvestafrika, og hvordan blev folkedrabet legitimeret?

Begrebsafklaring

Folkedrab

Ordet genocide er en neologisme – det består af det græske ord *genos*, der betyder stamme og race, og det latinske *cide*, der betyder drab, og som også fremkommer i ord som *homicide* og *tyrannicide*.²² Folkedrab er ikke noget fast eller stillestående begreb – og det gør også, at det kan være vanskeligt ikke kun at definere begrebet, men også at definere, hvornår noget er et folkedrab, og hvornår det ikke er.²³ Ophavsmanden til folkedrabsbegrebet var den polsk-jødiske advokat Raphael Lemkin, der opfandt begrebet i 1944.. Lemkins folkedrabsdefinition havde afgørende betydning for FN's folkedrabskonvention, der blev skabt i 1948, og som er definerende

²⁰ Gesine Krüger, „Das goldene Zeitalter der Viehzüchter. Namibia im 19. Jahrhundert.“ I *Völkermord in Deutsch-Südwestafrika : Der Kolonialkrieg (1904-1908) in Namibia und seine Folgen*, red. Joachim Zeller et al. (Berlin: Christoph Links Verlag, 2016), s. 18.

²¹ "Januar 1904: Herero-Aufstand in Deutsch-Südwestafrika." Konsulteret 01. juni 2019, <http://www.bpb.de/politik/hintergrund-aktuell/176142/herero-aufstand-10-01-2014>

²² Ann Curthoys og John Docker, "Defining Genocide." I *The Historiography of Genocide*, red. Dan Stone. (New York: Palgrave Macmillan, 2008), s. 11.

²³ Dan Stone, Introduction." I *The Historiography of Genocide*, red. Dan Stone. (New York: Palgrave Macmillan, 2008), s. 4.

for, hvad et folkedrab er. Det skal dog understreges, at Lemkin ikke ene mand stod bag folkedrabskonventionen, men han havde indflydelse på den.

Det, der er et af hovedpunkterne i Lemkins definition, er intentionen. Det skal være udøverens intention at udrydde en specifik befolkningsgruppe. Hvis udøveren udrydder en befolkningsgruppe, men hvor det ikke er intentionen, er det ifølge Lemkin ikke et folkedrab.²⁴ Der, hvor Lemkin for alvor adskiller sig fra folkedrabskonventionen, er i forhold til kulturelt folkedrab, som var en del af hans definition, men som ikke er en del af folkedrabskonventionen. Forstået således, at en måde at begå folkedrab på var at fjerne en bestemt gruppes kultur, så de blev identitetsløse – de ville være udryddet.²⁵ Folkedrabskonventionen skulle benyttes til at forhindre folkedrab og lignede på mange måder Lemkins definition. Var det intentionen at udrydde mennesker, fordi de var en del af en gruppe, var det folkedrab, og det var det også, hvis det blev forsøgt, men ikke gennemført.

Den helt store forskel udover uenigheden om det kulturelle folkedrab var funktionen. Lemkin skabte begrebet ved 2. verdenskrigs afslutning og i kølvandet på udryddelsen af jøderne. Han ville skabe debat, så der blev gjort noget for at forhindre dette fænomen i at genopstå. Med konventionen blev der ageret, og som der står i artikel 1: "The Contracting Parties confirm that genocide, whether committed in time of peace or in time of war, is a crime under international law which they undertake to prevent and to punish."²⁶ Konventionen skulle forhindre og straffe fremtidige forbrydelser af denne type, det kunne Lemkin med sin definition ikke.

Tysk Sydvestafrika

Tysk Sydvestafrika var en tysk koloni med et areal på ca. 835.000 km², 1.5 gange større end det tyske Kejserriges areal, og med grænser til blandt andet Kapkolonien, Britisk Bechuanaland og den Sydafrikanske republik. Det eksisterede officielt fra 1884 til 1919, hvor Tyskland som en del af Versailles traktaten blev tvunget til at overgive Tysk Sydvestafrika til Sydafrika.²⁷ Tysk Sydvestafrika

²⁴ Raphael Lemkin, "Genocide: a modern crime." I *Genocide: Critical Concepts in Historical Studies* (Volume 1), red. Dirk Moses. (New York: Routledge, 2010), s. 52.

²⁵ Lemkin "Genocide: a modern crime", s. 48.

²⁶ "FN's folkedrabskonvention 1948," konsulteret 1. juni 2019, s. 280, <https://treaties.un.org/doc/publication/unts/volume%2078/volume-78-i-1021-english.pdf>.

²⁷ "German South West Africa," konsulteret 1. juni 2019, <https://www.britannica.com/place/German-South-West-Africa>.

var ørkenrigt med en ufremkommelig kyst, der gjorde, at forholdene ikke var optimale for en nystartet kolonisation som det tyske Kejserrige. Tysk Sydvestafrika var ifølge Horst Drechsler ikke noget land, men en lokalisering, der med tysk foran blev til en tysk lokalisering.²⁸ Tysk Sydvestafrika var en bosættelseskoloni, hvori der var et regerende selvstyre med en ledende guvernør, der dog var underlagt den tyske Kejser og den tyske regering, og det var også regeringen, der udnævnte guvernøren.²⁹ Det, der kendetegnede bosættelseskolonialisme, var, at det var familier, der bosatte sig i kolonierne, og disse var spredt ud over Tysk Sydvestafrika, idet de fleste af dem var landmænd, og det betød, at de var sårbare over for de indfødte.³⁰ Der, hvor de tyske bosættere derimod havde magten, var i de urbane miljøer, hovedsageligt Swakopmund og Windhoek, der var epicenteret for den tyske kolonialisme.³¹ Tysk Sydvestafrika er i dag landet Namibia.

Legitimere

Legitimere handler i denne sammenhæng om, hvordan det bliver forsøgt at gøre noget legitimt, som argument for, hvorfor der blev ageret på en bestemt måde, og dermed bliver det forsøgt undgået, at hændelsen bliver opfattet som værende illegitim. Det britiske opslagsværk Britannica giver følgende beskrivelse af begrebet: "Gaining legitimacy is a need that is not restricted to liberal democratic regimes but is considered a basic condition of rule, because governing regimes without at least a minimal amount of legitimacy would face deadlock or collapse."³²

Det afgørende for en regering eller ledende autoritet er at etablere en legitimitet for de handlinger, der begås, fordi det ellers kan få fatale konsekvenser. Legitimitet skaber opbakning, illegitimitet skaber uro og utilfredshed. I det konkrete tilfælde Tysk Sydvestafrika bliver det dermed undersøgt, hvordan kolonialisterne og politikere og andre indflydelsesrige personer hjemme i Kejserriget forsøgte at gøre folkedrabet legitimt overfor den tyske befolkning.

²⁸ Drechsler, *Südwestafrika*, s. 23.

²⁹ Matthias Häussler, *Der Genozid an den Herero: Krieg, Emotion und extreme Gewalt in Deutsch-Südwestafrika*. (Luzern: Velbrück Wissenschaft, 2018), s. 42.

³⁰ Ibid, s. 39 og s. 45.

³¹ Ibid, s. 49.

³² „Legitimacy,“ konsulteret 1. juni 2019, <https://www.britannica.com/topic/legitimacy>.

Forskningsdiskussion

I dette afsnit vil der blive fokuseret på den forskning, der er blevet benyttet i forhold til Tysk Sydvestafrika, både angående forskningen i folkedrabet og forskningen i de samfundsmæssige forhold i kolonien. Den tyske historiker Horst Drechsler og hans bog "Südwestafrika unter deutscher Kolonialherrschaft: Der Kampf der Herero und Nama gegen den deutschen Imperialismus", skrevet i 1966, er den ældste forskning om Tysk Sydvestafrika, der bliver benyttet. Drechslers fokus er ikke på, om der bliver begået et folkedrab, men derimod relationen imellem kolonimagten og de to stammefolk. Det er konflikten, der fylder hos Drechsler, og det bliver set ud fra stammefolkenes perspektiv. Som historiker ved Columbia University Marcia Wright skriver, var Drechsler østtysker og præget af den leninistiske overbevisning. Wright beskriver Drechsler som "en af de bedste historikere af den antikolonialistiske østtyske skole."³³

På trods af Drechslers østtyske ophav og kritiske holdninger imod kolonierne er det et anerkendt værk, der ifølge historiker Henrik Lundtofte er umuligt at komme uden om. Det var et pionérværk, som Lundtofte udtrykker det, og han beskriver især den store mængde kildemateriale, som Drechsler benytter sig af.³⁴ Wright tilføjer til den beskrivelse: "Historians of Namibia will appreciate Dreschler's work for its clarity of purpose and expression. He is writing explicitly in support of the liberation movement."³⁵ Drechsler har mødt værdsættelse af nutidige forskere i den tysk sydvestafrikanske historie, og flere af hans teser er blevet anerkendt. Blandt andet at kvæggpesten spillede en væsentlig rolle for Hereroernes oprør. Drechslers bidrag er pionérværket og skal selvfølgelig i det omfang, det er relevant, benyttes.

Den tyske historiker og professor i afrikastudier Jürgen Zimmerer er en af dem, der har forsket mest i Tysk Sydvestafrikas historie, med et særligt fokus på folkedrabet. I 2011 udgav Zimmerer sit hovedværk "Von Windhuk nach Auschwitz?: Beiträge zum Verhältnis von Kolonialismus und Holocaust." Zimmerers værk, som i lige så høj grad er en tese, forsøger at skabe en forbindelse

³³ Marcia Wright, "The Germans in South-West Africa," anmeldelse af *Südwestafrika unter deutscher Kolonialherrschaft: Der Kampf der Herero und Nama gegen den deutschen Imperialismus*, von Horst Drechsler, *The Journal of African History*, Vol. 11, No. 3 (1970), Cambridge University Press, <https://www-jstor-org.zorac.aub.aau.dk/stable/pdf/180355.pdf?refregid=excelsior%3A0a342e015d5ef0f1852151709775850a>.

³⁴ Henrik Lundtofte, "„Ich glaube, dass die Nation als solche vernichtet werden muss -“: radikaliseren af den tyske nedkæmpelse af hereroopstanden 1904". I *Folkemord*, red. Nina Koefoed et al. (Århus: Den jyske historiker, nr. 90, 2000), s. 75.

³⁵ Wright, "The German in South-West Africa."

imellem folkedrabet i Tysk Sydvestafrika og Holocaust. Denne tese er blevet kritiseret af blandt andet historiker Birthe Kundrus, som mener, at han med denne sammenligning er med til at negligere hændelserne i Tysk Sydvestafrika.³⁶ Sammenligningen er kontroversiel, men det er ikke kun det, der er fokus på i værket. Zimmerer har indgående viden om Tysk Sydvestafrika, og det er denne viden, der er relevant for dette projekt. Zimmerer er sammen med historikeren Klaus Bachmann den, der har størst fokus på folkedrabsspørgsmålet i Tysk Sydvestafrika med talrige referencer til folkedrabsophavsmanden Raphael Lemkin, og det er her, Zimmers værk er stærkt.

Historikeren Norbert Finzsch positionerer Zimmerer som værende en del af den postkoloniale skole, der havde fokus på at påpege ligheder i volden, der var imellem de forskellige former for kolonialisme, hvorfor han her lå på linje med Raphael Lemkin.³⁷ Han har et mere teoretisk syn på folkedrab, sammenlignet med de andre benyttede forskere.

Den nigerianske historiker og tv-personlighed David Olusoga og danske Casper W. Erichsen, der har studeret historie på universitetet i Namibia, udgav i 2011 bogen "The Kaiser's Holocaust Germany's Forgotten Genocide and the Colonial Roots of Nazism." Bogen har modtaget både ros og kritik, hvor sidstnævnte især går på manglende brug af relevant forskning. Ian Thomson fra The Telegraph, beskriver bogen med følgende gløser: "Provocative and uncomfortably absorbing [...] Impressively researched [...] A vitally important addition to the ever-growing literature of atrocity and deserves to be read widely."³⁸ Der er lignende positive anmeldelser fra eks Financial Times, og det understreger, at det er en bog, der også grundet, dens narrative fremstillinger har bred appel.

Men det, den bliver rost for af The Telegraph, får den kritik for af andre. Professor Peter Curson fra universitetet i Sydney kalder det for overraskende, at Olusoga og Erichsen ikke har henvisninger til nogle af de mest prominente forskere på området som Horst Drechsler og Jürgen Zimmerer. Og det er en af bogens helt store mangler – der er for mange antydninger og påstande, der ikke

³⁶Birthe Kundrus, "From the Herero to the Holocaust? Some Remarks on the Current Debate," *Africa Spectrum*, Vol. 40, No. 2 (2005): 300, downloaded 1.juni 2019, <https://www-jstor-org.zorac.aub.aau.dk/stable/pdf/40175076.pdf?refreqid=excelsior%3A128553bc7e31ed52f00b013af61adeb1>.

³⁷ Norbert Finzsch, anmeldelse af *Von Windhuk nach Auschwitz? Beiträge zum Verhältnis von Kolonialismus und Holocaust*, von Jürgen Zimmerer, *Journal of Genocide Research* Volume 14, 2012, Taylor & Francis Online, <https://doi.org/10.1080/14623528.2012.656905>.

³⁸ Ian Thomson, anmeldelse af *The Kaiser's Holocaust: Germany's Forgotten Genocide and the Colonial Roots of Nazism*, by David Olusoga and Casper W Erichsen, *The Telegraph*, 16. August 2010, <https://www.telegraph.co.uk/culture/books/bookreviews/7940763/The-Kaisers-Holocaust-by-David-Olusoga-and-Casper-W-Erichsen-review.html>.

tydeligt bliver bevist. Som titlen antyder, forsøges det påvist, at der var en kobling fra Tysk Sydvestafrika til Holocaust, og denne er ifølge Curson fortsat åben til debat efter at have læst bogen – den giver ikke et tydeligt svar. Det, som Curson til gengæld roser Olusoga og Erichsen for, er deres evne til levende at beskrive livet i Tysk Sydvestafrika.³⁹ Ledende kurator ved det britiske bibliotek med fokus på det vestafrikanske materiale, Marion Wallace, roser Olusoga og Erichsen for deres narrative fremstilling af forholdene i Tysk Sydvestafrika. Men for hende er der også både positive og negative sider ved bogen. Hun er særligt positiv overfor deres fremstilling af koncentrationslejrene, fordi de præsenterer ny viden om lejrenes forhold, og for Wallace er dette den stærkeste del af bogen.

Dér, hvor Olusoga og Erichsen ud fra Wallace' synspunkt får problemer, er, når de forenkler visse hændelser, som har stor betydning, for eksempel slaget ved Waterberg, men som Olusoga og Erichsen ikke tillægger betydning. For Wallace omhandler deres bog mere tysk historie end den tysk sydvestafrikanske historie. Det bliver set ud fra et tysk synspunkt, men det behøver dog nødvendigvis heller ikke at være et kritikpunkt, for det tyske perspektiv var vel i realiteten mindst lige så vigtig, som et perspektiv fra Hereroerne og Namaerne var.⁴⁰ Hvis der tages forbehold for deres førnævnte manglende henvisninger til relevante forskere og deres til tider lidt overdrevne narrative fremstillinger, er Olusoga og Erichsens bog et vigtigt bidrag til den tysk sydvestafrikanske historie, og som derfor har sin berettigelse for dette speciale.

Historikeren Matthias Häussler udgav i 2018 bogen "Der Genozid an den Herero: Krieg, Emotion und extreme Gewalt in Deutsch-Südwestafrika", og med denne udgivelse præsenterede han noget af den nyeste forskning på området. Häussler behandler detaljeret perioden fra 1904-1908, og hans fokus er ikke på den generelle vold, der herskede, men på volden, der udmøntede sig i folkedrab. Det er en bog, der er baseret på ny forskning, og den distancerer sig dermed på mange måder fra Horst Drechsler, fordi Drechsler ikke havde disse kilder til rådighed. Dér, hvor han yderligere distancerer sig fra Drechsler, er, at han ikke koncentrerer sig om de spændinger, der

³⁹Peter Curson, anmeldelse af *The Kaiser's Holocaust: Germany's Forgotten Genocide and the Colonial Roots of Nazism*, by David Olusoga and Casper W Erichsen, *South African Journal of Political Studies*, 2012, Taylor Francis Online, <https://doi.org/10.1080/02589346.2012.746191>.

⁴⁰ Marion Wallace, anmeldelse af *Germany's Forgotten Genocide and the Colonial Roots of Nazism*, by David Olusoga and Casper W Erichsen, *The Round Table The Commonwealth Journal of International Affairs*, 2012, <https://doi.org/10.1080/00358533.2012.661541>.

leder op til krigen og folkedrab, men derimod om selve krigen og folkedrab. Tidligere professor på universitetet ved Hildesheim, Jos Schnurer, er generelt positiv overfor Häusslers forskning og roser ham især for, at hans benyttelse af et omfangsrigt kildemateriale skaber grobund for en videreførelse af forskningen i de koloniale spørgsmål.⁴¹ Og det er lige præcis det, der er pointen ved forskningen i Tysk Sydvestafrika og de andre tyske kolonier. Det er langt fra et område, der er blevet forsket i dybden, og i takt med, at erindringen om 2.verdenskrig og Holocaust fylder mindre, er det sandsynligt, at der bliver skabt rum for forskning i en anden dystre fortælling i tysk historie, som Tysk Sydvestafrika jo netop er.

Denne tendens bliver bekræftet af den tyske historiker og politolog Klaus Bachmanns bog ”Genocidal Empires: German Colonialism in Africa and the Third Reich”, der også udkom i 2018. På bogens bagside står der følgende ord: “Klaus Bachmann paints a new and surprising picture of the events and their legal significance, which many will find disturbing and provocative.”⁴² Og det er lige præcis hvad Klaus Bachmann gør. Han er provokerende og går til kanten, men han udfordrer de gængse forestillinger, der har været om folkedrab i Tysk Sydvestafrika. Bachmann er ligesom ovennævnte forskere enig i, at der blev begået et folkedrab, men han er uenig i, hvor dette folkedrab blev begået. Og det er den eneste forskningslitteratur, hvor denne diskussion spiller en væsentlig rolle. Derudover deler Bachmann ikke præmissen om forbindelsen imellem folkedrab og Holocaust. De to første kapitler i bogen har titlerne ”The genocide that did not take place” og ”The genocide that did take place”, og det understreger den provokerende tone, men det understreger også den grundighed, der er gennemgående i bogen. Det er ikke nok for ham at bevise, hvor folkedrab efter hans mening blev begået, men han forsøger også at påvise, hvor den hidtidige forskning har taget fejl. Han er den eneste benyttede forsker, der for alvor angriber og diskuterer hidtidig forskning, hvilket gør ham til en relevant bidragsyder til dette projekt.

I begrænset omfang bliver førnævnte Henrik Lundtofte, den tyske forfatter Walter Nuhn, og historikerne Dominik Schaller og Dörte Lerp benyttet i de tilfælde, hvor deres forskning er relevant. Klaus Bachmann, der kritisk forholder sig til forskningen på området, og som tager afstand fra Holocaust-tesen. Häussler, der præsenterer ny forskning i forhold til volden, der

⁴¹ Jos Schnurer, anmeldelse af *Der Genozid an den Herero*, von Matthias Häussler, *socialnet Rezensionen*, 2019, <https://www.socialnet.de/rezensionen/25037.php>.

⁴² Bachmann, *Genocidal Empires*, bagsiden.

kulminerer i folkedrab. Overfor dem står Zimmerer og Olusoga og Erichsen som værende tilhængere af Holocaust-tesen og derfor ikke i samme grad som Bachmann og Häussler har fokus på folkedrabet i et tysk sydvestafrikansk perspektiv, men derimod har et bredere udgangspunkt. Udenfor dette står pioneren for forskningen i Tysk Sydvestafrika Horst Drechsler, der på trods af et andet fokus har lagt grundstenen for den nutidige forskning.

Metode

Specialets opbygning er centreret omkring en omfangsrig analyse med flere underafsnit. I den første delanalyse "konflikt og optrapning" bliver kolonitiden i Tysk Sydvestafrika rammet ind og er med til at give et indblik i den konfliktfyldte samfundssituation, der eksisterede i Tysk Sydvestafrika. Dette afsnit er centreret omkring perioden fra 1884-1904, mens de resterende underafsnit fokuserer på perioden fra 1904-1908. Formålet med afsnittet er helt grundlæggende at skabe et overblik over forholdene. Tysk Sydvestafrika var på flere punkter en kompleks koloni, og det er denne kompleksitet, der bliver skabt overblik over. Afsnittet har fokus på relationen imellem de tyske kolonialister og de to stammefolk, Hereroerne og Namaerne, både ud fra et tysk perspektiv og også ud fra stammefolkenes. Denne flerdimensionalitet benyttes for at skabe et bredere perspektiv, fordi opfattelsen af forholdene var forskellige, afhængig af om man var tysk kolonialist eller Herero.

Efter dette afsnit påbegyndes næste del af analysen, der har overskriften "folkedrabstypologi". I "folkedrabstypologi" bliver folkedrabsbegrebet defineret og analyseret. Formålet er at definere et begreb, der siden dets opståen i 1948 er blevet diskuteret vidt og bredt, hvilket har afstedkommet forskellige variationer. Målet med afsnittet er ikke at vurdere, hvilken folkedrabsdefinition, der er den rigtige, men derimod at fremstille og analysere de forskellige definitioner. Der tages udgangspunkt i Raphael Lemkins folkedrabsdefinition og FN's folkedrabskonvention, og det bliver derefter bredt ud til andre forskere og deres variationer af begrebet. Afsnittet har ikke sit udgangspunkt i Tysk Sydvestafrika, men beskæftiger sig med Holocaust og nyere folkedrab såsom Rwanda og Balkan. Dette gøres blandt andet for at vise udviklingen og forskelligheden i begrebet og for at skabe grobund for de næste delanalyser. Den efterfølgende delanalyse, "folkedrabstypologi i Tysk Sydvestafrika", ligger i umiddelbar forlængelse heraf og bruger denne opnåede viden til at analysere, hvad det var for en type folkedrab, der blev begået i Tysk

Sydvestafrika, og hvor dette folkedrab blev begået. Dette afsnit består mestendels af de forskellige forskeres forskning på området, hvis argumenter bliver sat op imod hinanden og analyseret og diskuteret. Det leder frem til delanalysen, "legitimering af folkedrab i Tysk Sydvestafrika", som analyserer, hvordan de tyske udøvere legitimerede deres handlinger imod Hereroerne og Namaerne. For at gøre dette tages der udgangspunkt i tre forskellige tilgange. Klaus Theweleit, Hannah Arendt og Charles Darwin (Darwinismen). Theweleit tager i sit værk "Männerphantasien" udgivet i 1977 udgangspunkt i menneskets gøre og laden i ekstreme situationer. Hannah Arendt beskæftiger sig i sit hovedværk fra 1951 "The Origins of Totalitarianism" med imperialismen og ekspansion og deres præg på racetænkningen og den dertilhørende racisme. I forlængelse af dette bliver Charles Darwin og darwinismen benyttet i form af Richard Weikarts bog "from Darwin to Hitler", udgivet i 2004. Det handler om racisme, der er grundlagt i et biologisk racesyn, hvor der var nogle racer, der havde større værdi end andre.

Ved benyttelse af disse tilgange kan der skabes en indsigt i, hvordan folkedrab fra tysk side blev legitimeret, og hvorfor de begik det. Var det en naturlig konsekvens af den imperialistiske ånd eller det biologiske racesyn? Og hvilke mekanismer var det der gjorde, at folkedrab kunne blive udført? Det er svar på disse spørgsmål, som brugen af tilgangene kan give. Et andet punkt, der gør sig gældende i alle analyseafsnit, er fokuset på det værdiladede sprog, der bliver benyttet til at beskrive Hereroerne og Namaerne, for eksempel hvilke adjektiver, der bliver benyttet i beskrivelse af dem. Bliver de nævnt som det de er, Hereroer og Namaer, eller bliver de nævnt med mere nedladende betegnelser? Et eksempel på nedværdigende sprogbrug kan i denne sammenhæng være udtrykket Hottentot, der blev brugt om stammefolk fra det sydlige Afrika, men som havde en racistisk undertone i sig. Det var ikke en positiv betegnelse.

Efter konklusionen er der et perspektiveringsafsnit, der afsøger forbindelsen imellem folkedrab i Tysk Sydvestafrika og Holocaust, og analyserer på forskellene og lighederne imellem de to hændelser. Det er relevant, fordi der blandt forskere er uenighed om, hvor stor en forbindelse, der kan antydes at være. Der bliver blandt andet analyseret på, om de metoder, der blev benyttet til at udrydde stammefolkene i Tysk Sydvestafrika, var de samme, som nazisterne benyttede i udryddelsen af jøderne, og om sidstnævnte dermed var inspireret af førstnævnte. Hvad der gør sig gældende for hele projektet, er, at der bliver benyttet tyske citater og tyske kilder, med få

oversættelser af svære ord i parentes. Dette gøres, fordi det er et projekt omhandlende tysk historie, og derfor bliver der også primært benyttet tysksproget litteratur.

Kildepræsentation

Der bliver i første delanalyse analyseret på flere kilder. Den højtstående stammeleder fra Namaerne, Hendrik Witbooi, skriver d.18.april.1893 et brev til en anden højtstående Namaleder, der på dette tidspunkt støttede de tyske kolonialister. Det, der er vigtigt at pointere ved denne kilde, er, at det er et brev, hvor Witbooi forsøger at overbevise modtageren med et budskab. Han har en klar agenda med brevet, han vil skabe en alliance. Samuel Kariko, en Herero, der overlevede folkedrab, beretter om, hvilken situation, Hereroerne befandt sig i. Denne beretning er skrevet omkring 1. verdenskrig. Kansler Leo von Caprivi holdt 1.3 1893 en tale for rigsdagen, som beskriver stammefolkenes fjendtlige sind. Det væsentlige her er, at modtageren er medlemmerne af rigsdagen, og det har det formål at skaffe større hjælp og støtte til kolonien. Den næste kilde er guvernør Theodor Leutweins brev til kansler Chlodwig Fürst zu Hohenlohe-Schillingsfürst. Brevet er skrevet 13.12 1894, og formålet med det er at give en karakteristik af de indfødte, og beskrive de problematikker, der er med de indfødte i kolonien.

Theodor Leutweins søn Paul, beskrev på sin rejse gennem Hereroland mellem 1903 og 1904 Hereroerne og giver et indblik i eskalationen af tilstandene i Tysk Sydvestafrika. Det tyske koloniseringskab i Berlin kom i maj 1904 til en hovedforsamling i koloniseringskabet med en erklæring, der omhandlede, hvorfor Hereroerne gjort oprør. Modtagerne var forsamlingen, men man må gå ud fra, at dette er blevet berettet videre til den tyske befolkning, da det også var vigtigt for koloniseringskabet at komme ud med budskabet. Den sidste kilde i første delanalyse er fra Orlogskaptajn Gudewill, som i et telegram 4.maj 1904 til sin overordnede hjemme i Tyskland retfærdiggør den brutale behandling af Hereroerne. Han viser med dette brev kampiver og kamplyst over for sin overordnede, han viser, at de er klar til kamp.

Tredje delanalyse indeholder tre førstehåndskilder. Den første er et brev fra feltmarskal Alfred von Schlieffen til Kansler Bernhard von Bülow, skrevet 23.11.1904. Der er igen tale om et brev, hvor modtageren er kansleren. Brevet er med til at bevise, at der var viden i Kejserriget om den førte politik imod stammefolkene i Tysk Sydvestafrika. Den anden kilde er fra den tyske missionær

Laaf, der beretter om forholdene i koncentrationslejren på Shark Island. Det er uvist, hvornår Laaf præcis har skrevet beretningen, men det er imellem 1905 og 1907 denne kilde bliver benyttet, fordi missionæren taler stammefolkernes sag, noget som der ikke var mange, der gjorde, hvorfor der heller ikke er mange kilder af den type. Derudover er missionærens beretning efter alt at dømme den mest troværdige, sammenlignet med, at det kunne være en beretning fra tysk eller stammefolkernes side. Han var på Hereroernes side, men det skyldtes udelukkende den brutale behandling, og derfor fremstår han også som en mere neutral kilde. Den tredje kilde i delanalyse tre er et uddrag fra Heidemarie Wiczorek-Zeul, som i sin egenskab af at være minister for samarbejde og økonomisk udvikling holdt en tale 14.08.2004, på 100 årsdagen for Hereroernes oprør. Denne tale bliver benyttet, fordi den er med til at vise, hvordan det offentlige Tyskland i dag opfatter folkedrabet i Tysk Sydvestafrika, og det er derfor med til at give et mere nutidigt perspektiv på folkedrabstypologien.

Fjerde delanalyses første kilde, er major Ludwig von Estorff, der i en beretning fra efteråret 1904 om et konkret slag, giver et indblik i, hvad det var for en skæbne, Hereroerne led. Estorff repræsenterede den del af militæret, der var mest kritisk overfor brutaliteten imod de indfødte, hvilket kilden også er med til at give et indblik i. En af de helt centrale kilder i dette afsnit er hærfører Lothar von Trothas "*Vernichtungsbefehl*" fra d. 2. oktober 1904, hvor han argumenterer for, hvorfor Hereroerne efter hans mening skal udryddes. Når man taler Tysk Sydvestafrika, er det en af de væsentligste kilder, fordi den besejlede Hereroernes skæbne. Hvis kilden bliver set i et bredere perspektiv, er det den eneste kilde i europæisk kolonihistorie, der opfordrer til udryddelsen af et andet folk. Den tredje kilde i dette afsnit er Lothar von Trothas proklamation til Namastammen, skrevet 22.04.1905. Det er en af få kilder, der er rettet direkte imod Namastammen, som ellers går under radaren sammenlignet med Hereroerne. Selvom det ikke er en direkte udryddelsesordre, kan den sammenlignes med den førnævnte på Hereroerne, fordi Namaernes skæbne med proklamationen blev besejlet. Den fjerde og sidste kilde er en offentlig militærhistorisk fremstilling skrevet mellem 1906 og 1907, en fremstilling, der var tilgængelig for den brede offentlighed. Kildens formål er at vise, at der ingen anger og medlidenhed var at spore over behandlingen af Hereroerne og Namaerne.

Analyse

Konflikt og optrapning

Den 2. september 1885 blev Heinrich Göring udnævnt til guvernør i Tysk Sydvestafrika, og han blev af Bismarck instrueret om, hvordan der skulle erhverves nyt land ved hjælp af løfter, der i sidste ende ikke var andet end løgne. På denne måde blev de indfødte bundet til de tyske kolonialister. Det var fremgangsmåden, som blev benyttet for at erhverve sig magt og land, men den skulle på sigt også få konsekvenser.⁴³ Horst Drechsler har inddelt den tyske kolonisering i fire faser, hvoraf de to første vil blive gennemgået her:

Den første fase var fra 1884 til 1893. Hereroerne og Namaerne var ikke helt klar over, hvilken betydning tyskernes kolonisering fik for dem. De ænsede dem ikke og fortsatte deres indbyrdes kamp om magten. Det ændrer sig i 1892, hvor den nye situation endeligt går op for dem, og de slutter ved 1892's afslutning fred. Hvor 1. fase var fredelig uden de store konflikter, bliver 2. fase mere konfliktfyldt. De tyske bosættere gjorde krav på mere land, og det blev et problem for stammerne, fordi det gjorde indhug i deres nomadetilværelse, isolerede dem og trængte dem op i en krog.⁴⁴ Det var dog ikke kun stammefolket, der følte sig presset, det gjorde tyskerne også. Freden mellem Hereroerne og Namaerne skabte en ny æra for de to stammer, fordi det betød, at de nu kunne organisere deres kræfter sammen mod tyskerne. Nu var det de to stammefolk på den ene side mod de tyske kolonialister på den anden side. Det var problematisk for tyskerne, fordi modstanderne som en samlet enhed udgjorde en større trussel.⁴⁵

Denne udtalelse fra Tysklands rigskansler 1. marts 1893, Bismarcks efterfølger Leo von Caprivi, understreger den trussel, som stammefolket udgjorde: "Wir haben Südwestafrika ... -ich lasse mich gar nicht auf eine retrospektive Betrachtung ein, wie das bekommen ist und ob es gut war oder nicht -, wir haben es: jetzt ist es deutsches Land und muß als deutsches Land erhalten werden."⁴⁶ Tysk Sydvestafrika skulle beskyttes, og Caprivi beordrede 250 soldater til kolonien, hvilket i sig selv ikke var meget, men det sendte et signal om, at de følte sig truet af de indfødte, og kolonien skulle

⁴³ Olusoga og Erichsen, *Kaiser's Holocaust*, s. 44.

⁴⁴ Drechsler, *Südwestafrika*, s. 15.

⁴⁵ *Ibid*, s. 77.

⁴⁶ *Ibid*, s. 78.

forsvares. Bismarck havde ikke været tilhænger af, at Tyskland i et så tidligt stadie skulle erhverve sig kolonier, og Tysk Sydvestafrika var stadig et omdiskuteret emne i Kejserriget, men Caprivi havde intet andet valg, selvom det krævede økonomiske ressourcer.⁴⁷ De tyske soldater skulle hurtigt komme i aktion, og d. 12. april 1893 angreb tyske soldater Namaerne i et forsøg på at stække dem. Deres mål var at dræbe Hendrik Witbooi, leder af en underliggende Namastamme, hvilket mislykkedes.⁴⁸

Personen, der havde efterfulgt Heinrich Göring som rigskommissær og som ledte angrebet på Namaerne, hed Curt von Francois, og han var berygtet for sin brutalitet. Målet for aktionen, Hendrik Witbooi, skrev i en beretning følgende om angrebet og den brutale vold, som Francois praktiserede:

”Captain [von Francois] attacked us early in the morning while we were unsuspectingly asleep and although I took my men out, we were unable to beat them back; and the Captain entered the camp and sacked it in so brutal a manner as I would never have thought a member of a White civilized nation capable of – a nation which knows the rules and ways of war. But this man robbed me, and killed little children at their mother’s breast, and older children, and women, and men. Corpses of people who had been shot he burned inside our grass huts, burning their bodies to ash.”⁴⁹

Det var brutale metoder, som blev benyttet i kolonitiden, men sådan var livet for de indfødte i kolonierne, og dér var Tysk Sydvestafrika langt fra et enestående tilfælde, det var mere reglen end undtagelsen, at der blev benyttet disse metoder. Men Hendrik Witboois udtalelse viser også, at der var en vis respekt overfor det hvide folk indtil angrebet, og det er denne respekt, der forsvinder efter angrebet. Denne brutalitet var noget, der kom bag på stammefolkene og var med til at skabe en større afstand imellem de hvide og sorte.

Belgiske Kong Leopold i Congo benyttede sig også af brutale metoder for at holde lokalbefolkningen nede, og som Olusoga og Erichsen skriver, så var tyskerne inspireret af Kong

⁴⁷ Ibid.

⁴⁸ Ibid.

⁴⁹ Dominik Schaller, „Every Herero Will Be Shot”. Genocide, Concentration Camps, and Slave Labor in German South-West Africa.” I *Forgotten Genocides: Oblivion, Denial, and Memory*, red. René Lemarchand. (Pennsylvania: Pennsylvania Press, 2011), s. 58.

Leopolds metoder, fordi han så effektivt formåede at have kontrol over dem.⁵⁰ En markant forskel på Tysk Sydvestafrika og Tysklands andre kolonier var, at tyske soldater var udstationeret i landet i form af "Schutztruppen" (Beskyttelsesenhed). Dette var ikke tilfældet i de andre kolonier, hvor lokale tropper blev styret af tyske officerer. Der var et helt andet militært fokus i kolonien, og det kunne også ses på antallet af udstationerede tropper.⁵¹ Da antallet af tyske soldater lå på sit højeste, var der 17.000 tyske soldater i landet. Til sammenligning var der i Tysk Østafrika i forbindelse med Maji Maji oprøret fra 1905 -1907, hvor antallet af tropper var på sit højeste, ikke mere end et par tusinde soldater.⁵²

I 1894 overtager Theodor Leutwein stillingen som rigskommissær fra Francois, og i 1896 bliver han Tysk Sydvestafrikas første guvernør, en stilling han besad til 1905, og han blev dermed den længst siddende guvernør i landet. Dominik Schaller beskriver hans metoder som mindre brutale, og han var generelt mere dialogøgende.⁵³ Drechsler er på linje med Schaller og skriver, at et af Leutweins kendetegn var, at han forsøgte de fredelige løsninger, hvilket resulterede i, at han fik etableret et tæt bånd med Hereroernes leder, Samuel Maharero. Men som Drechsler også skriver, bevægede Leutwein sig på en knivsæg.⁵⁴

Den 6. december 1894 indgik Leutwein for et anseligt beløb en aftale med Samuel Maharero om at skabe en afgrænsning af Herero-landet, og der blev etableret en sydlig grænse. Det skabte hurtigt begrænsninger for Hereroerne samtidig med, at der også internt opstod gnidninger. I august 1895 blev der også etableret en nordlig grænse.⁵⁵ Leutwein fik via diplomati skabt favorable vilkår for de tyske kolonialister samtidig med, at han fik svækket Hereroerne. Efter sin ankomst gik det op for ham, hvilke problemstillinger, Tyskland stod overfor i kolonien, og i et brev til kansler Chlodwig Fürst zu Hohenlohe-Schillingsfürst redegjorde han for disse problemstillinger:

"Die Hereros scheuen vor zwei Dingen zurück, die mit unseren kolonialen Bestrebungen in direktem Widerspruch stehen. Einerseits wollen sie kein Land an Weiße verkaufen, sondern diesen lediglich die Erlaubnis zum dort wohnen geben, andererseits ihre Ochsenherden nicht verwerten,

⁵⁰ Olusoga og Erichsen, *Kaiser's Holocaust*, s. 36.

⁵¹ Bachmann, *Genocidal Empires*, s. 34.

⁵² Ibid, s. 34.

⁵³ Schaller, "Every Herero Will Be Shot", s. 58.

⁵⁴ Drechsler, *Südwestafrika*, s. 103.

⁵⁵ Ibid, s. 101-103.

sondern in das Ungemessene vermehren. Das erstere steht der gedeihlichen Entwicklung des Landes direkt im Wege, da ein Weißer, welcher nicht Besitzer, sondern nur Nutznießer desselben ist, nichts dafür tun wird, während die Wasser- und Weiderverhältnisse hier noch sehr der Verbesserung harren. Außerdem liegt die ganze Zukunft der Kolonie in dem allmählichen Übergang des Landes aus den Händen der arbeitsscheuen Eingeborenen in diejenigen der Europäer begründet, was auf diesem Wege in der friedlichsten Weise geschehen wird. Das Anhäufen der Ochsenherden dagegen macht die Herero für unseren Handel und Industrie unproduktiv.⁵⁶

Hereroerne blev dermed allerede i 1894 karakteriseret som et problem og uden nytteværdi – Leutwein devaluerede dem som mennesker uden værdi, og denne devaluering var et gennemgående tema i Leutweins tid som guvernør. Leutweins beskrivelse af, at de er arbejdssky, understreger denne devaluering, og derudover var Hereroerne retsløse – de havde ingen rettigheder sammenlignet med de tyske bosættere, og det var også med til at sætte dem i en svær situation.⁵⁷ De blev ikke mødt med forståelse for deres levevis, i stedet blev de mødt med foragt. Det var en udpræget form for racisme, der prægede synet på Hereroerne og resten af de sorte i Tysk Sydvestafrika, og det udviklede sig ofte til vold, der kunne variere fra tugtelse til døds vold.⁵⁸ I Leutweins tid som guvernør var der generelt fokus på at overvåge de indfødte og føre streng kontrol med dem – det udmøntede sig blandt andet i, at der i 1896 blev udstedt en regel om, at alle afrikanere skulle bære et identifikationsmærke på deres tøj.⁵⁹

Den øgede kontrol var ikke noget, som alle bosættere i Tysk Sydvestafrika billigede, fordi de indfødte arbejdere hver eneste dag skulle registreres, hvilket var besværligt og tidskrævende.⁶⁰ Hereroerne var pressede, men i 1897 og 1898 skete der en yderligere forværring i leveforholdene, og denne gang kunne skylden ikke skydes på de tyske kolonialister. I 1897 ramte en omfattende kvægpest Hereroernes kvæg. Tallene er meget usikre, men beregninger går på, at de mistede op til 90 % af deres kvæg på et halvt år. I 1898 plagede en tyfusepidemi desuden Hereroerne, og 10.000

⁵⁶ Ibid, s. 100.

⁵⁷ Ibid, s. 151.

⁵⁸ Ibid, s. 151-152.

⁵⁹ Zimmerer, *Windhuk*, s. 95.

⁶⁰ Ibid, s. 118.

døde.⁶¹ Disse ulykker var en stor bet for Hereroerne, for det havde den betydning, at de blev yderligere svækket.

Kvæget livsvigtigt for dem, og i et forsøg på at redde det byttede de sig til vacciner mod til gengæld at afgive græsarealer til de tyske bosættere.⁶² Så ikke nok med, at de mistede kvæg, de mistede også land, og det meste af deres livsgrundlag gik tabt. Hereroerne var i kulturel og økonomisk krise. Den eneste mulighed, som Hereroerne havde for at tjene penge, var jernbanebyggeri, farme og diamantminer, noget der ikke blev forbundet med en typisk nomadetilværelse.⁶³ Kvægpesten bliver af Matthias Häussler set som værende en milepæl for koloniseringen af Tysk Sydvestafrika, fordi det var her, at bosætterne for alvor kunne overtage magten over Hereroerne.⁶⁴

Hereroerne var nu efterhånden så pressede, at det var svært for dem at se en udvej ud af deres problemer, de var desperate. En Herero, der overlevede folkedrabet, Samuel Kariko, beskrev hvilken trøstesløs situation, de befandt sig i, og hvorfor det i sidste ende endte med, at de greb til våben: "Our people were shot and murdered; our women were ill-treated; and those who did this were not punished. Our chiefs consulted and we decided that war could not be worse than what we were undergoing [...] yet we decided on war, as the chiefs said we would be better off even if we were all dead."⁶⁵

Det er tydeligt at spore desperationen i Karikos beretning, de følte sig uretfærdigt behandlet på alle måder, og de havde derfor en følelse af, at de ikke havde noget at miste. Hereroerne var magtesløse, men også skuffede over de tyske kolonialister og soldater. De kunne gøre, som de havde lyst til, uden at det fik konsekvenser, og dette var også med til at tirre Hereroerne. Før det resulterede i en regulær opstand, forsøgte Leutwein uden held at udglatte de gældsproblemer, som var opstået mellem kolonialisterne og Hereroerne, og dette forblev det overordnede tema indtil oprørets udbrud.⁶⁶ Men der var også andre hændelser, der forværrede forholdet yderligere og skabte grobund for oprøret. I september 1903 døde høvdingen for Hereroernes

⁶¹ Drechsler, *Südwestafrika*, s. 119-120.

⁶² *Ibid*, s. 119.

⁶³ Zimmerer, *Windhuk*, s. 87.

⁶⁴ Häussler, *Der Genozid*, s. 56.

⁶⁵ *Ibid*, s. 61.

⁶⁶ Nuhn, *Sturm*, s. 40-41.

Waterbergstamme, Kambazembi, og det fik betydning i relationen til tyskerne, fordi han var en af deres største samarbejdspartnere, og hans død skabte yderligere uro i forholdet mellem de to parter.⁶⁷

Hvad der også skabte uro, var jernbanebyggeri, nærmere bestemt Otavi-banen, som betød yderligere indskrænkninger for Hereroernes bevægelsesfrihed, fordi den gik tværs igennem Hererolandet.⁶⁸ Ifølge Klaus Bachmann betød jernbanen også, at flere kolonialister kom til Tysk Sydvestafrika samtidig med, at de tyske soldaters bevægelighed blev større.⁶⁹ Olusoga og Erichsen påpeger et andet punkt, der var afgørende for, at Hereroerne gjorde oprør – de følte sig provokeret af general Zürn og hans handlinger imod dem.⁷⁰ I slutningen af 1903 havde Zürn holdt møder med Hererochefer, hvor han krævede, at de skulle skrive under på en kontrakt, som ville betyde, at de afgav land, hvor deres forfædre lå begravet. Det havde stor betydning for dem, og derfor nægtede de at skrive under. Det fandt Zürn sig ikke i, hvorfor han forfalskede underskrifterne. Problemet ved dette var, at flere af Herero-cheferne godt kunne læse, hvorfor Zürns bedrageri hurtigt blev opdaget, og der blev skabt et had imod Zürn.⁷¹ Ifølge Olusoga og Erichsen var dette én af hovedårsagerne til, at der blev gjort oprør.⁷²

Efteråret 1903 er tidspunktet, hvor Hereroerne for alvor gør klar til kamp, de begynder at opruste og begynder at smugle våben. Det, der bekræfter dette, er beretningen fra Theodor Leutweins søn Paul, der i efteråret 1903 rejste gennem Hereroland: "Am Abend des dritten Tages tauchten plötzlich vor uns zwei berittene, gut angezogene und bewaffnete Hereros auf. Es mußten Häuptlinge sein. Freundlich erwiderten sie meinen Gruß. Ich machte mir keine Gedanken darüber, warum diese Schwarzen, wider jede Vorschrift, bewaffnet durch das Land zogen."⁷³

Beretningen er interessant, fordi den markerer en afgørende ændring i Hereroernes ageren og væremåde – det var et særsyn at se bevæbnede Hereroer på dette tidspunkt. Hereroerne fortsatte deres oprustning, og omkring årsskiftet tog oprustningen yderligere til. De dybt gældsplagede

⁶⁷ Ibid, s. 44.

⁶⁸ Drechsler, *Südwestafrika*, s. 151.

⁶⁹ Bachmann, *Genocidal Empires*, s. 39-40.

⁷⁰ Olusoga og Erichsen, *Kaiser's Holocaust*, s. 124-126.

⁷¹ Ibid, s. 127.

⁷² Ibid, s. 128.

⁷³ Nuhn, *Sturm*, s. 45-46.

Hereroer satte sig i yderligere gæld hos de tyske købmænd og købte de varer, som de behøvede til oprøret. Hereroerne var kampklare, men det var tyskerne ikke.⁷⁴ På trods af Hereroernes åbenlyse oprustning reagerede tyskerne ikke på det.⁷⁵ Hereroernes oprør var en kombination af økonomisk elendighed, som primært skyldtes tyskernes inddragelse af Hereroernes land og det faktum, at de oplevede daglige provokationer og nedværdigelse fra bosætterne.

Namaernes opstand mod tyskerne bryder senere ud end Hereroernes, men det var meget de samme forhold, der udløste oprøret hos Namaerne.⁷⁶ Der er beretninger om, at tyskernes brutalitet overfor Hereroerne havde skabt vrede hos Namaerne og dermed medvirkede til oprøret. Den helt store problemstilling i forhold til at konkludere, hvad der udløste oprøret hos Namaerne, er manglen på kilder.⁷⁷

Tyskerne var af en anden opfattelse i forhold til hvorfor Hereroerne gjorde oprør. Blodtørst og racekamp var nogle af de argumenter, der fyldte mest. Det sidste argument bliver dog af Horst Drechsler modargumenteret, fordi Hereroernes oprør ikke gik ud over eksempelvis englændere og missionærer, og derudover skånedes de også kvinder og børn, hvilket vil sige, at det første argument heller ikke holder.⁷⁸ Det tyske koloniselskab i Berlin afviste også, at Hereroernes opstand skyldtes, at de havde afgivet deres land til tyskerne, hvilket en udmelding fra maj 1904 viser: "Die in Deutschland verbreitete Behauptung, daß die Hereros durch eine Gefährdung ihrer wirtschaftlichen Existenz zum Aufstand veranlaßt worden seien, ist unberechtigt."⁷⁹ Det var på ingen måde en vindesak, og derfor var koloniselskabet nødt til at gå ud at afvise, specielt fordi der i dele af den tyske befolkning var en holdning af, at Hereroerne netop var blevet uretfærdigt behandlet.

12. januar 1904 sker det uundgåelige, Hereroerne gør oprør og starter en krig imod de tyske kolonialister. Allerede natten til mandag d.11. januar var de tyske soldater med general Zürn i spidsen blevet mistænksomme, men de var handlingslammede.⁸⁰ Det skyldtes at størstedelen af

⁷⁴ Ibid, s. 48-49.

⁷⁵ Ibid, s. 51.

⁷⁶ Bachmann, *Genocidal Empires*, s. 90.

⁷⁷ Ibid, s. 91.

⁷⁸ Drechsler, *Südwestafrika*, s. 156.

⁷⁹ Ibid, s. 157.

⁸⁰ Nuhn, *Sturm*, s. 54.

de tyske soldater var i den sydligste del af Tysk Sydvestafrika for at bekæmpe en opstand fra en underliggende stamme til Namaerne (Bondelzwartz).⁸¹ Angrebet fra Hereroerne var planlagt – tiden arbejdede ikke for dem, og forholdene blev fra dag til dag værre, og med tyskernes tilstedeværelse i syd havde de nu momentet, hvor de kunne angribe.⁸²

I den nordlige by Okahandja, hvor Hereroernes oprør begyndte, befandt der sig 8000 Hereroer, hvoraf halvdelen var bevæbnet med rifler, og de stod overfor tyske soldater og reservister.⁸³ Ved Hereroernes angreb befandt der sig ca. 750 tyske soldater, hvor langt de fleste var i den sydlige del – Hereroerne var i klart overtal.⁸⁴ Hereroerne skånedes kvinder, børn, udlændinge og missionærer, men blev af kolonialisterne anklaget for, at de voldtog og dræbte kvinder, en anklage, der dog ikke kan findes belæg for. De tyskere, der døde, var handelsmænd, farmere eller soldater.⁸⁵ Klaus Bachmann mener, at denne strategi fra Hereroerne skyldtes, at de ikke anså oprøret som værende mod alle tyskere, men mod de bestemte grupper, der havde forringet deres levevilkår og gjort dem til uvelkomne i deres eget land.⁸⁶ De søgte fred og respekt og havde ikke noget imod de tyske bosættere, så længe de behandlede dem ordentligt.

Meningerne om Hereroernes strategi er dog delte. Historikeren Gerhard Pool mener, at Hereroernes leder Samuel Maharero's strategi handlede om at isolere tyskerne, så de ikke fik udenlandsk opbakning til at slå tilbage, mens den tyske forfatter, Walter Nuhn, der har skrevet flere bøger om Tysk Sydvestafrika, er nogenlunde på linje med Bachmann. Ifølge Nuhn bekræfter Mahareros strategi, at der ikke var tale om en racebetonet konflagration, men at det handlede om et oprør mod den tyske magt.⁸⁷ Bachmanns modargument er, at de også dræbte farmere og handelsmænd. De angreb dem, som de stod mest i gæld til, et langt fra enestående fænomen, der også fandt sted, da jøderne blev angrebet af tyskerne i 1930'erne.⁸⁸ Ved at dræbe købmændene kunne de fjerne gælden, for derefter at forhandle nye betingelser med tyskerne – det var i hvert

⁸¹ Ibid, s. 103.

⁸² Drechsler, *Südwestafrika*, s. 164-165.

⁸³ Schaller, "Every Herero Will Be Shot", s. 62.

⁸⁴ Bachmann, *Genocidal Empires*, s. 52.

⁸⁵ Ibid, s. 46-47.

⁸⁶ Ibid, s. 48.

⁸⁷ Ibid, s. 50.

⁸⁸ Ibid.

fald deres håb, og derfor dræbte de heller ikke kvinder og børn, fordi det ville ødelægge deres forhandlingsgrundlag.⁸⁹

Regeringen i Berlin fik nyheden om Hereroernes oprør 14. januar 1904 i et telegram, der beskrev, hvordan Hereroerne havde dræbt mange tyskere, havde ødelagt jernbanebroer og indtaget store arealer. Som Nuhn beskriver det, var det en nyhed, der chokerede Berlin.⁹⁰ Det første togt på 250 soldater blev sendt til Tysk Sydvestafrika fra Wilhelmshaven mod Swakopmund d 17. januar 1904, og i løbet af de næste par måneder blev der tilført markante forstærkninger. Problemet var at få af de udsendte tropper havde erfaring fra kolonikrige, og de havde intet kendskab til det barske klima, der ventede.⁹¹

Socialdemokraten August Bebel, der sad i rigsdagen, var en af de største modstandere af behandlingen af Hereroerne og den generelle kolonipolitik og kaldte Hereroernes opgør for en "Verzweiflungskampf". Det var vigtigt for Bebel, at tyskernes krig imod Hereroerne skulle føres med menneskelighed, og der skulle for alt i verden ikke udføres hævnakter.⁹² Den opfattelse var der langt fra enighed om. Orlogskaptajn Gudewill for Kanonskibet Habicht udsendte et telegram 4. februar 1904 til sin overordnede i marinen, hvor han understregede hævntørsten: "Die härteste Bestrafung des Feindes ist notwendig als Sühne für die zahllosen grausamen Morde und als Garantie für eine friedliche Zukunft. Um Ruhe und Vertrauen der Weißen herzustellen, ist völlige Entwaffnung und Einziehung von sämtlichen Ländereien und Vieh einzigstes Mittel."⁹³

Hereroerne skulle straffes hårdt for deres oprør, og der var en udpræget hævnstemning blandt tyskerne. Det var dem, der havde opført sig brutalt og ikke de tyske kolonialister. Beskrivelser som "zahllosen grausamen Morde", er med til at skabe en hævntørst.⁹⁴ Men man skal i det aspekt heller ikke glemme, at det var en ydmygelse, at en sort stamme i Kejserrigets koloni uden reel modstand kunne slå tyske soldater og andre ihjel, og det er derfor, at retorikken bliver så hård. I oktober 1904 var antallet af soldater i Tysk Sydvestafrika steget til 8.527. Tyskernes teknologi var langt bedre end Hereroernes, der i stedet forsøgte at udnytte deres geografiske kendskab og gøre

⁸⁹ Ibid, s. 51.

⁹⁰ Nuhn, *Sturm*, s. 96.

⁹¹ Ibid, s. 98.

⁹² Ibid, s. 100.

⁹³ Ibid, s. 100-101.

⁹⁴ Ibid.

det til en krig på deres præmisser.⁹⁵ Hereroerne og Tyskland var i krig, men det var en ulige kamp. Det vidste Hereroerne godt, men de havde forventet, at tyskerne ville forhandle med dem, og at oprøret dermed ville blive afsluttet hurtigt – det skete ikke. Mens guvernør Leutwein gjorde antrik til at forhandle, skete der i mellemtiden en politisk diskursændring i Tyskland, og det fik fatale konsekvenser for Hereroerne.⁹⁶ Den tredje fase var påbegyndt – krigsfasen, men det skulle ikke blive ved krig, det skulle udvikle sig til noget, som ingen Herero i sin vildeste fantasi havde forestillet sig.

Folkedrabstypologi

I sit værk "Axis Rule in Occupied Europe" forholder Raphael Lemkin sig kritisk til den europæiske kolonisering, og han går så langt som til at betegne Columbus som en "egregious genocidist" og antyder, at koloniseringen bidrog til folkedrab.⁹⁷ Professorerne i historie og filosofi, Ann Curthoys og John Docker, beskriver Lemkin som både optimist og pessimist. Optimistisk på den måde, at han var overbevist om, at en internationalt gældende lov kunne begrænse og forebygge forekomsten af folkedrab, men samtidig var han også pessimistisk, fordi han argumenterede for, at folkedrab gennem historien havde fulgt menneskeheden og reguleret sig selv, ligesom det også gjorde sig gældende for drab mellem individer.⁹⁸ Curthoys og Docker definerer Lemkins folkedrabskoncept som værende påvirket af internationalisme og kosmopolitisme, fordi det involverede et samarbejde på tværs af nationer for at forhindre folkedrab.⁹⁹

Hvad der også skal nævnes omkring Lemkins udarbejdelse af folkedrabsdefinitionen er, at han selv var et offer for folkedrab. Han var polsk jøde, og da han skulle begraves, dukkede der, fordi han havde mistet stort set hele sin familie til Holocaust, kun syv personer op til hans begravelse. Han havde på egen krop oplevet, hvilke konsekvenser det begreb, som i 1948 blev til FN's folkedrabskonvention, kunne have.¹⁰⁰ Vedtagelsen af konventionen medførte også kontroverser på tværs af nationer. Sovjetunionen var ikke interesseret i, at konventionen skulle gælde politiske grupper, mens de europæiske nationer, grundet deres koloniale fortid, ikke var fortalere

⁹⁵ Bachmann, *Genocidal Empires*, s. 55.

⁹⁶ *Ibid.*, s. 57.

⁹⁷ Curthoys og Docker, "Defining Genocide", s. 12.

⁹⁸ *Ibid.*

⁹⁹ *Ibid.*, s. 13.

¹⁰⁰ *Ibid.*

for, at konventionen skulle gælde kulturelt folkemord – alle fik deres vilje.¹⁰¹ Det betød, at definitionen kom til at gælde alle handlinger, der intenderede at destruere en gruppe af religiøs, racemæssig, etnisk eller national karakter, hvilket i artikel 2 blev til fem kriterier:

“(a) Killing members of the group; (b) Causing serious bodily or mental harm to members of the group; (c) Deliberately inflicting on the group conditions of life calculated to bring about its physical destruction in whole or in part; (d) Imposing measures intended to prevent births within the group; (e) Forcibly transferring children of the group to another group.”¹⁰²

Ovenstående er de fem overordnede kriterier for konventionens definition af folkedrab, men konventionen indeholdt andre punkter, hvoraf punkt artikel også skal nævnes: FN-konventionens artikel 3 om folkedrab: ”The following acts shall be punishable: a) Genocide, b) Conspiracy to commit genocide, c) Direct and public incitement to commit genocide, d) Attempt to commit genocide, e) Complicity in Genocide.”¹⁰³

Der skulle ikke gå længe, før konventionen blev benyttet, og det var de undertrykte sorte i USA, der anklagede USA for folkedrab, hvilket de gjorde med dokumentet ”We Charge Genocide”. I spidsen for bevægelsen var lederen af kommunistpartiet William L. Patterson. Hans tolkning af konventionen var, at folkedrab ikke kun skulle defineres ud fra den totale udryddelse af en gruppe. Hvis der blev dræbt medlemmer fra en bestemt gruppe, skulle det ligeledes kunne defineres som folkedrab.¹⁰⁴ Undertrykkelsen af de sorte blev imidlertid aldrig defineret som et folkedrab, men det understreger problemerne ved tydeligheden af definitionen, og så understreger det i høj grad også folkedrabsbegrebets rolle i international politik. Lemkin kritiserede i 1951 Patterson for at have et politisk ærinde. Grundet sit ideologiske ståsted mente Lemkin, at Patterson forsøgte at fjerne fokus fra Sovjetunionens ageren i Østeuropa.¹⁰⁵ En af grundene til, at amerikanernes behandling af de sorte aldrig blev kategoriseret som folkedrab, var, at FN med den kolde krig in mente på ingen måde, var interesserede i at svække USA.¹⁰⁶

¹⁰¹ Ibid.

¹⁰² ”FN’s folkedrabskonvention 1948,” s. 280.

¹⁰³ Ibid.

¹⁰⁴ Curthoys og Docker, ”Defining Genocide”, s. 17.

¹⁰⁵ Ibid. s. 19.

¹⁰⁶ Ibid.

Da Raphael Lemkin i 1944 opfandt folkedrabsbegrebet, var der i det 20. århundrede før sket hændelser, der kunne kategoriseres som folkedrab. Nazityskland var på dette tidspunkt i gang med deres udryddelsesproces af jøderne, hvilket selvfølgelig interesserede Lemkin, men hvad der også havde vakt hans interesse, var Det Osmanniske Riges behandling af Armenierne – en behandling, der senere er blevet kategoriseret som et folkedrab, og det var dette, der var afgørende for, at Lemkin påbegyndte sin forskning i folkedrab.¹⁰⁷ På dette tidspunkt fandtes udtrykket "war crimes", som den schweiziske jurist Johann Caspar Bluntschli var ophavsmand til. Indtil 1. verdenskrigs afslutning var det dog blevet benyttet sjældent, og der var derfor ikke en tydelig definition af, hvad det betød, og diskussionerne omkring dets betydning var ikke med til at skabe en tydelig definition. Det var også én af grundene til, at Lemkin i sidste ende skabte et helt nyt begreb – han havde behov for tydelighed.¹⁰⁸ Når det kan være svært at skabe en helt klar definition af folkedrab, er der en forklaring på det. Professor i statsvidenskab og internationale studier med særlig fokus på folkedrabet i Rwanda, Scott Straus, konstaterede i 2001, at der fandtes 21 forskellige definitioner af begrebet.¹⁰⁹

Den estiske historiker Anton Weiss-Wendt har svært ved at forestille sig, at der i den kommende tid bliver skabt en entydig definition af begrebet: "Scholars may continue arguing about the term 'Genocide' for decades, without reaching any conclusions, or even a working definition more functional than that agreed upon in 1948."¹¹⁰ Weiss-Wendt kan selvfølgelig have en pointe, for det er klart, at der med over 20 begrebsdefinitioner er et stykke vej til, at der bliver etableret en entydig begrebsafklaring.

Variationerne af begrebet har også haft den betydning, at der gennem årene er blevet udviklet alternative begreber, der tager afstand fra folkedrabsbegrebet såsom democide, gynocide og gendercide" m.fl. Førstnævnte blev skabt i 1994 af professor i statsvidenskab Rudolph Rummel. Det, der er gældende for begrebet, er, at det modsat folkedrab ikke kun gælder overlagte, men også utilsigtede overgreb, såsom stor dødelighed blandt fanger. Rummel havde brug for et begreb

¹⁰⁷ Daniel Marc Segesser og Myriam Gessler, „Raphael Lemkin and the international debate on the punishment of war crimes (1919-1948).“ I *Genocide: Critical Concepts in Historical Studies* (Volume 1), red. Dirk Moses. (New York: Routledge, 2010), s. 28.

¹⁰⁸ Ibid, s. 27.

¹⁰⁹ Anton Weiss-Wendt, „Problem in Comparative Genocide Scholarship“. I *The Historiography of Genocide*, red. Dan Stone. (New York: Palgrave Macmillan, 2008), s. 44.

¹¹⁰ Ibid.

til at redegøre for drab, der blev begået i voldelige konflikter, men som ikke var krig. Donald G Dutton definerer democide som værende den overordnede drabskategori, hvor folkedrabsbegrebet er en underkategori til dette. Et eksempel på noget, der i udgangspunktet godt kunne ligne et folkedrab, men som for Dutton i stedet er democide, er Kong Leopolds ageren i Congo. Selvom det var en brutal nedslagtning, så var det ikke et folkedrab, fordi det ikke var Kong Leopolds intention at udrydde det congolesiske folk. For ham var det afgørende, at de var i live, så de kunne arbejde på hans gummiplantager. Han behøvede dem. Det var tortur, slaveri og barbari, men der var ifølge Dutton ikke tale om folkedrab.¹¹¹

Folkedrab bliver ofte forbundet med masse mord, hvilket i mange tilfælde også benyttes som et redskab, men det er vigtigt at understrege, at folkedrab ikke er lig med masse mord, og at masse mord ikke er lig med folkedrab. I "Axis Rule in Occupied Europe" understregede Lemkin, at folkedrab:

"is intended rather to signify a coordinated plan of different actions aiming at the destruction of essential foundations of the life of national groups, with the aim of annihilating the groups themselves. The objectives of such a plan would be disintegration of the political and social institutions, of culture, language, national feelings, religion, and the economic existence of national groups, and the destruction of personal security, liberty, health, dignity, and even the lives of the individual belonging to such groups. Genocide is directed against the national group as an entity, and the actions involved are directed against individuals, not in their individual capacity, but as members of the national group."¹¹²

På intet tidspunkt bliver der i citatet talt om masse mord, men i stedet for benytter Lemkin ordet destruktions, og principielt er der intet, der taler imod, at du kan destruere et folk uden at slå hele gruppen ihjel, og det er det, der er hele pointen ved Lemkins folkedrabsdefinition. Det skal ikke tolkes som en anden term for masse mord. Langt hen ad vejen kan det overlappe det, men samtidig distancerer det sig også fra det – der er andre metoder, der kan benyttes, hvis en gruppe med en specifik kultur eller religion skal udryddes. Hvis udøveren af en forbrydelse sørger for ernæring og forplejning af en gruppe med en særlig kultur og tro, men samtidig gør det forbudt for

¹¹¹ Donald G Dutton, *The Psychology of Genocide, Massacres, and Extreme Violence: Why Normal People Come to Commit Atrocities*. (Westport: Praeger, 2007), s. 15-16.

¹¹² Raphael Lemkin, *Axis Rule in Occupied Europe*. (New Jersey: The Lawbook Exchange, 2005), e-bog, s. 79.

denne gruppe at undervise og udøve kulturen og troen, så vil denne tro og kultur gennem generationer stoppe med at eksistere. Individerne er ikke dræbt, men det er kulturen og troen, og derved vil dette i forhold til Lemkins definition være et folkedrab.¹¹³

Gruppen forbydes retten til at eksistere, og det er det, der gør, at det vil blive defineret som et folkedrab. Det er dog ikke alle, der er enige med Lemkin i hans definition af folkedrab, som eksempelvis Kurt Jonassohn og Frank Chalk. De medgiver, at ikke alle masse mord kan være folkedrab, men samtidig mener de, at det kun er masse mord, der i sidste instans kan defineres som et folkedrab.¹¹⁴ De anerkender, at der kan forekomme udryddelse af en gruppe uden masse mord, og at denne forekomst er kritisabel, men de understreger, at dette aldrig kan defineres som folkedrab.¹¹⁵ Hvad der også er interessant ved Chalk og Jonassohn er, at de som de eneste inden for folkedrabsforskning stiller kriteriet, at det skal være begået af en stat. Det kan i udgangspunktet virke som et ret banalt kriterie, for det er alligevel de færreste, der egenhændigt kan udrydde et helt folk.¹¹⁶ Men hvis en guvernør i en fjern koloni beslutter sig for at udrydde de indfødte, kan det diskuteres, om han handler på egne vegne eller på sin regerings vegne. Så der kan være tilfælde, hvor det nødvendigvis ikke er regeringen, der står bag folkedrab.

Med udgangspunkt i Nazityskland inddelte Lemkin folkedrab i punkter, der understregede hans pointe med, at folkedrab langt fra kun handlede om masse mord. Det handlede i lige så høj grad om politiske, samfundsmæssige, kulturelle, religiøse, moralske, økonomiske, biologiske og fysiske parametre. Politisk blev de erobrede stater svækket ved at etablere marionetstater og skabe et system baseret på det tyske, og dette var med til at fremme germanismen. Det kulturelle aspekt blev som tidligere nævnt, til Lemkins store fortrydelse, ikke en del af folkedrabskonventionen, men det spillede en betydelig rolle i hans folkedrabsstudier.

Kulturelt handlede det om at fjerne alt, der var med til at skabe en national identitet – der blev etableret restriktioner og begrænsninger for alt, der kunne styrke en national og dermed fjendtlig kultur overfor tyskerne. Moralsk og religiøst handlede det om at forringe betydningen af disse. Ved at underminere trosretninger blev det lettere for dem at underminere deres moral og derved i

¹¹³David Moshman, "Conceptions of Genocide and Perceptions of History". I *The Historiography of Genocide*, red. Dan Stone. (New York: Palgrave Macmillan, 2008), s. 75.

¹¹⁴Ibid, s. 79.

¹¹⁵Ibid, s. 70.

¹¹⁶Ibid, s. 79-80.

sidste ende skabe splid i det nationale fællesskab. Det, der også var et vigtigt redskab for tyskerne, var økonomien – levestandarden skulle forringes, så der ikke var midler eller kræfter til at skabe grobund for et ordentligt liv. Biologisk kæmpede tyskerne to kampe. Fødselsraterne blandt tyskerne skulle forøges, mens krigsfanger fra de erobrede lande skulle forhindres i at få børn, og det ville, hvis det stod til tyskerne, betyde, at det tyske folk på sigt ville komme i overtal. Til sidst var der mord, både i form af overlagt drab, men også i form af underernæring, kulde mm.¹¹⁷ Det betoner den flerdimensionalitet, som folkedrabsbegrebet indeholder. Det er ikke bare drab, men eksklusionen af et helt folk og dets kultur, og det er denne flerdimensionalitet, der adskiller det fra masse mord.

Den franske historiker Jacques Semelin sætter i sin artikel ” The Political Uses of Massacre and Genocide” fokus på den store udbredelse, som begrebet efterhånden har opnået. Hver eneste episode, der medfører betydelige tab af menneskeliv, bliver af forskere, journalister osv. betegnet som et folkedrab.¹¹⁸ Men også grupper, der gerne vil etablere et offerbillede, vil til enhver tid forsøge at påstå, at de har været udsat for folkedrab.¹¹⁹ Ifølge den tyske historiker Klaus Bachmann er der blevet skabt et hierarki inden for forbrydelser, hvor folkedrab fremstår som det ondeste blandt dem alle, hvilket nødvendigvis ikke er tilfældet, og indenfor international lovgivning har der, som Bachmann skriver, aldrig eksisteret et hierarki.¹²⁰ I sin artikel om begivenhederne i Tysk Sydvestafrika spørger Henrik Lundtofte i tråd med Bachmann, om det overhovedet er relevant, at noget er et folkedrab eller ikke. Hvis der fokuseres på Afrika, blev der dræbt flere mennesker i oprør, der ikke senere hen er blevet defineret som folkedrab, end i hændelser, der er blevet det. Lundtoftes svar er, at det er relevant, forstået på den måde, at målet ved folkedrab er udryddelse, mens målet ved en total krig er underkastelse.¹²¹

Det 20.århundrede er blevet folkedrabs århundrede, hvilket er paradoksalt, da Lemkin med sit nye begreb og med FN’s folkedrabskonvention havde et håb om, at det ville være forebyggende overfor fremtidige folkedrab, men faktum er, at dette håb langt fra blev opfyldt.¹²² Det helt store

¹¹⁷ Lemkin, “Genocide: a modern crime”, s. 49-50.

¹¹⁸ Jacques Semelin, “The political uses of massacre and genocide”. I *Genocide: Critical Concepts in Historical Studies* (Volume 1), red. Dirk Moses (New York: Routledge, 2010), s. 287.

¹¹⁹ Ibid.

¹²⁰ Bachmann, *Genocidal Empires*, s. 132-133.

¹²¹ Lundtofte, „„Ich glaube, dass die Nation als solche vernichtet werden muss -““, s. 76-77.

spørgsmål er, om det har den naturlige forklaring, at begrebet først opstår her, og at der kommer et større fokus på det, eller om det er fordi, at det grundet sin popularitet bliver udnyttet – fordi det kan udnyttes. Mark Levene diskuterer i artiklen “Why Is the Twentieth Century the Century of Genocide?”, hvorfor det 20. århundrede er blevet folkedrabs århundrede. For at forstå, hvorfor et folkedrab finder sted, inddeler han krigsførelse i tre forskellige typer.

Den første er imellem to suveræne stater, og udvikler sig ikke til folkedrab, men det kan i stedet resultere i masse mord som USA’s atombombning af Japan. Den anden type krigsførelse er imellem en magtfuld stat og en svag stat, som grundet styrkeforholdet udvikler sig til en regulær nedslagtning. Den tredje er, når en national befolkning bliver likvideret og deporteret. Type to og tre minder om hinanden, men dér, hvor type to bliver til tre, er, når fjenden er nedkæmpet og ikke udgør en trussel. Den svage stat opfattes ikke længere som legitim, men som et illegitimt samfund med en kultur, religion osv., hvis tilstedeværelse ikke kan accepteres. Det er derfor, at der ofte er en sammenhæng mellem type tre og folkedrab.¹²³ Type tre er modsat de to andre typer dog ikke krigsførelse i reel forstand, fordi det ikke kan betegnes som krigsførelse, når den ene modpart er uskadeliggjort eller ikke gør modstand. Det udvikler sig fra krigsførelse til folkedrab. Og derfor kan folkedrab ifølge Levene ikke karakteriseres som krigsførelse.

Levene kommer ikke med en decideret konklusion, mest af alt nok fordi der ikke findes en sådan, men han fremhæver det nationalistiske aspekt, der i det 20. århundrede har været dominerende – nationalismen har aldrig været forsvundet. Specielt med de nye nationalstaters fremkomst, som det var tilfældet på Balkan, har det for disse været set som en nødvendighed at fjerne uønskede elementer for at bibeholde nationalstaten.

Problemet ved folkedrabskonventionen var, at den kom samtidig med den kolde krigs begyndelse, hvilket gjorde, at den havde minimal indflydelse – det var en erklæring uden handling, og derfor kunne ca. 1.7 mio. mennesker i Cambodja mellem 1975-1979 miste livet uden det internationale samfunds indgriben.¹²⁴ Der blev stadig begået folkedrab efter begrebet og konventionens fremkomst, og det er meget sigende, at der først 30 år efter folkedrabet blev indledt et retsopgør

¹²³ Mark Levene, “Why Is the Twentieth Century the Century of Genocide?” *Journal of World History* Vol. 11, No. 2 (2000): 313. Downloaded 1. juni 2019. https://www-istor-org.zorac.aau.dk/stable/20078852?seq=1#metadata_info_tab_contents.

¹²⁴ “Folke drab Cambodja,” konsulteret 1. juni 2019, <https://folkedrab.dk/eksempler-paa-folke drab/cambodja>.

mod de skyldige.¹²⁵ Samtidig er benyttelsen af folkedrab også for NGO'er og nødhjælpsorganisationer et vigtigt redskab, fordi de ved at benævne noget som et folkedrab får sat fokus på en akut humanitær katastrofe, så der i sidste ende kan skabes handling. Ved at betegne det som et folkedrab vækker det ifølge Jacques Semelin noget i os, som andre begreber ikke gør på samme måde:

” Whether use of the word ‘genocide’ is justified or not, the term aims to strike our imagination, awaken our moral conscience and mobilise public opinion on behalf of the victims. The objective is not just to alert public opinion by creating a wave of sympathy toward them, but above all to legitimise ahead of time a possible international intervention by invoking the 1948 UN Convention.”¹²⁶

Det er med til at skabe sympati, som kan udmønte sig i donationer osv., men gør også en forskel, i forhold til at få det internationale samfund til at agere. Det er den effekt, som benyttelsen af folkedrabsbegrebet har, og denne effekt skal ikke underkendes. Semelins holdning er, at begrebet er blevet misbrugt, hvilket blandt andet understøttes af historikeren Henry Huttenbach: ”Too often has the accusation of genocide been made simply for the emotional effect or to make a political point, with the result that more and more events have been claimed to be genocide to the point that the has lost its original meaning.”¹²⁷

Det var med al sandsynlighed ikke det, Raphael Lemkin havde forestillet sig, da han skabte begrebet, men der kan også godt stilles spørgsmålstejn ved dele af Huttenbach-citatet, for hvad er folkedrabs betydning, og hvilken definition er det, som Huttenbach henviser til? Problemet er, at der som nævnt tidligere, eksisterer over 20 forskellige definitioner af begrebet, og derfor kan der i princippet benyttes den definition, der passer bedst til den enkelte situation.

Problemet ved at definere folkedrab er, at der fra den ene ende af spektret til den anden er stor diskrepans. Forsker i folkedrabsstudier, Israel Charny, benytter sig af en bred definition. Alt der i mængde af ofre kan defineres som en massakre, kategoriseres af Charny som folkedrab, og her benytter han sig også af udtrykket ”*industrielt folkedrab*”, der eks inkluderer katastrofen i

¹²⁵ ”Røde Khmerer,” konsulteret 1. juni 2019, <https://folkedrab.dk/artikler/de-roede-khmerer-for-retten-mere-end-30-aar-efter-folkedrabet>.

¹²⁶ Semelin, ”The political uses of massacre and genocide”, s. 288- 289.

¹²⁷ Ibid, s. 289.

Tjernobyl som folkedrab.¹²⁸ I den anden ende af spektret argumenterer den jødiske filosof Steven Katz for, at den eneste gruppe, der i historien har været ofre for et folkedrab, er jøderne.¹²⁹ Og der imellem ligger der en masse definitioner og svæver. Derfor plæderer Semelin for, at der skal spores tilbage til begrebets oprindelige betydning, Lemkins definition fra 1948.¹³⁰ Selvom der normalt refereres til Lemkin som værende ophavsmand til begrebet, så var det franske Montesquieu, der i sit værk "The Spirit of the Laws" fra 1748 forholdt sig til spørgsmålet omkring udryddelsen af en gruppe, dog uden at benytte sig af termen genocide, men han kredsede om emnet.¹³¹

Den armensk-amerikanske sociolog Vahakn Dadrians definition af begrebet fra 1975 gik i en lidt anden retning end Lemkins, og det skyldtes blandt andet Dadrians samfundsvidenskabelige tilgang, der adskilte sig fra Lemkins juridiske tilgang. 1970'erne var også årtiet, hvor folkedrabsforskningen ændrede sig fra at være præget af jurister til at være præget af sociologer og andre fra det samfundsvidenskabelige felt. Det betød også, at definitionerne ændrede sig fra at fokusere på det juridiske aspekt til i højere grad at koncentrere sig om magt- og samfundsforhold. Dadrians definition bliver for alvor interessant, når blikket rettes mod Tysk Sydvestafrika, for modsat Lemkin havde det for Dadrian ingen betydning, hvad udøverens intention var, hvilket er en af hoved-problematikkerne omkring Tysk Sydvestafrika.

Dadrian siger: "Genocide is the succesfull attempt by a dominant group, vested with a formal authority and/ or with preponderant access to the overall resources of power, to reduce by coercion or lethal violence the number of a minority group whose ultimate extermination is held desirable and useful and whose respective vulnerability is a major factor contributing to the decision for genocide[...]."¹³² Det er ifølge Dadrian udførelsen, der har betydning for, om det kan defineres som et folkedrab. Hvis intentionen var der, men det ikke blev udført, ville det for

¹²⁸ Ibid, s. 290.

¹²⁹ Ibid.

¹³⁰ Ibid.

¹³¹ Ibid.

¹³² Vahakn, Dadrian, "A TYPOLOGY OF GENOCIDE," International Review of Modern Sociology 5, no. 2 (1975): 201, downloaded 01. juni 2019, <http://www.jstor.org.zorac.aub.aau.dk/stable/41421531>.

Dadrian ikke være folkedrab, hvilket går direkte imod ovennævnte artikel 3 fra folkedrabskonventionen.

I sin analyse af urolighederne i Tysk Sydvestafrika tillægger Klaus Bachmann derimod intentionen i forhold til folkedrab stor betydning – hvis den ikke er der, mener Bachmann ikke, at det kan karakteriseres som et folkedrab. Én ting er, at det skal kunne bevises, at intentionen er udryddelse, men der skal derudover være bevis for, at udøveren af forbrydelsen vil udrydde menneskene som en gruppe og ikke som individer. Hvis det sidste ikke kan bevises, så mener Bachmann ikke, at der kan være tale om et folkedrab. Et eksempel angående dette er Maji-Maji oprøret i Tysk Østafrika, der understreger det paradoks, der ifølge Bachmann er omkring folkedrabskonventionen. De officielle tyske tabstal for oprøret lå på 75.000, men flere forskere har estimeret et langt højere tabstal på mellem 250-300.000 ofre. Men det gør det ikke til et folkedrab jævnfør folkedrabskonventionen, og det skyldes, at det endnu ikke har været muligt at bevise den folkedrabslige hensigt hos udøveren af gerningerne.¹³³ Vahakn Dadrian og Klaus Bachmann er et eksempel på to forskere fra to forskellige forskningsfelter, der har hver sin opfattelse af, hvordan folkedrab skal defineres, og denne forskning i begrebet fra forskellige forskningsfelter er også med til at understrege den kompleksitet, som begrebet indeholder. Forskningen i begrebet er til en vis grad præget af, hvilket forskningsfelt forskeren repræsenterer.

80'ernes forskning fortsatte ud af samme retning som 70'ernes, hvor 80'ernes forskning dog skabte yderligere afstand til de juridiske definitioner, og det var særligt sociologen Helen Fein, der var med til at distancere folkedrabsforskningen yderligere fra juraen. Modsat eksempelvis Chalk og Jonassohn var hun ikke af den holdning, at det kun er staten, der kan begå folkedrab, der var andre aktører, der også kunne det. Det, Fein særligt havde fokus på, var relationen imellem forbryderen og offeret. Ved at forbryderen skabte en fjendtlig diskurs overfor offergruppen, betød det, at denne blev umenneskeliggjort, og det betød, at forbryderen uden "moralske skruler" kunne legitimere folkedrabet.¹³⁴ Og det var i sidste ende det, der betød, at folkedrabet kunne gennemføres. I 1980'ernes forskning blev der også forsøgt at skabe en omdefinering af

¹³³ Bachmann, *Genocidal Empires*, s. 172-176.

¹³⁴ Anders Bjørn Hansen, „Folkemordsforskningen gennem 50 år – en definitorisk tilgang. I *Folkemord*, red. Nina Koefoed et al. (Århus: Den jyske historiker, nr. 90, 2000), s. 47.

folkedrabsbegrebet. Formålet var, at det kun skulle gælde tilfælde ved massevold, som var dikteret af en overordnet stat.

Op gennem 80'erne blev der blandt forskere fokuseret meget på Holocaust, og det blev i denne periode synonymt med folkedrab, hvilket ikke blev bifaldt af alle, fordi det var med til at udvande holocaustbegrebet. Holocaust var førhen blevet opfattet som en unik begivenhed i verdenshistorien, der før aldrig havde fundet sted, og ved at sidestille det med alle andre folkedrab mistede det denne betydning.¹³⁵ Men hvorfor er det så vigtigt, at Holocaust skal fremstå som verdenshistoriens unikke folkedrab? Steven Katz er en af mange, der har argumenteret for Holocaust's unikke karakter: "When I argue for the uniqueness of the Holocaust I intend only to claim that the Holocaust is phenomenologically unique by virtue of the fact that never has a state set out, as a matter of intentional principle and actualized policy, to annihilate physically every man, woman, and child belonging to a specific people [...]."¹³⁶

Psykolog David Moshman kritiserer Katz for denne holdning, for i virkeligheden var Holocaust ikke andet end masse mord, hvilket ud fra et historisk perspektiv langt fra er unikt, og det var endda ikke det masse mord i verdenshistorien med flest ofre. Moshman medgiver at Holocaust fænomenologisk var et unikt folkedrab, men, som han også plæderer for, så er alle folkedrab unikke.¹³⁷ Den israelske historiker Yehuda Bauer placerer Holocaust som en underkategori til folkedrabsbegrebet, er det i en kategori for sig, men han er samtidig ikke afvisende for, at der i fremtiden kan tilføjes flere tilfælde inden for denne kategori.¹³⁸

En, der også skal inddrages i forhold til Holocaust, er den polske sociolog og anerkendte Holocaustforsker Zygmunt Bauman, der i 1989 skrev sit hovedværk "Modernity and the Holocaust", hvor han beskæftiger sig med sammenhængen imellem den moderne civilisation og Holocausts fremkomst. Ifølge Bauman kan Holocaust opfattes på to måder. Den ene opfattelse baserer sig på, at det var en begivenhed i jødisk historie, noget der kun hændte for jøderne, hvilket er med til at gøre Holocaust til et unikt fænomen i historien. Den anden opfattelse baserer sig på at opfatte holocaust i en samlet kategori som et socialt fænomen og dermed ikke som et

¹³⁵ Curthoys og Docker, "Defining Genocide", s. 27.

¹³⁶ Moshman, "Conceptions of Genocide and Perceptions of History", s. 72.

¹³⁷ Ibid.

¹³⁸ Ibid, s. 73.

unikkt fænomen, men i en ekstrem udgave.¹³⁹ Bauman har ligesom ovennævnte forskere vanskeligheder ved at placere Holocaust i forhold til folkedrab.

Han siger: "At best, the Holocaust is cast inside the most awesome and sinister – yet still theoretically assimilable category – of genocide; or else simply dissolved in the broad, all-too-familiar class of ethnic, cultural or racial oppression and persecution."¹⁴⁰ Han åbner for to muligheder. En ekstrem udgave af Holocaust, eller som værende i familie med racemæssige og kulturelle forfølgelser, og det betyder, at han med dette synspunkt placerer sig op ad Steven Katz. Bauman er af den holdning, at det faktum, at historien har været spækket med fjendtlighed, der fra vold eks har udviklet sig til masse mord og udryddelse af befolkningsgrupper, betyder, at Holocaust ud fra dette ikke kan opfattes som noget absolut unikt, og han tager dermed afstand fra Yehuda Bauer.¹⁴¹ Det var én i mængden af velgennemførte masse mord, men det indeholdt samtidig nogle enkelte unikke karakteristika, der var præget af den moderne tidsalder, og som ikke tidligere var set i folkedrabs historie. Det rakte ud over tidligere folkedrab, og den moderne civilisation var med til aktivt at skabe Holocaust.¹⁴²

Modsat folkedrab, der blev begået længere tilbage i historien, bar Holocaust præg af, at det havde et bestemt mål. Der var en bestemt grund til, at en gruppe skulle dræbes.¹⁴³ Og det er dér, hvor Holocaust for alvor adskiller sig fra de koloniale folkedrab. Intentionen var ifølge Bauman ikke at skabe plads til ekspansionen, det handlede ikke om udvidelsen af territorier. Ofrene for Holocaust blev slået ihjel, fordi der skulle skabes plads til det perfekte samfund – det var racebaseret.¹⁴⁴ Et andet punkt, hvor Holocaust og folkedrab ifølge Bauman også adskiller sig fra hinanden, er, at folkedrab stort set aldrig er baseret på den totale udryddelse af en nation, stammefolk, mv. En så stor gruppe, der er nødvendig for at skræmme resten af gruppen til den totale underkastelse bliver slået ihjel, og de overlevende bliver derved underdanige og underlagt udøverens. De har mistet alt deres magt og selvstændighed og kan i udøverens varetægt benyttes som en ressource.

¹³⁹ Zygmunt Bauman, *Modernity and the Holocaust*. (Oxford: Polity Press, 1989), s. 2.

¹⁴⁰ Ibid.

¹⁴¹ Ibid, s. 88.

¹⁴² Ibid.

¹⁴³ Ibid, s. 91.

¹⁴⁴ Ibid, s. 92.

Det var ikke tilfældet med Holocaust. Jøderne skulle fjernes. De kunne og skulle aldrig være en ressource for tyskerne – den tyske race skulle holdes ren.¹⁴⁵

Der er mange holdninger til og meninger om folkedrabsbegrebet, og for at opsummere dette afsnit og skabe overblik skematiseres de derfor. Det er vigtigt at understrege, at ikke kriterier skal være opfyldt, for at det kan defineres som folkemord. Der tages udgangspunkt i de benyttede forskere i afsnittet, og ikke de over 20 definitioner, der findes af begrebet. Dette gøres, fordi de benyttede folkedrabsdefinitioner er repræsentative for forskningsfeltet, og samtidig adskiller de sig på flere punkter væsentligt fra hinanden. De få felter, der er markeret med *, er, hvor forskeren ikke beskriver sin holdning til dette. Kriterierne der bliver benyttet, er de mest grundlæggende principper inden for folkedrabsbegrebet.

Kriterier	Lemkin	FN's folkedrabskonvention 1948	Chalk & Jonassohn	Charny	Fein	Dadrian
Udryddelse af en specifik gruppe	Ja	Ja	Ja	Nej	Ja	Ja
Intentionen til at begå folkedrab	Ja	Ja	Ja	Nej	Ja	Nej
Total udryddelse af (inkl. Intention)	Ja	Ja	Ja	Nej	Ja	Ja
Ensidig ¹⁴⁶	Nej	Nej	Ja	Ja	Ja	Ja
Massemord	Nej	Nej	Ja	Ja	Nej	Nej
Regeringen som udøver	Nej	Nej	Ja	Nej	Nej	*
Kulturelt folkedrab	Ja	Nej	*	*	*	Ja

¹⁴⁷

Konklusionen er, at der ikke er enighed om, hvordan folkedrabsbegrebet skal defineres. Raphael Lemkin og FN's folkedrabskonvention er med undtagelse af uenigheden om det kulturelle folkedrab grundlæggende ens i deres definitioner, hvilket ikke er så opsigtsvækkende. Hvad der til

¹⁴⁵ Ibid, s. 118-120.

¹⁴⁶ Skal forstås på den måde, at der eksisterede en ubalance i magtforholdet imellem offer og gerningsmand.

¹⁴⁷ Moshman, "Conceptions of Genocide and Perceptions of History", s. 78.

gengæld er det, er at de fire resterende definitioner adskiller sig fra førnævnte ved, at de har fokus på magtforholdet imellem forbryderen og offeret, og det er et eksempel på den videreudvikling, der er kommet af begrebet. Chalk & Jonassohn mener som de eneste, at det er en regering, eller autoritet, der skal begå folkedrab, før det kan defineres som dette, mens Charny og Dadrian er de eneste, der er af den holdning, at der ikke skal være en intention til at begå folkedrab. Det er definitioner, der i væsentlig grad adskiller sig fra Lemkin og folkedrabskonventionen, men det betyder, at begrebet i dets betydning får et bredere perspektiv. Faktum er, at forskningen i folkedrab langt fra er et afsluttet kapitel, og det er muligt at definitionen af begrebet om nogle år har taget en helt ny drejning. Det samme gør sig gældende med Holocaust-begrebet, hvor placeringen i folkedrabstypologien stadig er til diskussion, hvilket er paradoksalt, da folkedrabsbegrebet opstod i kølvandet på netop Holocaust.

Folkedrabstypologi i Tysk Sydvestafrika

For at undersøge, hvilken type folkedrab, det var, der blev begået i Tysk Sydvestafrika, er det nødvendigt at kigge på hændelsesforløbet, der som udgangspunkt begynder med krigslignende tilstande i 1904, men som senere udvikler sig til en ren udryddelseskrig. Jürgen Zimmerer skriver følgende: "Der Vernichtungskrieg ist jedoch in seiner Tradition ein Kolonialkrieg, der Kolonialkrieg in seiner Praxis fast immer auch ein Vernichtungskrieg."¹⁴⁸

For Zimmerers vedkommende var der tale om udryddelseskrig. Et begreb, der også fortjener at blive defineret, er Vernichtung (udryddelse). Vernichtung var et begreb, der for første gang blev benyttet omkring 1900-tallet, men som i militær forstand ikke havde en entydig betydning.¹⁴⁹ Der skal skelnes imellem Vernichtung og Vernichtungsschlag. Vernichtung er ikke militær terminologi, men et begreb, hvor det handler om at udrydde et andet folk.¹⁵⁰ Vernichtungsschlag derimod er et militært begreb, der benyttes, når hensigten er at fjerne en modstanders evne til at slå tilbage, så han vil kapitulere betingelsesløst.¹⁵¹ Det, der er afgørende for, at det udvikler sig til en

¹⁴⁸ Zimmerer, *Windhuk*, s. 329.

¹⁴⁹ Häussler, *Der Genozid*, s. 111-112.

¹⁵⁰ Bachmann, *Genocidal Empires*, s. 68.

¹⁵¹ *Ibid*, s. 67.

udryddelseskrig, er, at guvernør Theodor Leutwein mister det militære ansvar til hærfører Lothar von Trotha 11. juni 1904.¹⁵²

Matthias Häussler definerer modsat Zimmerer krigen i Tysk Sydvestafrika som en "Klein Krieg". Om denne definition siger han: „Im Kleinen Krieg fallen noch die letzten Gewissheiten weg, die im >konventionellen< Kriege Bestand haben mögen, und weichen die Grenzziehungen und Kategorisierungen auf, die diesen ausmachen.“¹⁵³ "Klein Krieg" var en mere usikker form for krig end den konventionelle krig. Den preussiske general og militærteoretiker Claus von Clausewitz' beskrivelse af den konventionelle krig påviser de forskelle, der er på de to krig: „Die Vorbereitungen zum Krieg nehmen gewöhnlich mehrere Monate ein, die Versammlung der Heere in ihren großen Aufstellungspunkten erfordert meistens die Anlage von Magazinen und Depots und beträchtliche Märsche, deren Richtung sich früh genug erraten läßt.“¹⁵⁴ Disse forberedelser eksisterede ikke ved "Klein Krieg", men det betød samtidig, at der blev krævet et større initiativ fra den enkelte soldat. Det betød dog også, at risikoen for, at der blev taget forhastede og rabiater beslutninger, blev større, og dermed øgedes risikoen for, at det kunne udmønte sig i en udryddelseskrig.

Mens folkedrabskonventionen endnu ikke eksisterede, eksisterede Genevekonventionen fra 1864 (Røde Kors konventionen). Genevekonventionen havde til formål at mindske tabstallene i krig, sårede soldater skulle beskyttes fra yderligere lidelser. Der var dog et anstrengt forhold til konventionen, og den blev derfor ikke overholdt.¹⁵⁵ Tyskland risikerede ikke noget ved ikke at overholde konventionen, den var betydningsløs, og derfor var der ikke noget til hinder for, at Lothar von Trotha kunne udøve sine brutale metoder.

Angående Trotha havde han erfaring fra lignende oprør i Tysk Østafrika og Kina, og han var af den overbevisning, at det eneste, der virkede mod de indfødte, var vold.¹⁵⁶ Matthias Häussler beskriver forskellen på Leutwein og Trotha, at mens førstnævnte var repræsentant for den begrænsede krigsførelse, repræsenterede sidstnævnte den totale krigsførelse.¹⁵⁷ Men det var ikke den eneste

¹⁵² Drechsler, *Südwestafrika*, s. 179.

¹⁵³ Häussler, *Der Genozid*, s. 24.

¹⁵⁴ *Ibid*, s. 240-241.

¹⁵⁵ Bachmann, *Genocidal Empires*, s. 9-10.

¹⁵⁶ Zimmerer *Windhuk*, s. 49.

¹⁵⁷ Häussler, *Der Genozid*, s. 132.

forskel, for Trotha repræsenterede samtidig en brutalitet og et menneskesyn, der ikke var set under Leutweins ledelse:

”Trothas Gewaltphantasien kannten kaum Grenzen, aber so maßlos sie auch gewesen sein mögen, so wenig berechtigten sie zur Annahme, dass sein Kommando von vornherein im Zeichen eines eliminatorischen Rassismus gestanden habe.“¹⁵⁸ Der er ingen tvivl om, at Trotha var fortaler for benyttelsen af vold og brutalitet overfor de indfødte, det påpeger al forskning, der har beskæftiget sig med Tysk Sydvestafrika. Han repræsenterede et racistisk og darwinistisk menneskesyn, og det var her, at han skilte sig ud fra Leutwein. Trotha stillede sig ikke tilfreds med at neutralisere Hereroerne, han ville, at de skulle udryddes, og dermed går han i udgangspunktet med dette synspunkt ind under punkt 3c i FN’s folkedrabskonvention.

Blandt de fleste forskere er der enighed om, at der blev begået et folkedrab i Tysk Sydvestafrika, men der hører enigheden også op, for der er stor uenighed om, hvor og hvordan folkedrabet bliver begået. Jürgen Zimmerer mener, at hvis man følger folkedrabskonventionen, så er det indiskutabelt et folkedrab fra det tidspunkt, hvor Lothar von Trotha proklamerer udryddelsesordren.¹⁵⁹ Klaus Bachmann mener også, at der er tale om folkedrab, men for ham fandt der først en krig sted, og efter krigens afslutning påbegyndtes folkedrabet. De to hændelser må ifølge ham ikke blive blandet sammen:” Genocide undoubtedly did take place – but not in the way most authors tend to claim. Genocide was not committed during the fighting; It took place afterwards, once the fighters had laid down their arms. From that moment on, they were no longer masters of their own life, which then depended solely on decisions made by the German authorities.”¹⁶⁰

Så længe, at stammefolkene var aktive ofre, mener Bachmann ikke, at der kan tales om folkedrab, for da havde de stadig skæbnen i deres egne hænder, hvilket ikke var tilfældet, da de havde nedlagt deres våben. Bachmann beskylder samtidig de tyske autoriteter for at stå bag folkedrabet, og dette har en vis betydning, hvis der bliver kigget på Chalk og Jonassohns definition af folkedrab. Som beskrevet stillede de det krav, at folkedrab skulle være begået af en stat og ikke af en enkeltperson, og dette er i Tysk Sydvestafrika relevant, for hvor stor en rolle spillede Trotha og

¹⁵⁸ Ibid, s. 119.

¹⁵⁹ Zimmerer, *Windhuk*, s. 54.

¹⁶⁰ Bachmann, *Genocidal Empires* s. 89.

hans efterfølger, guvernør Lindequist i folkedrab, og hvor meget vidste det officielle Tyskland om Trothas planer?

Henrik Lundtofte forbinder ikke folkedrabet entydigt med Lothar von Trotha, fordi der ifølge Lundtofte i Trothas tid som general var tale om konventionel krigsførelse og ikke et folkedrab, og derved kan Trotha ikke stilles til ansvar for det på trods af hans udryddelsesordre.¹⁶¹ Faktum er dog også, at der var støtte og kendskab til Trothas planer. Kejser Wilhelm 2. havde givet Trotha ordre til at slå oprøret ned for enhver pris, og derved havde han hjemmel til at gøre, som han ville. Trotha repræsenterede den tyske Kejser og agerede på hans vegne.¹⁶² Meddelelser fra den tyske stab bekræfter også, at Trotha ikke handlede på egne vegne. Der var kendskab til Trothas politik, hvilket et brev fra Alfred von Schlieffen til kansler Bülow bekræfter:

„Daß er [Trotha] die ganze Nation vernichten oder aus dem Land treiben will, darin kann man ihm beistimmen. [...] Der entbrannte Rassenkampf ist nur durch die Vernichtung oder vollständige Knechtung der einen Partei abzuschließen. Das letztere Verfahren ist aber bei den jetzt gültigen Anschauungen auf Dauer nicht durchzuführen. Die Absicht des Generals v. Trotha kann daher gebilligt werden. Er hat nur nicht die Macht, sie durchzuführen.“¹⁶³

Trotha handlede ikke på egen hånd, og fra militær side havde han støtte. Brevet til Bülow har for Klaus Bachmann betydning, fordi det også beviser, at han var klar over, hvad det var, der foregik. Og grundet, at Bülow og resten af generalstaben godt kendte til Trothas planer, mener Bachmann, at Bülow også kan stilles til ansvar.¹⁶⁴ Hvad der også er interessant ved brevet er, at det af Schlieffen bliver betegnet som en racekamp, en kamp imellem de sorte og hvide. Schlieffen var ikke tilhænger af Trothas udryddelsespolitik, det er bare ikke noget, der på nogen måde er gennemgående i brevet. Og det var tendensen – der var nogle, der var uenige, men de tog ikke nævneværdig afstand fra den førte politik.¹⁶⁵

Selvom udryddelsesordren har betydning for at påvise intentionen til folkedrab, er det en begivenhed før dette, der har fået megen opmærksomhed, ”Slaget ved Waterberg”. Det tyske

¹⁶¹ Häussler, *Der Genozid*, s. 184.

¹⁶² Zimmerer, *Windhuk*, s. 66.

¹⁶³ *Ibid*, s. 184.

¹⁶⁴ Bachmann, *Genocidal Empires*, s. 152.

¹⁶⁵ *Ibid*, s. 153.

historieleksikon fra 1983 beskriver, hvad det er, der sker på Waterberg: ” [...] Nach der Übertragung des Oberbefehls auf General von Trotha und Verstärkung der Schutztruppe auf 7500 Mann wurden die Herero am Waterberg am 11. August 1904 geschlagen und u.a. durch harte Verfolgung unter Deimling in die wasserlose Omahekesteppe abgedrängt, wo der größte Teil umkam [...].“¹⁶⁶

Af denne beskrivelse fremgår det, at Trotha og hans tropper angriber Hereroerne, og derefter under ledelse af kommandør Deimling forfølger dem ud i ørkenen, hvor mange af Hereroerne omkommer. Dette er beskrivelsen af den mest omdiskuterede hændelse i Tysk Sydvestafrikas historie, men hvad der egentlig er mest overraskende, er, at det overhovedet bliver nævnt. I 1983 var det eneste nævneværdige værk om Tysk Sydvestafrika, der beskæftigede sig med slaget på Waterberg, Horst Drechslers fra 1966.

Det er først efter årtusindeskiftet, at der er kommet fokus på det. For Waterberg-hændelsen var ikke så enkel og udramatisk, som leksikonbeskrivelsen ellers leder tankerne henimod – flere forskere mener, at det er her, folkedrabet på Hereroerne begynder. I august 1904 havde ca. 50.000 Hereroer, bevæbnede mænd og ubevæbnede kvinder og børn, samlet sig ved Waterberg i den nordlige del af Tysk Sydvestafrika.¹⁶⁷ De var pressede efter Trothas ankomst, men følte, at de var i sikkerhed her, hvilket dog viste sig ikke at være tilfældet. Trotha var udmærket klar over, hvor Hereroerne befandt sig, og han planlagde derfor et afgørende angreb i et forsøg på at afslutte krigen.

D. 4. august 1904 proklamerede Trotha i en lang række punkter sine planer, hvoraf punkt 2 ud fra et folkedrabsperspektiv er interessant:” Ich werde den Feind, sobald die Abteilung Deimling ohne 5. Kompanie versammelt ist, gleichzeitig mit allen Abteilungen angreifen, um ihn zu vernichten [...].“¹⁶⁸ Planen var at omringe dem, for derefter at slå dem ihjel. Spørgsmålet er, om dette i sig selv under folkedrabskonventionen ville blive betegnet som et folkedrab, eller om der var tale om en decideret krigshandling. Men det er på sin vis også underordnet, for det udviklede sig i en anden retning.

¹⁶⁶ Nuhn, *Sturm*, s. 1.

¹⁶⁷ Olusoga og Erichsen, *Kaiser's Holocaust*, s. 46.

¹⁶⁸ Nuhn, *Sturm*, s. 227.

D. 11. august 1904 overraskede Trotha Hereroerne og omringede dem, og hvad der derefter skete, er den dag i dag præget af en vis usikkerhed, men én ting er dog sikkert, det blev ikke det slag, som Trotha havde håbet på. Der blev skabt et hul i Trothas formation, og det betød, at en markant del af Hereroerne kunne flygte direkte ud i ørkenen, hvor de var overladt til sig selv. Det er denne hændelse, der er uvished om. For var det en bevidst handling fra Trothas side at lade Hereroerne flygte ud i ørkenen, eller skyldtes det formationens svaghed? I alt var der seks enheder, der udgjorde omringelsen, og af dem var major Heydes enhed den svageste, og efter Olusoga og Erichsens overbevisning var Trotha bevidst om dette: "The German detachment on the south-eastern edge of the great encirclement, commanded by Major der Heyde, was small compared with the units placed at the disposal of the five other commanders, and General von Trotha had been warned of this disparity before the battle."¹⁶⁹

Tabstallene fra slaget på Waterberg bekræfter svagheden i Heydes enhed. I alt blev 60 tyske soldater såret, og 26 døde.¹⁷⁰ Heydes enhed bidrog med 14 sårede og 11 døde, og hans enhed var dermed klart overrepræsenteret. Men spørgsmålet er så igen, om dette var et bevidst træk af Trotha, eller at han troede så meget på sine enheder, at han ikke mente, at Hereroerne kunne bryde igennem. Horst Drechsler, der som førnævnt var den første, der havde undersøgt slaget på Waterberg, opfattede hele seancen som værende en bevidst aktion fra Trotha, og hans tolkning af hændelserne på Waterberg bliver af Häussler beskrevet som værende præget af internationalisme:

" Bei dem Versuch, die deutschen Linien zu durchbrechen, fanden sie schließlich die einzige schwache Stelle, die Abteilung von der Heydes südöstlich des Waterberges, wo sie dann auch, wie es v. Trotha verbrecherisch geplant hatte, durchbrachen. Vor ihnen lag die Sandwüste der Omaheke. Das Generalstabswerk äußert dazu lakonisch: Die wasserlose Omaheke sollte vollenden, was die deutschen Waffen begonnen hatten: die Vernichtung des Hererovolkes."¹⁷¹ For Drechsler herskede der ingen tvivl om, at det var et planlagt træk fra Trotha og ikke nogen tilfældighed. Det kan dog diskuteres, hvilke fordele Trotha havde ved at sprede Hereroerne. Matthias Häussler mener ikke, at det var en fordel for Trotha, at det udviklede sig, som det gjorde. Ved at alle

¹⁶⁹ Olusoga og Erichsen, *Kaiser's Holocaust*, s. 145.

¹⁷⁰ Nuhn, *Sturm*, s. 256.

¹⁷¹ Drechsler, *Südwestafrika*, s. 183.

Hereroerne ikke blev dræbt, men i stedet spredt ud i ørkenen, betød det, at processen blev langt mere uoverskuelig for de tyske soldater.¹⁷²

Kansler Bismarck mente ikke, at der var nogen tvivl om, at det var Trothas intention, hvilket han gjorde klart i sine erindringer, der blev nedskrevet i 1913.¹⁷³ Spørgsmålet er også, om det kan defineres som et folkedrab, hvis det var Trothas intention at få Hereroerne til at flygte ud i ørkenen. Klaus Bachmann mener ikke, at det har nogen betydning. Hele diskussionen om hændelsesforløbet på Waterberg er jævnfør Bachmann ikke relevant for folkedrabsdiskussionen – det er ikke forbudt i forhold folkedrabskonventionen at lade fjenden flygte, uanset hvad intentionen er. Til gengæld var det imod konventionen at nægte Hereroerne overgivelse og at dræbe dem, hvis de havde nedlagt deres våben.¹⁷⁴

Jürgen Zimmerer mener modsat Bachmann, at Waterberg-hændelsen markerer påbegyndelsen af en ny fase, fordi det er her, at det ifølge Zimmerer ændrer sig fra at være krig til at være et folkedrab. Kvinder, børn og kvæghyrder blev fordrevet hertil og dør af tørst, og for Zimmerer er dette afgørende, fordi de var forsvarsløse og ikke udgjorde nogen trussel imod de tyske soldaters maskingeværer.¹⁷⁵ En anden tese er, at tyskerne bevidst forsamlede sig ved vandhullerne ude i ørkenen, hvor de så kunne nedskyde de tørstende Hereroer. Denne tese bliver dog også afvist af Klaus Bachmann, fordi der ingen indikationer er på, at tyskerne vidste, hvor disse vandhuller lå.¹⁷⁶ Han mener dermed ikke, at det er værd at diskutere hændelsen på Waterberg ud fra et folkedrabsperspektiv. Til gengæld mener han, at Trothas mislykkede aktion resulterede i det reelle folkedrab.¹⁷⁷

Matthias Häussler ligger på linje med Zimmerer i opfattelsen af, at Waterberg var første fase af folkedrab: "Die Schlacht am Waterberg bildete einen wichtigen Wendepunkt des Kriegsgeschehens. Wie gesehen, weitete sich die eigentlich vorgesehene >konventionelle< Vernichtung erst Zug um Zug zur umfassenden, genozidalen Vernichtung aus, nachdem diese

¹⁷² Ibid, s. 161.

¹⁷³ Olusoga og Erichsen, *Kaiser's Holocaust*, s. 145.

¹⁷⁴ Bachmann, *Genocidal Empires*, s. 150.

¹⁷⁵ Zimmerer, *Windhuk*, s. 51.

¹⁷⁶ Ibid, s. 72-73.

¹⁷⁷ Ibid, s. 285.

Schlacht einen anderen Verlauf genommen hatte, als Trotha – und mit ihm die meisten Soldaten – erwartet hatten.“¹⁷⁸

Waterberg skabte ifølge Häussler et paradigmeskifte i hele udryddelsesprocessen samtidig med, at han deler samme opfattelse som Bachmann, at Waterberg ikke fik det udkomme, som Trotha og hans stab forventede. Det fik dermed fatale konsekvenser for både de Hereroer, der omkom på Waterberg, og for dem, der overlevede. Häusslers opfattelse er, at folkedrab skal ses som en proces: "Genozide entwickeln sich aus Prozessen und stoßen Prozesse an."¹⁷⁹ Han mener ikke, at folkedrab begås fra den ene dag til den anden. Det er inddelt i processer, som er med til at fordre andre processer, og hvis denne tese skal følges, så var Waterberg første proces i folkedrab, og dermed kan det kategoriseres som et folkedrab.

Men hvad med Namaerne, hvor var de henne i alt dette? Witbooi-namastammen havde indtil hændelsen på Waterberg samarbejdet med tyskerne, men det satte Waterberg en stopper for. Det skyldtes, at 19 soldater fra stammen ved en tilfældighed havde oplevet massakren på Waterberg, hvilket de ikke billigede.¹⁸⁰ Stammeleder Hendrik Witbooi forsøgte i oktober 1904 at samle de forskellige Namastammer, og han gjorde det klart, at det var på tide at gøre oprør mod tyskerne.¹⁸¹ Kort efter angreb Namaerne de tyske soldater i en bølge af mindre angreb. og ét stammeoprør var nu blevet til to. Det betød samtidig, at Namaerne blev en del af den udryddelsesordre, der var blevet udstedt imod Hereroerne, og den pogromstemning, der var opstået imod Hereroerne fra tysk side, vendte sig nu også mod Namaerne.¹⁸² Næste fase i udryddelsen af de to stammer påbegyndtes ved udgangen af 1905. Her blev Friedrich von Lindequist udnævnt til guvernør, og dermed blev han den første civile guvernør i Tysk Sydvestafrika, hvilket også markerede slutningen på Trothas militærdiktatur, som Olusoga og Erichsen benævner hans styre.¹⁸³

Et eksempel på, at det nu var civiladministrationen, der havde magten i Tysk Sydvestafrika, var, at der før udnævnelsen af Lindequist til guvernør var blevet underskrevet en fredsftale med

¹⁷⁸ Häussler, *Der Genozid*, s. 221.

¹⁷⁹ Ibid, s. 312.

¹⁸⁰ Olusoga og Erichsen, *Kaiser's Holocaust*, s. 172-173.

¹⁸¹ Ibid, s. 174.

¹⁸² Drechsler, *Südwestafrika*, s. 200.

¹⁸³ Olusoga og Erichsen, *Kaiser's Holocaust*, s. 190-192.

Hereroerne, som betød, at de kunne overgive sig og blive interneret. Denne aftale bifaldt Lindequist ikke, og han krævede, at den underskrevne overgivelsesaftale skulle tilbagetrækkes. Major von Estorff, der var en af dem, der stod bag aftalen, var uenig i kravet og ignorerede det. Der var sket et skift – det var ikke længere militæret, der var det øverste magtorgan.¹⁸⁴ Lindequists ankomst havde den betydning, at udryddelsen af stammefolkene blev optrappet yderligere. Lindequist havde været til stede under Boerkrigen i Sydafrika, og han havde derfor et kendskab til koncentrationslejre, der for første gang optrådte under denne krig. Koncentrationslejrene blev i Sydafrika etableret for at kontrollere og straffe, men hvad der er mere vigtigt, hovedformålet ved lejrene var at få fjenden til at overgive sig. Dette var ikke en nødvendighed i Tysk Sydvestafrika, fordi langt hovedparten havde overgivet sig, og de var derfor unødvendige ud fra et militært perspektiv.

Lindequist var dog fascineret af koncentrationslejre og havde derfor et fokus på de lejre, der allerede var blevet etableret i Tysk Sydvestafrika i begyndelsen af 1904.¹⁸⁵ Der fandtes tre typer af lejre i Tysk Sydvestafrika. Den første type lejr skulle kontrollere Hereroerne og sørge for, at de ikke tilsluttede sig de krigere, der stadig var ude i felten. Den anden type lejr blev skabt af missionærer og var for de Hereroer, der gerne ville overgive sig, men som ikke stolede på den tyske hær. Der var ingen sikkerhed omkring denne type lejr. Den tredje type lejr husede primært Namaer og havde til formål at destruere deres organisation.¹⁸⁶ Da Lindequist overtog guvernørposten var ca. 13.000 Hereroer i tysk varetægt. 8.500 i lejre, resten var blevet sat i arbejde på jernbaneprojekter osv. rundt omkring i landet.¹⁸⁷ Hereroerne udgjorde på dette tidspunkt ikke nogen nævneværdig trussel, så derfor lå hans fokus i forhold til Hereroerne på at få dem til at tage ansvaret for krigens begyndelse for derved at stille Det tyske Kejserrige i et bedre lys. Og det var kendetegnende for Lindequist, at han modsat Leutwein og Trotha havde diplomatisk snilde. Han vidste godt, at behandlingen af Hereroerne kunne sætte Kejserriget i et dårligt lys, og derfor erklærede han blandt andet at deres behandling af Hereroerne var selvforsvar.¹⁸⁸

¹⁸⁴ Ibid, s. 199-200.

¹⁸⁵ Bachmann, *Genocidal Empires*, s. 99.

¹⁸⁶ Ibid, s. 98.

¹⁸⁷ Olusoga og Erichsen, *Kaiser's Holocaust*, s. 192.

¹⁸⁸ Ibid, s. 195-196.

Namaernes situation var anderledes end Hereroernes. De havde påbegyndt krigen senere, og de havde ikke til sinde at opgive kampene imod den tyske overmagt. Ved 1906' begyndelse var der stadig ikke nogen ende på krigen at se for tyskerne, til trods for at det kun var nogle få hundrede Namaer, der gjorde modstand imod ca. 10.000 tyske soldater. Derfor blev de Namaer, der var taget til fange, behandlet langt bedre end Hereroerne, for simpelthen at lokke de resterende Namaer til overgivelse. Det var en bevidst strategi fra Lindequist, en strategi, der for alvor lykkedes fra februar 1906. Derefter fik Namaerne samme hårdhændede behandling som Hereroerne, og i flere tilfælde var behandlingen endnu mere brutal. De blev i første omgang placeret i Windhoeklejren, men der var fra flere sider den opfattelse, at de stadig udgjorde en trussel. Flere mente, at de skulle udryddes. Først ville Lindequist have dem deporteret til den tyske koloni i Samoa, hvilket blev afslået, fordi det blev for dyrt. I stedet blev de flyttet til koncentrationslejren på Shark Island ved Lüderitzbugten. Den barskeste lejr, der kunne tilbydes i Tysk Sydvestafrika.¹⁸⁹

Grundet at Shark Island var den mest berygtede lejr, er det også den koncentrationslejr, der er flest beretninger om. Denne beretning er fra missionær Laaf, der besøgte koncentrationslejren, og det giver et klart indblik i, hvilke umenneskelige vilkår, de levede under. Beretningen omhandler Hereroerne, men der blev ikke gjort forskel på Hereroerne og Namaerne, og derfor er den også gældende for sidstnævnte: "Es waren um jene Zeit etwa 2 000 kriegsgefangene Herero auf dem äußersten Ende der Haifischinsel interniert. [...] Soweit die Leute gesund waren, wurden sie bei der Truppe und der anderen weißen Bevölkerung in Dienst gestellt. Zu diesem Zweck duften¹⁹⁰ sie die Haifischinsel verlassen, kehrten aber jeden Abend wieder dorthin zurück. [...] Infolge der großen Strapazen und Entbehrungen, die die Gefangenen im Felde erlitten hatten, waren sie sehr schwach, und es herrschte viel Elend und Krankheit unter ihnen. Dazu kam, daß ihnen das nasse, rauhe Seeklima anfangs nicht zusagte, und daß sie auch ganz ihren gewohnten Verhältnissen entrissen waren. Vor allem waren es Skorbut und Darmkatarrhe (!), die die Leute aufs Krankenlager warfen, und ein Prozentsatz starb in jener Zeit."¹⁹¹

Laafs beretning bliver blandt andet bakket op af Zimmerer og Olusoga og Erichsen, og der er ingen tvivl om, at lejren var præget af stor dødelighed og sygdom. Det var især de geistlige som Laaf, der

¹⁸⁹ Ibid, s. 204-206.

¹⁹⁰ Red. Durften.

¹⁹¹ Zimmerer, Windhuk s. 188-189.

var kritiske overfor forholdene i koncentrationslejrene, problemet var bare, at de ikke havde mulighed for at ændre på det.¹⁹² Men er det folkedrab at internere en befolkningsgruppe under svære forhold for derefter at lade dem arbejde sig halvt ihjel? Hos Lindequist og den tyske koloniadministration var der klarhed over den store dødelighed, og de kunne, hvis de var utilfredse med forholdene, have ændret dem og gjort dem mere humane – det blev bare ikke tilfældet. Fangerne på Shark Island blev ifølge Olusoga og Erichsen bevidst underernæret, og de afviser samtidig at udryddelsen af Hereroerne og Namaerne på Shark Island var et resultat af administrativ inkompetence, dårlig koordinering osv. Det var helt bevidst.¹⁹³

Walter Nuhn, beskriver madrationerne således og pointerer, at det ikke kun var underernæring, der var problematisk ved maden:” Eine weitere Ursache für die hohe Sterblichkeit und den hohen Krankenstand war die den Herero ungewohnte Gefangenkost. Statt der gewohnten Milchnahrung gab man ihnen Reis, Mehl und Konservenverpflegung.“¹⁹⁴ Der blev serveret en kost, som stammefolket på ingen måde var vant til at spise, de blev fejlernæret. Om det skyldtes uvidenhed, eller om dette var et bevidst valg af kolonialisterne, er svært at konkludere, men det er med til at understrege de svære vilkår, der blev levet under.

Olusoga og Erichsens konklusion er, at” The Nama were not simply left to die on Shark Island. They were systematically worked to death. The records show that by October 1906, only weeks after their arrival, the Nama prisoners had been deployed as forced labour in the construction of a new quay in Lüderitz harbor.”¹⁹⁵

Tyskerne slog dem ikke direkte ihjel, men det var i stedet indirekte drab, fordi der blev skabt nogle forhold, der ikke var egnede for menneskeliv, men det er samtidig det, der kan gøre det svært at definere denne del som folkedrab. Men hvis der tages udgangspunkt i kriterie b og c i folkedrabskonventionen, kan der argumenteres for, at forholdene for Hereroerne og Namaerne i koncentrationslejren var så utålelige og at de går ind under konventionen.¹⁹⁶ Klaus Bachmann anerkender ikke dette argument. Han kritiserer både Olusoga og Erichsen og Jürgen Zimmerer,

¹⁹² Ibid, s. 190.

¹⁹³ Olusoga og Erichsen, s. *Kaiser's Holocaust*, s. 219.

¹⁹⁴ Nuhn, *Sturm*, s. 307.

¹⁹⁵ Olusoga og Erichsen, *Kaiser's Holocaust*, s. 215.

¹⁹⁶ (b) Causing serious bodily or mental harm to members of the group; (c) Deliberately inflicting on the group conditions of life calculated to bring about its physical destruction in whole or in part.

fordi de efter hans mening tillægger koncentrationslejrene en for stor betydning i forhold til folkedrabet. Bachmann mener, at det bliver for søgt, når Zimmerer betegner det for "genocide by negligence".

Der står ifølge Bachmann intet om forsømmelighed i folkedrabskonventionen. Bachmann anerkender, at mange døde gennem forsømmelighed, men han anerkender ikke argumentet i forhold til folkedrabskonventionen.¹⁹⁷ Det kan diskuteres, om Bachmann negligerer forholdene på især Shark Island. En opgørelse fra marts 1907 viste, at mindst 1203 Namaer var døde, halvdelen kvinder og børn (460 kvinder, 274 børn). I december 1906 døde alene 263 Namaer, hvilket svarer til 8.5 Nama pr dag.¹⁹⁸ Da Shark Island i februar 1907 blev lukket ned, var 70 % af alle Namaerne i lejren døde.¹⁹⁹ Selvom Bachmann anfægter, er dødstallene så omfattende, at de understreger tyskernes intention om at dræbe Hereroerne og Namaerne via forsømmelighed, og derfor er Zimmerers beskrivelse rammende, samtidig med at den også går ind under førnævnte kriterie b og c. Derudover spiller det ind, at det ikke kun var bevæbnede Hereroer og Namaer, der var interneret i lejrene, men også kvinder og børn. De var ikke interneret som enkeltindivider, de var interneret som gruppe, og det underbygger kategoriseringen af folkedrab.

Et punkt, der også skal nævnes omkring folkedrabstypologien i Tysk Sydvestafrika, er, hvordan det i dagens Tyskland bliver opfattet, og om det officielle Tyskland definerer det som folkedrab. Den 14.08.2004 på 100 årsdagen for Herero-opstanden holdt Tysklands minister for samarbejde og økonomisk udvikling, Heidemarie Wiecek-Zeul (SPD), en såkaldt forsoningstale i Namibia. Et brudstykke af talen lød således:

„Vor hundert Jahren wurden die Unterdrücker – verblendet von kolonialem Wahn – in deutschem Namen zu Sendboten von Gewalt, Diskriminierung, Rassismus und Vernichtung. Die damaligen Gräueltaten waren das, was heute als Völkermord bezeichnet würde – für den ein General von Trotha heutzutage vor Gericht gebracht und verurteilt würde. Wir Deutschen bekennen uns zu unserer historisch-politischen, moralisch-ethischen Verantwortung und zu der Schuld, die Deutsche damals auf sich geladen haben. Ich bitte Sie im Sinne des gemeinsamen „Vater unser“ um Vergebung unserer Schuld. Ohne bewusste Erinnerung, ohne tiefe Trauer kann es keine

¹⁹⁷ Bachmann, *Genocidal Empires* s. 110-111.

¹⁹⁸ Olusoga og Erichsen, *Kaiser's Holocaust*, s. 229.

¹⁹⁹ *Ibid*, s. 216.

Versöhnung geben. Versöhnung braucht Erinnerung. Das Gedenkjahr 2004 sollte auch ein Jahr der Versöhnung werden. Wir ehren heute die Toten. Wer sich nicht erinnert, wird blind für die Gegenwart. Mit dem Erinnern sollten wir Kraft für Gegenwart und Zukunft gewinnen.“²⁰⁰

Wieczorek-Zeul anerkender uden tøven hændelserne i Tysk Sydvestafrika som folkedrab, samtidig med at hun anerkender, at folkedrabet tog sit udspring i den herskende racisme blandt de tyske kolonialister. Men hun understreger med ”Wir Deutschen”, at hun ikke kun taler på sine egne vegne, men på det tyske folks vegne. Det er det tyske folk, der beder om tilgivelse for datidens handlinger. Det er en følelsesladet tale, hvor budskabet ikke er til at tage fejl af. Det var 100årsdagen for folkedrabet, så det var en speciel anledning, men faktum er, at det først var omkring denne tid vedkendelsen af folkedrabet blev synlig i den tyske offentlighed. Ifølge Jürgen Zimmerer betød de to verdenskrige, at erindringen om Tysk Sydvestafrika forsvandt fra radaren. Specielt efter forbrydelserne mod jøderne i 2. verdenskrig havde tyskerne behov for at skabe et andet billede af sig selv, og her passede begivenhederne i Tysk Sydvestafrika ikke ind. Der skulle etableres et positivt billede, og ikke et fortsat negativt, og derfor kom anerkendelsen først omkring årtusindeskiftet.²⁰¹

Anerkendelsen af folkedrabet i Tysk Sydvestafrika var på mange måder et vovet og modigt valg. For ved at vedkende sig ansvaret skabes muligheden for krav om økonomisk erstatning, i dette tilfælde fra Hereroerne og Namaerne, hvilket rent faktisk er blevet en realitet, noget som Tyskland kategorisk har afvist. En interessant pointe i erstatningsspørgsmålet er, at der også internt i Namibia er uro omkring det. For hvem er det, der skal have pengene? Det var ikke et land, men befolkningsgrupper i landet, der blev ofre for folkedrabet. Derfor gør de også krav på erstatningen, mens den namibiske regering også er interesseret i at få del i den eventuelle erstatning.²⁰² Og det er igen med til at understrege den føromtalt kompleksitet, der er gældende for folkedrabsbegrebet.

²⁰⁰ „Bundesministerin für wirtschaftliche Zusammenarbeit und Entwicklung, Heidemarie Wieczorek-Zeul bei den Gedenkfeierlichkeiten zum 100. Jahrestag der Herero-Aufstände, 14. August 2004 in Namibia,“ konsulteret 01. Juni 2019, <http://www.baerfilm.de/PDF/RedeWieczorek-ZeulNamibia.pdf>, s. 2.

²⁰¹ Zimmerer, *Windhuk*, s. 41.

²⁰² „Verbrechen an den Herero und Nama,“ konsulteret, 1. juni 2019, https://www.deutschlandfunkkultur.de/verbrechen-an-den-herero-und-nama-die-juristische.976.de.html?dram:article_id=426514.

Der blev begået et folkedrab i Tysk Sydvestafrika, hvis der tages udgangspunkt i FN's folkedrabskonvention. De benyttede forskere tager alle for at definere folkedrabet udgangspunkt i konventionen, og på trods af dette hersker der uenighed om, hvor folkedrabet bliver begået. Er det udryddelsesordren og beviserne for intentionen på udryddelse, slaget på Waterberg, koncentrationslejrene, eller er det Bachmanns mere overordnede tolkning, der gør, at det kan karakteriseres som folkedrab? Det kan angående Tysk Sydvestafrika være svært at vurdere, grundet manglende bevismateriale, som er med til at give et sløret billede af hændelsesforløbet, men spørgsmålet er også, hvor stor relevans denne diskussion har, i og med at udryddelsesordren og de omfattende dødstilfælde i koncentrationslejren, i sig selv jævnfør konventionen er nok til at kategorisere det som folkedrab.

Legitimering af folkedrabet i Tysk Sydvestafrika

For at kunne analysere, hvordan folkedrabet blev legitimeret af de tyske udøvere, skal der i første omgang ses på, hvilke mekanismer der havde betydning for, hvorfor det kunne begås. En af dem, der kan give svaret på dette, er kulturteoretikeren Klaus Theweleit, som i sit værk "Männerphantasien" forsøger at påvise, hvordan et menneske kan blive overbevist til at begå forbrydelser og mord mod et andet menneske. Theweleit's case er nazisternes brutalitet under 2.verdenskrig, men han forholder sig også mere overordnet til det.

For at det er muligt, at en soldat kan gennemføre en krig og krigeriske handlinger, handler det for ham om at finde sit indre urmenneske frem, som er det, der driver ham i krig.²⁰³ Men soldaten agerer ikke som et individ, han bliver en del af massen sammen med de andre soldater, og det skaber ændring i hans handlinger. Den bulgarske forfatter Elias Canetti forklarer det således: "Der einzelne Mensch selbst hat das Gefühl, daß er in der Masse die Grenzen seiner Person überschreitet."²⁰⁴

Mennesket, i det her tilfælde soldaten, har selv en følelse af, at hans grænser bliver flyttet, men det er ikke med til at blokere for hans handlinger, selvom de overskrider hans grænser – for han tilhører massen. Massen er ikke en gruppe med forskellige holdninger og handlingsmønstre, massen fungerer som et menneske med mange ben og arme, og det er det, som er med til, at

²⁰³ Klaus Theweleit, *Männerphantasien 2: Männerkörper - zur Psychoanalyse des weißen Terrors*. (Hamburg: Rowohlt Taschenbuch Verlag, 1980), s. 25.

²⁰⁴ Ibid, s. 30.

massen føler sig urørlig, fordi den ikke agerer selvstændigt, men kun reagerer på ordre. Den gør, hvad der bliver givet ordre til og ikke andet.

Masse og kultur er noget, der ifølge Klaus Theweleit hænger sammen med hinanden, og her refererer han til forfatteren Edwin Erich Dwinger, som blev synonymet med fascistisk og nationalistisk litteratur. Det var tyskerne imod resten af verden, hvilket også giver sig til udtryk i dette citat af Dwinger om den amerikanske befolkning: "Und wenn mich irgend etwas daran zweifeln läßt, daß Gottes gerühmte Weisheit unfehlbar ist, dann nist es, daß es diese kulturloseste Ansammlung von Massenmenschen war, die den heiligen Kampf unseres Volkes um Lebensraum entschied."²⁰⁵

Amerikanerne var folket uden kultur, et folk, der dermed stod i klar kontrast til det tyske folk, som med en stolt kultur var længder foran amerikanerne. Det handlede om at fremhæve den tyske kultur som den førende, mens andre nationer udviste mangel på kultur. Ved at nedvurdere den amerikanske kultur forhøjede Dwinger samtidig den tyske, og det var han langt fra den eneste, der gjorde. Ved at benytte sig af denne metode, blev der også skabt et dem og os.²⁰⁶

Et vigtigt begreb, der også skal redegøres for i den sammenhæng, er Lebensraum. Det er den tyske professor i geografi Friedrich Ratzel, der i 1901 indfører teorien om Lebensraum.²⁰⁷ Ratzel definerede Lebensraum som, at hver enkelt del af jordoverfladen i forskellige former tjente som et livs- og næringsgrundlag. Størrelsen på en populations Lebensraum var afhængig af en række faktorer, såsom populationens størrelse og geografiske beskaffenhed. Et voksende folk (population) havde behov for at udvide sit Lebensraum. Kampen om rum var for Ratzel en eksistenskamp.²⁰⁸

Ifølge Klaus Theweleit skal kultur ikke forstås som et endimensionelt begreb, det er flerdimensionelt – i den mandlige kultur står militæret helt centralt – det er mandigt at være soldat – det er mandigt at have et andet menneskes skæbne i hånden – det er mandigt at dræbe.²⁰⁹ Theweleit betegner krig som soldaternes højtid, krig er for soldaten en positiv

²⁰⁵ Ibid, s. 47.

²⁰⁶ Ibid, s. 47-48.

²⁰⁷ Walkenhorst, *Nation - Volk – Rasse*, s. 172.

²⁰⁸ Ibid, s. 173.

²⁰⁹ Theweleit, *Männerphantasien 2*, s. 64-65.

begivenhed. Og det er nogle af disse faktorer, der er med til at drive soldaten i krig. Han kan fremhæve og dyrke sin mandlige kultur – sin mandighed.²¹⁰

Men hvad sker der for soldaten, når han er draget i kamp? Han har et mål, der skal opnås – kroppen dirrer, blodet pumper, han eksploderer, og herefter er han klar. Han fokuserer på den imaginære fjende, der er et sted ude i horisonten, og her sker der en transformation – han er stadig soldat, men han er også krigsmaskine, klar til at dræbe. Men han er ikke kun klar til at dræbe, han er også klar til at overleve, og det er her, hele pointen er – han skal dræbe for at overleve.²¹¹ Den enkelte krig er en kamp om magt, økonomi og adgang til varer, en kamp, hvor soldaten har hovedrollen. Det er soldaten, der repræsenterer nationen, og det er samtidig den enkelte soldat, der er ansvarlig for nationen – det er krigsskuepladsen, hvor soldaten kan blive helt eller skurk.²¹²

Soldatens tilstand er igennem krigen vekslende: "Der Krieg ist eine Funktion ihres Leibs [...]. Einerseits ist der Mann hier wie nackt, ja ohne Haut. Der Körperpanzer scheint verschwunden, alles geht direkt ins Körperinnere, strömt direkt aus diesem heraus. Er ist ohne Kontrolle und scheint es hier zu dürfen. Andererseits ist er ganz Panzer, rasendes Geschoß, stählerne Begrenzung."²¹³

Theweileits beskrivelse er rammende for den situation, som soldaten befinder sig i. Han fornemmer og mærker alt omkring sig, og han er i en udsat position, totalt blottet. Men samtidig kan han forandre sig til en krigsmaskine, hvor intet kan såre ham, og intet kan slå ham ud af kurs – han har alt under kontrol. Kontrol er vigtigt, for det er det, som det i sidste ende handler om. En soldat, der tvivler på sig selv og indre værdier, vil også tvivle på sine evner, og det vil have den betydning, at han ikke er i kontrol med sig selv, og dette påvirker i sidste ende hele soldaterenheden, som er afhængig af kontrol.²¹⁴

En øjenvidneberetning fra major von Estorff, der deltog i førnævnte angreb på Waterberg, giver et indblik i den skæbne, som de flygtede Hereroer led i ørkenen, men det giver også et indblik i den

²¹⁰ Ibid, s. 65-66.

²¹¹ Ibid, s. 177-178.

²¹² Ibid, s. 188-189.

²¹³ Ibid, s. 189.

²¹⁴ Ibid, s. 206-208.

uenighed, der var over for Trothas politik, og samtidig understøtter det teorien om, at soldaterne ikke agerede som et individ, men som del af massen:

„[I]ch folgte ihren Spuren und erreichte hinter ihnen mehrere Brunnen, die einen schrecklichen Anblick boten. Haufenweise lagen die verdursteten Rinder um sie herum, nachdem sie diese mit letzter Kraft erreicht hatten, aber nicht mehr rechtzeitig hatten trinken können. Die Herero flohen nun weiter vor uns in das Sandfeld. Immer wiederholte sich das schreckliche Schauspiel. Mit fieberhafter Eile hatten die Männer daran gearbeitet, Brunnen zu erschließen, aber das Wasser ward immer spärlicher, die Wasserstellen seltener. Sie flohen von einer zu anderen und verloren fast alles Vieh und sehr viele Menschen. Das Volk schrumpfte auf spärliche Reste zusammen, die allmählich in unsere Gewalt kamen, Teile entkamen jetzt und später durch das Sandfeld in englisches Gebiet. Es war eine ebenso törichte wie grausame Politik, das Volk so zu zertrümmern, man hätte noch viel von ihm und ihrem Herdenreichtum retten können, wenn man sie jetzt schonte und wieder aufnahm, bestraft waren sie genug. Ich schlug dies dem General von Trotha vor, aber er wollte ihre gänzliche Vernichtung.“²¹⁵

Der er flere punkter ved beretningen, der falder i øjnene. For det første er det tydeligt, at soldaten ikke deler Trothas synspunkter omkring situationen med Hereroerne, hvilket ses i benyttelsen af adjektiverne törichte (tåbelig) og grausame, der understreger hans afstandtagen, hvilket også påpeger, at der var modstand mod Trotha og hans udryddelsesstrategi. Det har ikke betydning for selve diskussionen omkring folkedrab på Waterberg, men det har til gengæld en betydning, hvis fokuset i stedet er på, hvorfor det tyske militær agerede, som det gjorde. Det er tydeligt, at den pågældende soldat har en grænse, men på trods af denne grænse og uenighed overskrider han den og forfølger Hereroerne ud i ørkenen og lader dem tørste ihjel. Soldaten var en del af massen, og massen gjorde hvad den blev beordret til, og massen var derfor skyld i, at soldaten i dette tilfælde overskred sin grænse. Der var dog også enkelte undtagelser, hvor militærpersonel brød ud fra massen og tillod civile Hereroer adgang til vandhullerne.²¹⁶ Men det, der er hele pointen, er, at selvom utilfredsheden med Trothas og senere hen Lindequists ordrer lå og ulmede, så blev langt størstedelen af disse ordrer alligevel udført.

²¹⁵ Zimmerer, *Windhuk*, s. 183.

²¹⁶ Bachmann, *Genocidal Empires*, s. 95.

For at kunne begå et folkedrab kræver det, at der fra udøverens side kan legitimeres for det, både over for sig selv, men også over for den nation og befolkning, som udøveren er repræsentant for. Den 2. oktober 1904 proklamerede Trotha følgende overfor Hereroerne, i det, der også bliver kaldt for Trothas Vernichtungsbefehl, hvor han argumenterede for, hvorfor de skulle udryddes

”Die Hereros sind nicht mehr deutsche Untertanen. Sie haben gemordet und gestohlen, haben verwundeten Soldaten Ohren und Nasen und anderer Körperteile abgeschnitten, und wollen jetzt aus Feigheit nicht mehr kämpfen. Ich sage dem Volk: Jeder, der einen der Kapitäne an eine meiner Stationen als Gefangenen abgeliefert, erhält 1 000 Mark, wer Samuel Maharero bringt, erhält 5 000 Mark. Das Volk der Herero muß jedoch das Land verlassen. Wenn das Volk dies nicht tut, so werde ich es mit dem Groot Rohr [sic] dazu zwingen. Innerhalb der deutschen Grenze wird jeder Herero mit oder ohne Gewehr, mit oder ohne Vieh erschossen, ich nehme keine Weiber oder Kinder mehr auf, treibe sie zu ihrem Volk zurück oder lasse auf sie schießen.“²¹⁷

Udryddelsesordren er væsentlig på flere punkter, fordi den markerer et skifte i tyskernes ageren i forhold til Hereroerne. Hereroerne var på det her tidspunkt pressede og udgjorde ikke længere en trussel for de tyske soldater, og ydermere beviser især de fem sidste linjer af ordren, hvad Trothas intention var – udryddelsen af et forsvarsløst folk.

De tre første linjer skaber et indtryk af, at Hereroerne selv var ude om det, og Jürgen Zimmerer påpeger også den problematik, at Hereroerne og Namaerne ikke var passive ofre, de ydede modstand, og i Hereroernes tilfælde var det dem, der begyndte krigen, og det gav Trotha et argument til at påbegynde udryddelsen.²¹⁸ Men han benytter sig også af et progressivt sprogbrug, eksemplificeret ved beskrivelsen af, at Hereroerne på barbarisk vis havde lemlæstet tyske soldater, og det er qua dette, at Trotha legitimerer udryddelsen af Hereroerne. Det var dem, der begyndte, samtidig med at de benyttede brutale metoder, og derfor havde de fortjent at blive udryddet. Der skal også lægges mærke til Trothas beskrivelse af, at Hereroerne ikke længere var tyske undersåtter – det var den opfattelse, der havde været af dem hidtil, men nu havde de ikke længere ret til at leve. Der hvor Trotha understreger, at der skal være tale om udryddelse, er de sidste fem linjer i citatet og især hans beskrivelse af, at han ville skyde ubevæbnede Hereroer –

²¹⁷ Zimmerer, *Windhuk*, s. 51-52.

²¹⁸ *Ibid*, s. 48.

han accepterer ikke deres overgivelse. Udryddelsesordren er ikke ensbetydende med, at folkedrabet begynder her, men det indikerer, hvad Trothas intention er.

Namastammen blev også en del af folkedrabet, fordi de også gjorde modstand imod de tyske kolonialister, men ordlyden var fra Trotha væsentlig anderledes end den var imod Hereroerne, hvilket proklamationen fra 22.04.1905 understreger:

„An die aufständischen Hottentotten, Der mächtige große deutsche Kaiser will dem Volk der Hottentotten Gnade gewähren, daß denen, die sich freiwillig ergeben, das Leben geschenkt werde. [...] Ich frage Euch, wo ist heute das Volk der Hereros, wo sind heute seine Häuptlinge? Samuel Maharero, der einst Tausende von Rindern sein eigen nannte, ist gehetzt wie ein wildes Tier, über die englische Grenze gelaufen; er ist so arm geworden wie der ärmste der Feldhereros und besitzt nichts mehr. [...] Nicht anders wird es dem Volk der Hottentotten ergehen, wenn es sich nicht freiwillig stellt und seine Waffen abgibt. [...] Ihr werdet Arbeit bekommen und Kost erhalten, bis nach der Beendigung des Krieges der große deutsche Kaiser die Verhältnisse für das Gebiet neu regeln wird. Wer hiernach glaubt, daß auf ihn die Gnade keine Anwendung findet, der soll auswandern, denn wo er sich auf deutschem Gebiet blicken läßt, da wird auf ihn geschossen werden, bis alle vernichtet sind. Für die Auslieferung an Ermordung Schuldiger, ob tot oder lebendig, setze ich folgende Belohnung: Für Hendrik Witbooi 5 000 Mark, Stürmann 3 000 Mark, Cornelius 3 000 Mark, für die übrigen schuldigen Führer 1 000 Mark. gez. Trotha.“²¹⁹

Trothas brug af ordet Hottentot er nedværdigende og påpeger, at han ikke anså dem som ligeværdige med den tyske race, men ellers er proklamationen på mange måder atypisk. Han stiller dem sammenlignet med Hereroerne gunstige forhold i sigte, hvis de overgiver sig og indordner sig efter de tyske krav, og han gør det via et andet sprogbrug. Ved at bruge Hereroerne som skrækeksempel truer han dem til overgivelse. Ved overgivelse skulle de tyske tropper benytte sig af færre ressourcer, men Trotha havde det samme mål som med Hereroerne – Namaerne skulle udryddes, og deres skæbne var beseglet. De kunne vælge imellem at være i fangenskab eller blive udryddet, og de havde ikke noget valg. Men Namaerne vidste godt hvad der var overgået

²¹⁹ Ibid, s. 57.

store dele af Hererostammen, og derfor var det et strategisk klogt træk af Trotha at benytte Hereroerne som lokkemad.

Men hvorfor er det, at Trothas mener, at Hereroerne og Namaerne skulle udryddes? Var det et naturligt resultat af imperialismen og ekspansionen, der medfulgte, eller var det et resultat af det racistiske mennesyn, der var gennemgående i den sidste del af 1800-tallet og op gennem 1900-tallet? For at give svaret på dette, er det især vigtigt at forstå hvilken betydning, imperialismen havde. Manden, der sidst i 1880'erne grundlagde Rhodesia (det nuværende Zambia og Zimbabwe) beliggende øst for Tysk Sydvestafrika briten Cecil Rhodes, var af den opfattelse, at ekspansion var alt, og det stemte meget godt overens med de store landudvidelser, som de europæiske kolonimagter havde foretaget. Eksempelvis var Storbritannien op gennem 1800-tallet blevet forøget med 4.5 mio. kvadratkilometer og 66 mio. indbyggere. Ekspansion var det store omdrejningspunkt for kolonimagterne i 1800-tallet og var af afgørende betydning for nationalstaten.²²⁰ Imperialisme var verdenspolitik, og som Hannah Arendt skriver, var det økonomi og handel, der fik drevet nationer ind i en verdenspolitik, der var svær at agere i. Men i og med, at der blev ekspanderet, bestod der, selvom at det ikke var målet med det, også en fare i, at ekspansionen udviklede sig til et tyrannisk herredømme, som eksempelvis Kong Leopolds Congo.²²¹ Årsagen til det er, at det er en helt anden form for civilisation, der levede nede i kolonierne – det var store kontraster, der stødte sammen. Derfor indså de ekspanderende magter, at disse civilisationer var umulige at integrere som en del af samfundet – de stod udenfor lov og ret. Mange af de indfødte i kolonierne gik fra at tilhøre toppen af samfundet til nu at være i den nederste del.

Grunden til, at imperialismen overhovedet opstod, var, at Bourgeoisierne i Europa, den borgerlige klasse, var nødsagede til at udvide deres økonomiske horisont – de havde brug for den handel og de produktionsmidler, som kunne opstå i forbindelse med imperialismen, og dette betød, at flere nationer entrede det imperialistiske kapløb, og det betød konkurrence nationerne imellem.²²² I og med, at Bourgeoisierne var med til at stå bag imperialismens fremkomst, skal imperialismen ifølge Hannah Arendt ikke kategoriseres som kapitalismens sidste stadie, men derimod som det

²²⁰ Hanna Arendt, *THE ORIGINS OF TOTALITARIANISM*. (London: Penguin Books, 2017), e-bog, s. 172.

²²¹ Ibid, s. 173.

²²² Ibid, s. 174.

første stadie i Bourgeoisernes politiske styre. Bourgeoisernes indtog i det politiske liv medførte ændringer, fordi handelsmænd blev transformeret til politikere, det var en anden klasse, der nu var en del af den politiske elite. Der blev nu et langt større fokus på at sikre individets sikkerhed og beskytte dets private anliggender.²²³

Den politiske teoretiker Thomas Hobbes spillede en afgørende rolle for Bourgeoisierne. Det var ikke bare manden, der var i fokus hos Hobbes, men den bourgeoisiske mand. For Hobbes var der ikke noget, der hed personlig frihed, dette udtryk gav ingen mening. For Hobbes handlede det i stedet om "value or worth", og mandens værdi var udelukkende bestemt af samfundet, og værdien kunne, fordi den var samfundsbestemt, konstant reguleres. Det, der er vigtigt, er, at han er drevet af lysten til magt, det er magten, som skal drive ham – magten er fundamental for ham.²²⁴ Alle mænd er ifølge Hobbes' tankegang lige, men det, der er afgørende for dem, er deres begær efter at slå ihjel, og det er en evne, der er skabt fra naturens hånd. Det er dog nødvendigvis ikke den stærkeste, der vinder, fordi svaghed kan opvejes med snedighed. Det betyder, at mændene er jævnbyrdige, og denne jævnbyrdighed er med til at gøre dem usikre, og den usikkerhed kan kun tøjles ved at have en stærk stat, der kan sikre individet – dette er med til at forklare imperialismens store fokus på militær og sikkerhed.²²⁵

Om det i virkelighed var usikkerhed, der bundede i Trothas udryddelsesordre, er umiddelbart svært at bevise, men der er ingen tvivl om, at han ikke så nogen værdi i hverken Hereroerne eller Namaerne – der var ikke plads til dem i samfundet. Magt var vigtig, og i Hobbes' forstand var den så vigtig, at en nation kun kunne opnå stabilitet ved at få adgang til mere magt og samtidig ved hele tiden at udvide sin autoritet. Uden magt ville der være kaos.²²⁶ Selvom Hobbes' filosofi passede perfekt til bourgeoisierne blev den aldrig implementeret fuldkomment, men den er med til at give nogle interessante aspekter i forhold til imperialismens fokus på magt og sikkerhed. Det, der ifølge Hannah Arendt, er vigtigt i forhold til imperialismen og ekspansion, er, at: "Imperialism is not empire building and expansion is not conquest."²²⁷ Pointen er, at fordi en nation ekspanderer, betyder det nødvendigvis ikke, at nationen erobrer landet, men der er i sidste ende

²²³ Ibid, s. 183.

²²⁴ Ibid, s. 186.

²²⁵ Ibid.

²²⁶ Ibid, s. 189.

²²⁷ Ibid, s. 176.

ved begge tilfælde tale om et dominansforhold, selvom dette er mindre ved en ekspansion end en erobring, og det er dette dominansforhold, der særligt kommer til udtryk i Trothas udryddelsesordre.

Hvad der også er interessant ved imperialismen er, at kolonierne var separeret fra de nationale institutioner. Selvom sidstnævnte havde muligheden for at være udøvende i kolonierne, skete det sjældent.²²⁸ Årsagerne til dette var flere, men en af dem var, at statsmændene af den gamle skole ikke mente, at det var rimeligt at påføre et fremmed folk en nations lovgivning. Dette betød ikke, at der blev levet et liv i kolonierne med respekt for hinanden, det eneste, det betød, var, at det satte nogle grænser for, hvor brutalt de indfødte kunne behandles.²²⁹ Men det var ikke den eneste relation, hvor respekten ikke var gensidig – der var en fundamental uenighed imellem repræsentanter fra den nationale regering og de koloniale administratorer, og som Hannah Arendt skriver, gjorde det sig gældende hos de fleste europæiske kolonisationer:

” The conflict between the representatives of the ‘imperial factor’ (which should rather be called the national factor) and the colonial administrators runs like a red thread through the history of British imperialism [...]. A similar hostility prevailed in Germany between national representatives and colonial administrators in Africa.”²³⁰ Uenigheden bundede i, hvordan de indfødte skulle behandles. De koloniale administratorer var langt mere hårdhændede, end hvad ønsket var fra nationens side.

Flere fra embedsapparatet i Tysk Sydvestafrika blev afskediget grundet voldelige overgreb på de indfødte. Men selvom brutaliteten ikke var ønsket fra nationens side, så fortsatte den, og det beviser også manglen på respekt fra kolonialisterne overfor den nationale regering – de skulle ikke blande sig i noget, som de ikke havde forstand på. På denne måde legitimerede kolonialisterne deres behandling af de indfødte med, at de vidste bedre, og at de derfor gjorde det rette. Nationen ønskede kontrol over kolonierne, og derfor var de også klar over, at der var et behov for militære midler for at opretholde sikkerheden i kolonierne. Derfor blev der også eksporteret massive magtmidler til kolonierne, og det var en vigtig del af den enkelte nations udenrigspolitik. Problemet var bare, at der konstant skulle mere magt til, og derfor stoppede denne ekspansion

²²⁸ Ibid, s. 178.

²²⁹ Ibid.

²³⁰ Ibid, s. 179-180.

aldrig. Derfor kan det også konkluderes, at der heri eksisterer en form for mismatch. For på den ene side ville den nationale regering, at de indfødte i kolonierne skulle holdes i kort snor via magt og kontrol, men samtidig måtte de heller ikke være for voldsomme overfor de indfødte.

Et begreb i forhold til Kejserrigets udenrigspolitik, der også skal nævnes, er Weltpolitik. Weltpolitik var indbegrebet af den tyske kolonialisme og indeholdt en klar racistisk diskurs, hvilket også kom til udtryk i behandlingen af de indfødte i kolonierne.²³¹ Det handlede om Tysklands eksistens, og det var det, Weltpolitikken skulle bidrage til. Tyskland skulle vise kræfter, Tyskland skulle vise mod. Imperialistisk ekspansion var den eneste udvej.

I forbindelse med imperialismen spiller racebegrebet og racetænkning en vigtig rolle. Der har været en tendens til udelukkende at forbinde det med Tyskland og nazismen, men faktum er, at det opstår langt tidligere, og at det ikke var tyskerne, der var grundlæggerne af det. Det opstår oprindeligt i begyndelsen af 1700-tallet, men bliver indirekte implementeret i de europæiske nationalstaters imperialistiske politik i 1800-tallet. Med indirekte skal det forstås således, at de raceteorier, der blev dannet i 1800-tallet, snarere blev benyttet som et politisk våben, end at det var en del af selve det politiske liv i 1800-tallet.²³² Racebegrebet får for alvor en rolle efter det, der også bliver kaldt for "the scramble for Africa".²³³ De europæiske nationer fordelte omkring 1880 Afrika imellem sig, og det var her, at racetænkningen også ændrede karakter. Det, der også skal nævnes omkring fordelingen af Afrika, er Berlinerkonferencen, som fandt sted fra 1884-1885. Den var med til at udstikke nogle retningslinjer for, hvordan der blandt andet skulle ageres i kolonierne, og hvordan de europæiske kolonimagter skulle agere overfor hinanden, så der ikke opstod militære konflikter landene imellem. Derudover blev der sat nogle rammer for, hvordan de indfødte skulle behandles, og derfor blev slaveri, som især blev benyttet i Kong Leopolds Congo, forbudt.²³⁴ Som ideologi skilte raceideologien ifølge Arendt sig også ud, fordi tilhængere af ideologien modsat andre havde nogle særlige kendetegn:

"Historically speaking, racists have a worse record of patriotism than the representatives of all other international ideologies together, and they were the only ones who consistently denied the

²³¹ Ibid, s. 205.

²³² Ibid, s. 206.

²³³ Ibid, s. 206.

²³⁴ "Berlinkonferencen," konsulteret 01. juni 2019, http://denstoredanske.dk/Geografi_og_historie/Afrika/Afrika_generelt/Berlinkonferencen.

great principle upon which national organizations of peoples are built, the principle of equality and solidarity of all peoples guaranteed by the idea of mankind.”²³⁵ Det lå implicit i raceideologien at separere sig fra resten af de gældende samfundsmæssige principper. Der fandtes ikke én menneskelig race, der var forskellige racer, og dette blev dyrket i raceideologien. Racetænkningen i Tyskland tog for alvor sin begyndelse efter Preussens nederlag til Napoleon i 1806, men i en lidt anden form, end hvordan racetænkning normalt opfattes.

For racetænkningen i Preussen blev brugt til at skabe en national identitetsfølelse og ikke til at splitte. Racetænkningen i Preussen havde en klar forbindelse til nationalismen og befandt sig derfor i en gråzone. Racismen i sin renere form blev en realitet, efter Tyskland blev forenet i 1870, og den blev en del af imperialismen, men som Arendt pointerer, forblev den tyske racetænkning på visse punkter særegen.²³⁶ Der var i begyndelsen af 1800-tallet et ønske blandt nationalister om, at Tyskland skulle forenes til en samlet nation – og det definerende punkt var sproget – alle tysksprogede skulle forenes. Nationalisme, men i lige så høj grad også racetænkning, som i sit udtryk udviklede sig over imod en naturalistisk tænkning. Nu blev der ikke kun snakket om sproget, men anvendt termer såsom ”blood relationship” og ”unmixed marriage”, der ledte henimod, at der var differentierende racer.²³⁷

Spørgsmålet er igen, om det er rendyrket racisme, hvilket Arendt ikke mener, men denne form for racetænkning opstod i Preussen og gjorde sig senere gældende i Det Tyske Kejserrige, Weimarrepublikken og Nazityskland.²³⁸ Racisme og bureaukratiet var forbundet med hinanden på trods af signifikante forskelle. For mens bureaukratiet tiltrak de gode elementer fra samfundet, gjorde racismen det modsatte, og som ideologi var det en medvirkende faktor i nedslagtningen af mange millioner mennesker i kolonierne.

Overensstemmelsen lå i, at det forholdt sig sådan, at bureaukратиets repræsentanter havde en andel i de racistiske nedslagtinger, de var ikke uden ansvar.²³⁹ I Kejserriget var der også en anden faktor, der spillede ind, nemlig litteratur og beretninger, og især Tysk Sydvestafrika blev der skrevet meget om. Litteraturen og beretninger i Kejserriget om Tysk Sydvestafrika var

²³⁵ Arendt, *THE ORIGINS OF TOTALITARIANISM*, s. 208.

²³⁶ Ibid, s. 213.

²³⁷ Ibid.

²³⁸ Ibid, s. 217.

²³⁹ Ibid, s. 217-219.

apologetiske, handlingerne i kolonien blev altid undskyldt og bortforklaret, og derudover blev de tyske soldater fremstillet som modige. Det var disse historier, der fyldte, og de var med til at etablere en racistisk attitude. Og det er igen et eksempel på, hvordan racisme og nationalisme gik hånd i hånd, hvilket også blev tydeliggjort under Hitler. Ved totalt at afvise en menneskerace, bliver den nationale identitet forstærket.²⁴⁰

Nedenstående citat fra 1886 stammer fra den tyske filosof Friedrich Nietzsche og beskriver, hvor dybt nationalismen lå i den tyske selvforståelse: „Es kennzeichnet die Deutschen, dass bei ihnen die Frage >was ist deutsch?< niemals ausstirbt.“²⁴¹ Det handlede om tyskheden, og hvad der var tysk, og hvad der ikke var, hvilket var meget sigende for et land, der først blev samlet i 1871.

Noget, der også lå tæt op ad racetænkningen og spillede en afgørende rolle for denne, var den darwinistiske tænkning, som blev skabt med Charles Darwins værk "Origin of Species" i 1859.²⁴² Darwinismen opnåede for alvor popularitet i Tyskland og engelsksprogede lande i de sidste årtier af 1800-tallet.²⁴³ Darwinismen blev hurtigt kritiseret for at være med til at underminere den menneskelige moral og for at have brutale tendenser, noget, som også kom til udtryk under 1.verdenskrig.²⁴⁴ Denne moralske underminering kom til udtryk, da den preussiske zoolog Robby Kossmann i et essay i 1880 udtalte sig om darwinismen: "[...] The human state also, like every animal community of individuals, must reach an even higher level of perfection, if the possibility exists in it, through the destruction of the less well-endowed individual, for the more excellently endowed to win space for the expansion of its progeny [...] The state only has an interest in preserving the more excellent life at the expense of the less excellent."²⁴⁵

Citatet er meget sigende for det menneskesyn, som nogle af de mere radikale darwinister havde og som også udviklede sig til socialdarwinismen, men blandt ikke-darwinister blev holdningen ikke vel modtaget. Kossmanns udtalelse fremstår heller ikke tydelig, for hvilken gruppe mennesker er det, som er de mindrebegavede, og hvem er det, der er de begavede? Det svarer han ikke på. Det

²⁴⁰ Bachmann, *Genocidal Empires*, s. 193.

²⁴¹ Walkenhorst, Walkenhorst, *Nation - Volk - Rasse*, s. 38.

²⁴² Richard Weikart, *From Darwin to Hitler: Evolutionary Ethics, Eugenics and Racism in Germany*. (New York: Palgrave Macmillan, 2006), s. 1.

²⁴³ "Darwinisme," konsulteret 01. juni 2019,

http://denstoredanske.dk/Natur_og_miljø/Genetik_og_evolution/Evolutionslære/darwinisme.

²⁴⁴ Weikart, *From Darwin to Hitler*, s. 1-2.

²⁴⁵ Ibid, s. 2.

var en devaluering af mennesket og kan dermed betragtes som en direkte opfordring til at skille sig af med de mindrebegavede – det var et andet menneskesyn, som darwinisterne repræsenterede. Og det var holdninger som Kossmanns, der var med til at skabe en ny bevægelse inden for racetænkningen, som fokuserede på racehygiejnen, også kaldet eugenik. Denne bevægelse mente, at der var grupper, som var skadelige: Ikkeeuropæerne og de handicappede, som skulle fjernes fra jordens overflade. Der var nogle, der tog skridtet videre og mente, at den eneste suveræne race var den germanske.²⁴⁶

I Tysk Sydvestafrika var en af de store problemstillinger blandede ægteskaber imellem de indfødte og de tyske soldater, hvilket skyldtes, at der var en stor mangel på tyske kvinder i kolonien.²⁴⁷ Der var en accept af, at seksuelle nydelser var nødvendige for de tyske soldater, men det var også dér, hvor grænsen gik. Opfattelsen var, at ægteskaber og børn af disse (Mischlinge), var skadelige for den tyske race, fordi denne assimilation udvandede skellet mellem kolonisterne og de indfødte.²⁴⁸ At de var skadelige for den tyske race, skal ifølge Klaus Bachmann også forstås på den måde, at blandede ægteskaber ville forringe den tyske identitet og kultur.²⁴⁹ Jürgen Zimmerer siger om holdningen til de blandede ægteskaber:

”Die „Reinerhaltung deutscher Rasse“ und die „Machtstellung des weißen Mannes“ waren nicht voneinander zu trennen. Das „Mischehenverbot“ und die Maßnahmen zur Unterbindung sexueller Beziehungen gleich welcher Art zwischen den „Rassen“ versuchten die Einhaltung einer Grenze zwischen Kolonisierern und Kolonisierten zu erzwingen, welche in dieser binären Form erst durch die kolonialen Gesetze geschaffen wurde. Jede Transgression wurde damit auch zu einer Bedrohung des kolonialen Herrschaftssystems, stellte den utopischen Entwurf der rassistischen Privilegiengesellschaft in Frage.“²⁵⁰

Dette siger ikke direkte noget om legitimeringen af folkedrabet, men der ligger alligevel en vigtig pointe i Zimmerers ord i forhold til folkedrabslegitimationen. For den siger både noget om racesynet og det magtforhold, der eksisterede imellem de indfødte og kolonialisterne. Der blev skabt et skel – den hvide tyske race havde magtpositionen, og denne magtposition tog sit udspring

²⁴⁶ Ibid, s. 3.

²⁴⁷ Bachmann, *Genocidal Empires*, s. 60.

²⁴⁸ Zimmerer, *Windhuk*, s. 128.

²⁴⁹ Bachmann, *Genocidal Empires*, s. 59.

²⁵⁰ Zimmerer, *Windhuk*, s. 40.

i racesynet, og det er også det, der spiller ind i folkedrabet. For tyskerne udryddede ved folkedrabet ikke befolkningsgrupper, de var på lige fod med – Hereroerne og Namaerne var ud fra et racemæssigt synspunkt den tyske race underlegne, og det var også årsagen til modstanden imod de blandede ægteskaber. Racesynspunktet, som blev eksemplificeret i modstanden imod de blandede ægteskaber, var med til at skabe grobund for en yderligere distancering til stammefolkene i Tysk Sydvestafrika, påvirkede behandlingen af dem, og udmøntede sig i folkedrabet i sidste ende.

Der eksisterede blandt mere yderliggående darwinister som eksempelvis førnævnte Robby Kossmann en opfattelse af, at mennesket kunne reduceres til at være på niveau med dyr, og dermed blev menneskets værdi også devalueret. Det var en generel tendens blandt tyske darwinister at devaluere menneskets værdi, en devaluering, der havde medvind indtil begyndelsen af det 20. århundrede.²⁵¹ Blandt eugenister blev den menneskelige reproduktion anset for værende irrationel, mens det rationelle var den udvælgelsesproces, som dyreavlen foregik under. Opfattelsen var, at det ville være mest hensigtsmæssigt, hvis mennesket agerede på samme måde som ved dyreavl. Hvis der var et dyr i avlsbesætningen, som var svagere end de andre, ville det blive skudt for at opretholde en sund bestand, og det skulle også gøre sig gældende for mennesket.²⁵²

Et darwinistisk syn, som også vandt indpas i Tyskland, stod franskmanden Georges Vacher de Lapouge bag. Det handlede for Lapouge om biologisk ulighed hos mennesket, og det udviklede sig til at blive en dominerende faktor i den tyske darwinisme, hvilket den til gengæld ikke blev i Frankrig.²⁵³ Den tyske forfatter Max Nordau anså uligheden som en af de vigtigste grundprincipper i darwinismen: " [...] The least perfect individuals will be destroyed in the struggle for first place and will disappear [...] Inequality is therefore a natural law."²⁵⁴ Nordau forbinder ulighed med menneskets død. Det stærkeste individ bevarer sin plads, mens det svageste dør. Og så er vi tilbage ved det faktum, at menneskelivet bliver devalueret, og det er bedst for den menneskelige race, at de svageste elementer forsvinder. Det er også det, som i sidste ende udmønter sig i racehygiejne. Der er heller ingen tvivl om forbindelsen imellem racismen og

²⁵¹ Weikart, *From Darwin to Hitler*, s. 86.

²⁵² *Ibid*, s. 79.

²⁵³ *Ibid*, s. 89.

²⁵⁴ *Ibid*, s. 92.

darwinismen, hvor racismen dog opstod før darwinismens fremkomst. Men med dennes fremkomst udvikledes racismen også. 1800-tallet var påvirket af et polygent racesyn, et syn, der bestod i, at der ikke fandtes én raceoprindelse, der var flere, og det stod i kontrast til det monogene racesyn, hvor der kun fandtes én raceoprindelse, et syn, som særligt gjorde sig gældende i kristendommen. Mange darwinisters racesyn var på mange måder en udvikling af polygenismen.²⁵⁵

I "The Descent of Man" et værk som Darwin udgav i 1871, forsøgte han at forklare menneskets forskellige karaktertræk, som han fordelte i forskellige rangordener. Disse karaktertræk var ikke noget, individet selv kunne tilegne sig – de var bestemt fra naturens side. Darwins konklusion var, at de grupper, der indeholdt en høj grad af moral og sociale kompetencer, i sidste ende ville udmanøvrere de grupper, der indeholdt mere amoralske og egoistiske kendetegn, akkurat ligesom det fungerede i dyreverdenen – de stærkeste overlevede på bekostning af de svageste.²⁵⁶

Den darwinistiske etnolog Friedrich Hellwald knyttede i 1875 i sin bog "History of Culture" darwinismen sammen med vold. For Hellwald var vold det eneste redskab, hvorpå den stærkeste gruppe kunne opretholde sin position, hvilket Darwin ikke var enig i. Hellwald skrev: "In Nature only One Right rules, which is no right, the right of the stronger, or violence. But violence is also in fact the highest source of right, in that without it no legislation is thinkable."²⁵⁷

Det var ifølge Hellwald legalt for den stærkeste at gøre brug af vold – det var dennes rettighed, og derfor er han også med til at brutalisere darwinismen. Dette syn gjorde sig også gældende i Tysk Sydvestafrika. Volden imod Hereroerne og Namaerne blev opfattet som legal. Der blev ikke gjort meget for at nedtone begivenhederne i Tysk Sydvestafrika, der var ikke en følelse af, at det skulle skjules, hvilket blev eksemplificeret ved denne offentlige fremstilling fra det tyske militær fra 1906/1907:

"Diese kühne Unternehmung zeigt die rücksichtslose Energie der deutschen Führung bei der Verfolgung des geschlagenen Feindes in glänzendem Lichte. Keine Mühen, keine Entbehrungen wurden gescheut, um dem Feinde den letzten Rest seiner Widerstandskraft zu rauben; wie ein

²⁵⁵ Ibid, s. 104.

²⁵⁶ Ibid, s. 22.

²⁵⁷ Ibid, s. 34.

halb zu Tode gehetztes Wild war er von Wasserstelle zu Wasserstelle gescheucht, bis er schließlich willenlos ein Opfer der Natur seines eigenen Landes wurde. Die wasserlose Omaheke sollte vollenden, was die deutschen Waffen begonnen hatten: Die Vernichtung des Hererovolkes.“²⁵⁸

Det er tydeligt at spore den voldelige retorik i beretningen, der gør sig gældende fra begyndelsen i den første halvanden linje. Hereroerne bliver beskrevet som den slagne fjende, der har tabt, men alligevel forfølger de tyske soldater dem hensynsløst. Hereroerne bliver beskrevet som jaget vildt, der blev et offer af naturen. Dette skal forstås sådan i forhold til racetænkningen, at de blev opfattet som naturfolk og ikke en del af den tyske civilisation.²⁵⁹ Der er på ingen måde anger eller foragt at spore i beretningen, den er nærmere præget af en form for stolthed. Hereroerne var forsvarsløse, men de skulle alligevel udryddes. Og dér er vi så tilbage ved Klaus Theweleits beskrivelse af, hvad det betyder at være soldat. Soldaten havde fået en ordre og udførte den som repræsentant for nationens stolthed og ære, og det er også dér, stoltheden og glæden indtræffer. Som soldaterenhed så de det som noget positivt, fordi de gjorde det for nationen.

Selvom Darwins holdning var, at den stærkeste gruppe ville udmanøvrere den svage, nævnte han intet om benyttelsen af vold. Darwin var dog klar over, at der foregik voldelige kampe, som endte med døden, eksemplificeret ved bidronningen, som slog sine bidøtre ihjel, hvilket var noget, der fascinerede ham. Richard Weikart mener ikke, at Darwin grundlæggende mente, at dyr og mennesker skulle slå ihjel for at kunne overleve.” Darwin may have admired the queen bee’s instinctive hatred and infanticide, [...] but he certainly did not see it as a model for human conduct, since he thought human instincts tended more toward love and altruism.”²⁶⁰

Desværre for Darwin var det langt fra alle darwinister, der var enige i dette, de tolkede det anderledes. Hellwalds tolkning af darwinismen blev populær – i 1896 blev hans bog udgivet i fjerde oplag, hvilket understreger udbredelsen af denne opfattelse af darwinismen.²⁶¹ En af grundene til, at darwinismen blev populær i Kejserriget, var, at forholdene i samfundet ændredes, hvilket betød, at mange havde behov for at læne sig op ad noget andet end den kristne moral, og det var det hul, som darwinismen lappede. Den tyske sociolog Ferdinand Tönnies pegede på

²⁵⁸ Zimmerer, *Windhuk*, s. 43.

²⁵⁹ *Ibid*, s. 130.

²⁶⁰ Weikart, *From Darwin to Hitler*, s. 75.

²⁶¹ *Ibid*, s. 34.

urbanismen som en væsentlig faktor. Livet i byerne stod i stærk kontrast til livet på landet – der var på landet et stærkt fællesskab, og samtidig var der ikke noget, der kunne friste og lokke en i fordærv. Det var der til gengæld i byerne, hvor det i langt højere grad handlede om at klare sig selv i samfundet, og samtidig var der massiv prostitution og en høj kriminalitetsrate.²⁶²

Darwin selv var mere splittet omkring racesynet. Han havde ondt af de ikke-europæiske racer, men på trods af denne sympati mente han, at der var en stor diskrepans imellem de højest og lavest rangerende racer. Der, hvor hans racesyn for alvor fik betydning, var, at han opstillede en lang række, nedarvede mentale og biologiske karaktertræk, som han ikke mente kunne påvirkes af udefrakommende elementer såsom uddannelse. Hvis man fulgte Darwins tankegang, så ville det ikke kunne lade sig gøre at påvirke de uciviliserede racer med europæisk kultur. De uciviliserede ville for altid være uciviliserede. Denne tankegang kan også defineres som biologisk racisme.²⁶³

Manden, der udbredte de darwinistiske tanker angående racer i Tyskland og arbejdede videre på dem, hed Ernst Haeckel, og med dette citat fra 1868 stod det meget klart, hvor Haeckel var placeret i racetænkningen: "the differences between the highest and the lowest humans, is greater than that between the lowest human and the highest animal."²⁶⁴

Der er ingen tvivl om, at han med sit syn på race gik et skridt videre end Darwin, og med definitionen var han med til at distancere de menneskelige racer yderligere fra hinanden. Haeckel var langt fra den eneste i Tyskland med denne tilgang til race, og blandt andre videnskabsmænd kan zoologen Karl Vogt og psykologen Ludwig Büchner nævnes. Selvom der er blevet stillet spørgsmålstejn ved deres faglighed, fik deres arbejde markant indflydelse i Tyskland, og det skabte et helt fundamentalt grundlag for racismedyrkelse i landet.²⁶⁵

Spørgsmålet er, hvilken racismedyrkelse der bundede i Lothar von Trothas synspunkter, men faktum er, at hans holdning til udryddelsen af stammefolkene bundede i dybtliggende racisme. Alle de tiltag, som Trotha foretog sig efter sin tiltrædelse i kolonien såsom tvangsarbejde og forsøg på udryddelse, var præget af denne racisme. Matthias Häusslers beskrivelse af Trotha er meget rammende: "Trothas Rassismus schlug sich in einer schier unüberbrückbaren Distanziertheit den

²⁶² Ibid, s. 59.

²⁶³ Ibid, s. 105.

²⁶⁴ Ibid, s. 105-106.

²⁶⁵ Ibid, s. 110-111.

Herero gegenüber nieder.“²⁶⁶ Racismen var udslagsgivende for behandlingen af Hereroerne og på samme vis Namaerne, fordi den legitimerede Trothas handlinger overfor dem. Racismen skabte distance, og med denne distance kunne Trotha uden skrupler udøve sin vold og udryddelsesstrategi overfor dem. Racismen og den deraf medfølgende distance havde dermed afgørende betydning for folkedrab. Ikke kun for den del, som Trotha var herre over, men i lige så høj grad for den del, som Lindequist og resten af det ledende embedsværk i Tysk Sydvestafrika styrede – racismen var allestedsnærværende i Tysk Sydvestafrika.

Hereroerne og Namaerne blev ikke set som ligeværdige i forhold til den tyske race, og det var dette racesyn, der var med til at legitimere folkedrab og den voldelige behandling af stammefolket. Racismen var eksisterende i 1800-tallet, men via imperialismen, ekspansionen og darwinismen kom den for alvor til udtryk, og skabte grobund for et menneskesyn, der muliggjorde et folkedrab.

Konklusion

Tysk Sydvestafrika udviklede sig hurtigt til en konfliktfyldt koloni, hvor de tyske kolonialister havde problemer med at få kontrol over Herero- og Namastammen, som levede en nomadetilværelse, der ikke var foreneligt med det, kolonialisterne ønskede. Konflikterne resulterede i en barbarisk behandling af stammefolkene. Hjemme i Tyskland var der langt fra tilfredshed med denne behandling, men kolonialisterne mente ikke at, politikerne skulle blande sig, selvom det var dem, der havde magten. Derfor fortsatte volden. Det resulterede i et oprør fra Hereroerne, som førte til et folkedrab på dem og Namastammen. Med udgangspunkt i problemformuleringen kan det konkluderes, at der blev begået et folkedrab i Tysk Sydvestafrika, hvis der tages udgangspunkt i Raphael Lemkin og FN's folkedrabskonvention.

Det var udryddelse af to befolkningsgrupper, og med Trothas udryddelsesordre kan intentionen om at begå folkedrab bevises, i hvert fald angående Hereroerne. Udryddelsesordren beviser også, at intentionen var den totale udryddelse af en befolkningsgruppe, Hereroerne. Namaerne blev også en del af udryddelsesordren, men det kan være sværere at bevise dette, da der ikke eksisterer en ligeså tydelig kilde, som udryddelsesordren mod Hereroerne. Proklamationen imod

²⁶⁶ Häussler, *Der Genozid*, s. 134.

dem er det tætteste, man kan komme på det. Her bliver de truet med udryddelse, hvis de ikke indordner sig, og det er i hvert med til at understrege, at Trotha anså dette som en mulighed.

Faktum er, at ca. 50 % af Namaerne mistede livet fra 1904 til 1908, og langt størstedelen af disse i koncentrationslejren på Shark Island, hvor de arbejdede sig selv ihjel. Dette beviser trods Klaus Bachmanns konklusion, at Namaerne også var en del af folkedrabet, fordi tvangsarbejdet jævnfør kriterie c i konventionen havde afgørende indflydelse på deres levevilkår. Der var større chance for at dø end for at overleve. Guvernør Lindequists tanker om, at deportere Namaerne til Samoa siger også noget om, at intentionen var at skille sig af med dem. Tages der udgangspunkt i andre folkedrabsdefinitioner, end Raphael Lemkin og folkedrabskonventionen, kan hændelserne i Tysk Sydvestafrika også til en vis grad defineres som folkedrab.

Chalk og Jonassohn adskiller sig ved at kræve en ubalance i magtforholdet imellem forbryder og offer, at staten er udøver, og at der skal være tale om masse mord. Der var en klar ubalance i magtforholdet imellem tyskerne og stammefolkene, både i forhold til styrkeforholdet, hvor de tyske soldater var overlegne, men også i forhold til tyskernes syn på stammefolkene, de blev set som undermennesker. Der kan heller ikke herske tvivl om, at det officielle Tyskland var klar over, hvad det var der foregik, de havde et medansvar. Når der ses på tabstallene, kan folkedrabet også defineres som et masse mord, og jævnfør Chalk og Jonassohns definition kan hændelserne i Tysk Sydvestafrika også kategoriseres som folkedrab.

Hændelserne i Tysk Sydvestafrika opfylder Israel Charnys krav om ubalance i magtforholdet og masse mord, mens der ved Helen Fein og Vahakn Dadrians definitioner blandt andet bliver opfyldt det kriterie, at der var tale om udryddelse af specifikke grupper. Dette bevises ved, at det specifikt var Hereroer og Namaer, der blev dræbt og interneret, mens det største stammefolk Ovamboerne, ikke led samme skæbne. Så hvis der fokuseres på disse seks definitioner, så kan hændelserne uanset forskellene i de forskellige definitioner defineres som folkedrab.

Det var ikke alle tyske soldater, der var enige i den brutale behandling af Hereroerne og Namaerne, men faktum er, at de alligevel udførte det, som de blev beordret til – de agerede som en samlet enhed. Udover, at udryddelsesordren er et bevis på, at intentionen var udryddelse, så er den også et tydeligt bevis på, hvordan folkedrabet blev legitimeret. Hereroerne var dem, der var skurkene, det var dem, der havde begyndt oprøret, og de havde derfor fortjent at blive slået ihjel.

Men det er ikke det eneste argument, der blev benyttet til at legitimere folkedrabet, det var i lige så høj grad præget af det racistiske menneskesyn, der var fremtrædende hos kolonialisterne. Samtidig medførte imperialismen og ekspansionen, at der blev skabt et dominansforhold imellem det hvide herrefolk og de sorte stammefolk, og det resulterede ofte i brutal behandling af indfødte. Det handlede om Hobbess udtryk "value or worth", og kolonialisterne anså ikke Hereroerne og Namaerne for at have nogen værdi for samfundet. Racetænkingen og fremkomsten af darwinismen spillede også en rolle i legitimeringen af folkedrabet, fordi det var med til at skabe en større distance imellem hvid og sort. Den svage race skulle isoleres fra den stærke, og derfor måtte de ikke formere sig med hinanden. Darwinismen og de mere radikale tolkninger af den medførte, at der blev skabt en devaluering af de indfødte blandt dets tilhængere. Kolonialisterne var i deres gode ret til at slå Hereroerne og Namaerne ihjel, fordi de var den stærkeste race. Den underliggende race havde derimod ingen magt og ingen rettigheder. Konklusionen er, at racismen, der var dominerende i Tysk Sydvestafrika, var en af hovedårsagerne til, at der blev begået folkedrab i kolonien. Det var igennem et racistisk menneskesyn, der tog udgangspunkt i darwinismens tankegang, at folkedrabet på Hereroerne og Namaerne blev legitimeret. Et folkedrab, der blev det 20. århundredes første, men langt fra sidste folkedrab, og spørgsmålet er, om folkedrabets eksistens er noget vi som mennesker i det 21. århundrede skal vænne os til. Snart 20 år er der gået af dette århundrede, og der er i disse 20 år blevet talt om folkedrab i Sudan og Syrien. Så det er på ingen måde et fænomen, der er på retræte.

Kan der drages en parallel fra hændelserne i Tysk Sydvestafrika til hændelserne i Det Tredje Rige og Holocaust?

Var der en forbindelse imellem folkedrabet i Tysk Sydvestafrika og Holocaust? Dette spørgsmål kan være meget nærliggende at stille, fordi der var så kort tid imellem de to hændelser. I bogen "Von Windhuk nach Auschwitz" er Jürgen Zimmerer en af de forskere, der har advokeret stærkest for, at denne forbindelse var reel. Ifølge Zimmerer lod nationalsocialisterne sig ikke monokausalt inspirere af den koloniale tradition i tysk Sydvestafrika, dertil var nationalsocialismen for kompleks, men lighederne var der. Tysk Sydvestafrika fremstod på mange punkter som et

forbillede for nazisterne.²⁶⁷ Det er også vigtigt at pointere, at det for Zimmerer ikke kun handler om folkedrab fra 1904 til 1908, men at der var ligheder fra hele perioden i Tysk Sydvestafrika til nationalsocialismen såsom racesynet. Det, der umiddelbart godt kan falde i øjnene ved en sammenligning imellem folkedrab i Tysk Sydvestafrika og Holocaust, er dødstallene. Der omkom ca. 6 mio. jøder under Holocaust, mens tabstallene i Tysk Sydvestafrika som nævnt lå på ca. 80.000. Skellet er stort, men for Zimmerer har det ingen betydning. Tabstallene er underordnet, det er metoden som de to udryddelser blev udført på og selve menneskesynet, der prægede det, som Zimmerer mener er betydningsfuldt, og her var der ligheder.²⁶⁸

En af lighederne imellem Tysk Sydvestafrika og Det Tredje Rige var Eugen Fischer. Fischer forskede i racehygiejne, og han stod for raceeksperimenter i Tysk Sydvestafrika. Senere hen blev han en af Hitlers allierede og arbejdede på universitetet i Berlin, hvor han underviste nazistiske læger i medicin, som eksempelvis Josef Mengele.²⁶⁹ Fischer var den mest prominente, der spillede en rolle i både Tysk Sydvestafrika og under Det Tredje Rige. David Olusoga og Casper W. Erichsen mener også at koblingen imellem Eugen Fischers arbejde i Tysk Sydvestafrika og Det Tredje Rige er af betydning. Fischer fik først for alvor interesse for Tysk Sydvestafrika i 1906, og i 1908 påbegyndte han racestudier af stammefolket "Basters". Senere undersøgte han også skeletter fra Namastammen, og disse resultater blev i 1913 offentliggjort.²⁷⁰ I og med, at Fischer først påbegyndte sine studier tæt ved folkedrabets afslutning, havde han ikke indflydelse på folkedrabet, men dér, hvor Olusoga og Erichsen mener, at han har betydning er, at hans studier, der bundede i racehygiejne, fik indflydelse på Det Tredje Riges politik på dette område.²⁷¹ Men som de også påpeger, var han ikke den eneste eugenist med erfaring fra Tysk Sydvestafrika, der fik en rolle i Det Tredje Rige, og derfor mener de, at der er en kobling imellem racesynet i Tysk Sydvestafrika og racesynet i Det Tredje Rige.²⁷²

Herman Görings far, Heinrich Göring, var som skrevet også i Tysk Sydvestafrika, men Herman voksede ikke op dér, og det spillede derfor ingen rolle. For Dominik Schaller var ligheden imellem

²⁶⁷ Zimmerer, *Windhuk*, s. 69.

²⁶⁸ *Ibid*, s. 176.

²⁶⁹ Schaller, *Every Herero Will Be Shot*, s. 54.

²⁷⁰ Olusoga og Erichsen, *Kaiser's Holocaust*, s. 245-248.

²⁷¹ *Ibid*, s. 305.

²⁷² *Ibid*, s. 308.

de to hændelser behovet for Lebensraum, som for ham gjorde sig gældende i begge tilfælde. Dette er Klaus Bachmann ikke enig i: "The theses which link Germany's colonial policy toward the Herero and Nama with the Third Reich's policies of Lebensraum in Eastern Europe and the Holocaust are based on a number of arguments, some of which can be tested against empirical evidence, whereas others cannot, mostly because of their generalizations or fuzzy notions, which do not reveal how exactly their authors imagine the avenues through which colonialism might have influenced the policies of the Third Reich."²⁷³

Bachmann mener ikke, at der er evidens for at sammenkoble tanken om Lebensraum i Det Tredje Rige til Tysk Sydvestafrika. Men her handler det om, hvordan den tyske kolonialisme bliver tolket. For tolkes tyskernes tilstedeværelse som imperialisme, der skulle fordre handel og styrke den tyske økonomi, så kan der ikke tales om Lebensraum. Men handlede det i stedet om at skabe plads og rum til den tyske befolkning, så er sammenligningen klarere. Bachmann fremstår kritisk overfor de forskere, der argumenterer for en sammenhæng, fordi de efter hans mening ikke har belæg for påstandene. En af de påstande, der efter Bachmanns mening ikke kan bevises, er påstanden om, at Tysk Sydvestafrika var en træningsplads for den tyske stat og gjorde nytte under 2.verdenskrig.²⁷⁴ Hvis nazisterne ville lære noget af kolonitidens folkedrab, havde de muligheden for det, men der er ifølge Bachmann intet, der indikerer, at de har beskæftiget sig med de koloniale spørgsmål efter 1933.²⁷⁵

Det er klart, at Bachmann har en pointe i, at sammenligningen godt kan blive for søgt, men samtidig kan det diskuteres, om Bachmann ikke underkender lighederne mellem det race- og menneskesyn, der eksisterede i Tysk Sydvestafrika og i Det Tredje Rige. For det er påfaldende, at det nedværdigende og racistiske menneskesyn, der eksisterede i Tysk Sydvestafrika, gik igen omend i en anden form 30 år senere, denne gang rettet imod jøderne. Bachmann anerkender, at erindringen om Tysk Sydvestafrika spillede en rolle i Weimarrepublikken, men det var en glorificeret erindring, hvor de tyske soldater blev karakteriseret og illustreret som helte, fordi de bekæmpede den modige fjende – udryddelsen af Hereroerne og Namaerne spillede ingen rolle.²⁷⁶

²⁷³ Bachmann, *Genocidal Empires*, s. 184.

²⁷⁴ *Ibid*, s. 185.

²⁷⁵ *Ibid*, s. 191.

²⁷⁶ *Ibid*, s. 192-193.

Og det er for Bachmann et argument for, at der ikke blev etableret "genocidal practices" i Weimarrepublikken og Det Tredje Rige.

Men Bachmann er anerkendende overfor, at erindringen om Tysk Sydvestafrika var med til at skabe grundlag for et racistisk menneskesyn, der var baseret på, at der var racer, der var under den tyske race.²⁷⁷ En anden forskel imellem folkedrabet i Tysk Sydvestafrika og Holocaust var ifølge Bachmann netop racesynet. Han mener ikke, at den koloniale racisme og antisemitisme kan sammenlignes. Ligheden imellem de sorte og jøderne var, at de blev set som racer, der var under den tyske, men de sorte blev aldrig beskyldt for eks at have konspirationer imod det tyske folk – jøderne udgjorde en anden og større form for trussel end de sorte.²⁷⁸ Bachmann mener heller ikke, at hjemvendte tyske bosættere fra Tysk Sydvestafrika spillede en nævneværdig rolle i NSDAP – der var højst sandsynligvis medlemmer af partiet, der havde en baggrund i Tysk Sydvestafrika, men grundet det store medlemstal i NSDAP spillede deres ophav ingen nævneværdig rolle.²⁷⁹ Bachmanns konklusion er dermed, at der er en sammenhæng imellem Tysk Sydvestafrika og Det Tredje Rige. Denne konklusion er David Olusoga og Casper W. Erichsen ikke enige i. Deres konklusion er, at lighederne imellem de to hændelser ikke kan underkendes. Ligheder som udryddelse via arbejde, koncentrationslejre og bureaukratiseringen af drab, som de to mener blev gentaget om end i en anden form i Det Tredje Rige.²⁸⁰

Der forekommer ikke beviser for, at nazisterne reelt skulle være blevet inspireret af de benyttede metoder i Tysk Sydvestafrika. Begge hændelser kan kategoriseres som et folkedrab, medmindre man er af den opfattelse, at Holocaust er i en kategori for sig. Racehygiejnen, der eksisterede i Tysk Sydvestafrika, eksisterede også i Det Tredje Rige, hvor også nogle af de samme eugenister gik igen, men spørgsmålet er, om det i lige så høj grad var et resultat af tiden, som det var en fortsættelse fra Tysk Sydvestafrika. Det er opsigtsvækkende, at et land inden for 40 år begår to forbrydelser, der kan karakteriseres som et folkedrab, men hændelserne i Tysk Sydvestafrika og i Det Tredje Rige var på de fleste punkter vidt forskellige såvel i karakter som i metode.

²⁷⁷ Ibid, s. 193.

²⁷⁸ Ibid, s. 197.

²⁷⁹ Ibid, s. 209.

²⁸⁰ Olusoga og Erichsen, *Kaiser's Holocaust*, s. 361.

Litteraturliste

Arendt, Hannah. *THE ORIGINS OF TOTALITARIANISM*. London: Penguin Books, 2017. E-bog.

Bachmann, Klaus. *Genocidal Empires: German Colonialism in Africa and the Third Reich*. Berlin: Peter Lang, 2018.

Bauman, Zygmunt. *Modernity and the Holocaust*. Oxford: Polity Press, 1989.

Bjørn Hansen, Anders. Folkemordsforskningen gennem 50 år – en definatorisk tilgang. ".I *Folkemord*. Redigeret af Nina Koefoed og Claus Møller Jørgensen, 39-59. Århus: Den jyske historiker, nr. 90, 2000.

Britannica. "German South West Africa." Konsulteret 1. juni 2019.

<https://www.britannica.com/place/German-South-West-Africa>.

Britannica. "Legitimacy." Konsulteret 1. juni 2019. <https://www.britannica.com/topic/legitimacy>.

Bundeszentrale für politische Bildung. "Januar 1904: Herero-Aufstand in Deutsch-Südwestafrika." Konsulteret 01. juni 2019. <http://www.bpb.de/politik/hintergrund-aktuell/176142/herero-aufstand-10-01-2014>.

Curson, Peter. Anmeldelse af *The Kaiser's Holocaust: Germany's Forgotten Genocide*, by David Olusoga and Casper W Erichsen. *South African Journal of Political Studies*, 2012, Taylor Francis Online. <https://doi.org/10.1080/02589346.2012.746191>.

Curthoys, Ann og John Docker. "Defining Genocide". I *The Historiography of Genocide*. Redigeret af Dan Stone, 9-41. New York: Palgrave Macmillan, 2008.

Dadrian, Vahakn. "A TYPOLOGY OF GENOCIDE." *International Review of Modern Sociology* 5, no. 2 (1975): 201-212. Downloaded 01. juni 2019. <http://www.istor.org.zorac.aub.aau.dk/stable/41421531>.

Den Store Danske. "Berlinkonferencen." Konsulteret 01. juni 2019.

http://denstoredanske.dk/Geografi_og_historie/Afrika/Afrika_generelt/Berlinkonferencen.

Den Store Danske. "Darwinisme." Konsulteret 01. juni 2019.

[http://denstoredanske.dk/Natur_og_miljø/Genetik_og_evolution/Evolutionslære/darwinisme](http://denstoredanske.dk/Natur_og_milj%C3%B8/Genetik_og_evolution/Evolutionsl%C3%A6re/darwinisme).

Deutschlandfunk Kultur. „Verbrechen an den Herero und Nama.“ Konsulteret, 1.juni 2019.

https://www.deutschlandfunkkultur.de/verbrechen-an-den-herero-und-nama-die-juristische.976.de.html?dram:article_id=426514.

Drechsler, Horst. *Südwestafrika unter deutscher Kolonialherrschaft: Der Kampf der Herero und Nama gegen den deutschen Imperialismus*. Berlin: Akademie Verlag, 1966.

Dutton, Donald G. *The Psychology of Genocide, Massacres, and Extreme Violence: Why Normal People Come to Commit Atrocities*. Westport: Praeger, 2007.

Finzsch, Norbert. Anmeldelse af *Von Windhuk nach Auschwitz*, von Jürgen Zimmerer. *Journal of Genocide Research* Volume 14, 2012, Taylor & Francis Online.

<https://doi.org/10.1080/14623528.2012.656905>.

FN's folkedrabskonvention. „FN's folkedrabskonvention 1948.“ Konsulteret 1. juni 2019, s. 280.

<https://treaties.un.org/doc/publication/unts/volume%2078/volume-78-i-1021-english.pdf>.

Folkedrab. ”Folkedrab Cambodja.” Konsulteret 1. juni 2019. <https://folkedrab.dk/eksempler-paa-folkedrab/cambodja>.

Folkedrab. ”Røde Khmerer.” Konsulteret 1. juni 2019. <https://folkedrab.dk/artikler/de-roede-khmerer-for-retten-mere-end-30-aar-efter-folkedrabet>.

Häussler, Matthias. *Der Genozid an den Herero: Krieg, Emotion und extreme Gewalt in Deutsch-Südwestafrika*. Luzern: Velbrück Wissenschaft, 2018.

Krüger, Gesine. „Das goldene Zeitalter der Viehzüchter. Namibia im 19. Jahrhundert“. I *Völkermord in Deutsch-Südwestafrika : Der Kolonialkrieg (1904-1908) in Namibia und seine Folgen*. Redigeret af Joachim Zeller og Jürgen Zimmerer, 13-25. Berlin: Christoph Links Verlag, 2016.

Kundrus, Birthe. “From the Herero to the Holocaust? Some Remarks on the Current Debate.” *Africa Spectrum*, Vol. 40, No. 2 (2005): 299-308. Downloaded 1.juni 2019, <https://www-ijstor-org.zorac.aau.dk/stable/pdf/40175076.pdf?refreqid=excelsior%3A128553bc7e31ed52f00b013af61adeb1>.

- Lemkin, Raphael. *Axis Rule in Occupied Europe*. New Jersey: The Lawbook Exchange, 2005. E-bog. (Google Books), konsulteret 1. Juni 2019. https://books.google.dk/books?id=y0in2wOY-WOC&printsec=frontcover&hl=da&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false.
- Lemkin, Raphael. „Genocide a modern crime“. I *Genocide: Critical Concepts in Historical Studies* (Volume 1). Redigeret af Dirk Moses, 46-53. New York: Routledge, 2010.
- Lerp, Dörte. *Imperiale Grenzräume: Bevölkerungspolitik in Deutsch-Südwestafrika und den östlichen Provinzen Preußens 1884-1914*. Frankfurt am Main: Campus Verlag, 2016.
- Levene, Mark. “Why Is the Twentieth Century the Century of Genocide?” *Journal of World History* Vol. 11, No. 2 (2000): 305–336. Downloaded 1. juni 2019. https://www-jstor-org.zorac.aub.aau.dk/stable/20078852?seq=1#metadata_info_tab_contents.
- Lundtofte, Henrik. „„Ich glaube, dass die Nation als solche vernichtet werden muss -“ : radikaliseren af den tyske nedkæmpelse af hereroopstanden 1904“. I *Folkemord*. Redigeret af Nina Koefoed og Claus Møller Jørgensen, 74-105. Århus: Den jyske historiker, nr. 90, 2000.
- Moshman, David. „Conceptions of Genocide and Perceptions of History“. I *The Historiography of Genocide*. Redigeret af Dan Stone, 71-92. New York: Palgrave Macmillan, 2008.
- Nuhn, Walter. *Sturm über Südwest: der Hereroaufstand von 1904 – Ein düsteres Kapitel der deutschen kolonialen Vergangenheit Namibias*. München: Bernard & Graefe Verlag, 1989.
- Olusoga, David., og Casper W Erichsen. *The Kaiser's Holocaust: Germany's Forgotten Genocide and the Colonial Roots of Nazism*. London: Faber & Faber, 2011.
- Rede. “Bundesministerin für wirtschaftliche Zusammenarbeit und Entwicklung, Heidemarie Wieczorek-Zeul bei den Gedenkfeierlichkeiten zum 100. Jahrestag der Herero-Aufstände, 14. August 2004 in Namibia.” Konsulteret 01. juni 2019. www.baerfilm.de/PDF/RedeWieczorek-ZeulNamibia.pdf.
- Schaller, Dominik. „Every Herero Will Be Shot“. *Genocide, Concentration Camps, and Slave Labor in German South-West Africa*. I *Forgotten Genocides: Oblivion, Denial, and Memory*. Redigeret af René Lemarchand, 51-70. Pennsylvania: Pennsylvania Press, 2011).
- Schnurer, Jos. Anmeldelse af *Der Genozid an den Herero*, von Matthias Häussler. *Socialnet Rezensionen*, 2019. <https://www.socialnet.de/rezensionen/25037.php>.

Segesser, Daniel Marc og Myriam Gessler. „Raphael Lemkin and the international debate on the punishment of war crimes (1919-1948)”. I *Genocide: Critical Concepts in Historical Studies* (Volume 1). Redigeret af Dirk Moses, 27-45. New York: Routledge, 2010.

Semelin, Jacques. “The political uses of massacre and genocide”. I *Genocide: Critical Concepts in Historical Studies* (Volume 1). Redigeret af Dirk Moses, 286-336. New York: Routledge, 2010.

Stone, Dan. „Introduction”. I *The Historiography of Genocide*. Redigeret af Dan Stone, 1-6. New York: Palgrave Macmillan, 2008.

Theweleit, Klaus. *Männerphantasien 2: Männerkörper - zur Psychoanalyse des weißen Terrors*. Hamburg: Rowohlt Taschenbuch Verlag, 1980.

Thomson, Ian. Anmeldelse af *The Kaiser's Holocaust: Germany's Forgotten Genocide*, by David Olusoga and Casper W Erichsen. *The Telegraph*, 16. August 2010.

<https://www.telegraph.co.uk/culture/books/bookreviews/7940763/The-Kaisers-Holocaust-by-David-Olusoga-and-Casper-W-Erichsen-review.html>.

Walkenhorst, Peter. *Nation - Volk - Rasse: Radikaler Nationalismus im Deutschen Kaiserreich 1890-1914*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2007.

Wallace, Marion. Anmeldelse af *The Kaiser's Holocaust: Germany's Forgotten Genocide*, by David Olusoga and Casper W Erichsen. *The Round Table The Commonwealth Journal of International Affairs*, 2012. <https://doi.org/10.1080/00358533.2012.661541>.

Weikart, Richard. *From Darwin to Hitler: Evolutionary Ethics, Eugenics and Racism in Germany*. New York: Palgrave Macmillan, 2006.

Weiss-Wendt, Anton. „Problem in Comparative Genocide Scholarship”. I *The Historiography of Genocide*. Redigeret af Dan Stone, 42-70. New York: Palgrave Macmillan, 2008.

Wright, Marcia. “The Germans in South-West Africa.” Anmeldelse af *Südwestafrika unter deutscher Kolonialherrschaft: Der Kampf der Herero und Nama gegen den deutschen Imperialismus*, by Horst Drechsler. *The Journal of African History*, Vol. 11, No. 3 (1970), Cambridge University Press. <https://www.jstor->

org.zorac.aub.aau.dk/stable/pdf/180355.pdf?refreqid=excelsior%3A0a342e015d5ef0f1852151709775850a.

Zimmerer, Jürgen. *Von Windhuk nach Auschwitz?: Beiträge zum Verhältnis von Kolonialismus und Holocaust*. Berlin: LIT Verlag, 2011. E-bog.